

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
 पशवः पशून्नेवाव रुद्धे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
 छन्दांसि देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम
 इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै
 देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव
 तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं
 कामयेत ॥ १ ॥

पापीयान्थस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप
 गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थस्यादिति
 सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति
 वसीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवेषाभिक्रान्तिरेति वा एष
 यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि

भवन्त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रः॥२॥

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृष्ट्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ
सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि
यातयति यदि कामयेत छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्
कुर्याच्छन्दांस्येव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत
यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव
यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं समर्धयेति॥३॥

आहु समृद्धौ चतुर्भिरभिमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसूव इत्याहु प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामृतिमनु
समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराभिर्भवति सयोनित्वाय स
यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतः क्षूण्भवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री
भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता
भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स
एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वेणवी भवति वीर्यस्यावरुद्धौ॥४॥

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च॥१॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामंगृभ्णन्नशनाम्
 दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
 दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथा ९
 रासभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रतिष्ठापयति
 तस्मादश्वार्द्धभोऽसत्तरो योगेयोगे तवस्तरमित्याह ॥ ५ ॥

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजैवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
 वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव
 रुद्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायत तं प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्यो-
 ऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते
 यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति
 पापीयान् ॥ ६ ॥

ह्यश्वार्द्धभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
 तस्माच्छ्रेयाः सम्पापीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो
 भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निश्चिनुते वज्र्यश्वः
 प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव
 क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो
 रुद्रादेव ॥ ७ ॥

प॒शून्नि॒र्याच्या॒त्मने॒ कर्म॑ कुरुते पू॒ष्णा स॒युजा॑ स॒हेत्या॑ह
 पू॒षा वा अ॒र्ध्वना॑ः स॒न्नेता॑ सम॒ष्ट्यै पु॒रीषा॑यतनो वा ए॒ष
 यद॒ग्निरङ्गि॑रसो वा ए॒तम॒ग्रे दे॒वता॑नाः॒ सम॑भरन्पृथि॒व्याः
 स॒धस्था॑द॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॒ङ्गिर॒स्वद॒च्छेही॑त्याह साय॑तनमे॒वैनं॑
 दे॒वता॑भिः सम्भ॑रत्य॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॒ङ्गिर॒स्वद॒च्छेम॑ इत्याह
 येन॑॥८॥

संग॑च्छते वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒ङ्क्ते प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॒ग्निः
 स॒म्भृत्य॑ इत्या॑हुरि॒यं वै प्र॒जाप॑तिस्तस्या॑ ए॒तच्छ्रो॑त्रं
 यद्व॒ल्मीको॒ऽग्निम्पु॑री॒ष्यम॒ङ्गिर॒स्वद्व॑रिष्याम् इति॑ वल्मीकव॒पामु॑प
 तिष्ठ॑ते सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॒ग्निः सम्भ॑रत्य॒ग्निम्पु॑री॒ष्य
 इत्या॑ह येन॑ संग॑च्छते वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒ङ्क्तेऽन्व॑ग्निरुषसा॒मग्र॑म्॥९॥

अ॒ख्यदि॒त्याहा॑नु॒ख्यात्या॑ आ॒गत्य॑ वा॒ज्यध्व॑न आ॒क्रम्य॑
 वाजि॑नृथि॒वीमि॒त्याहे॒च्छत्ये॒वैन॒म्पूर्व॑या वि॒न्दत्यु॑त्तर॒या
 द्वाभ्या॑मा क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्यान्तस्मा॒दनु॑रूपाः
 प॒शवः॑ प्र जा॑यन्ते द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृ॑थि॒वी स॒धस्थ॑मि॒त्याहै॒भ्यो वा
 ए॒तं लो॒केभ्यः॑ प्र॒जाप॑तिः स॒मैर॑यद्रूपमे॒वास्यै॒तन्महि॑मानं
 व्याच॑ष्टे व॒ज्री वा ए॒ष यद॑श्नो द॒द्विर॒न्यतो॑द॒द्भ्यो

भूया॒ल्लौम॑भिरु॒भयाद॑द्ध्यो॒ यं द्वि॒ष्यात्तम॑ध॒स्पदं॒ ध्याये॒द्वज्रे॑णै॒वैनं॑
स्तृणु॑ते॥१०॥

आह॒ पा॒र्षीयान्नु॒द्रादे॒व येना॑ग्रं॒ व॒ज्री वै स॒प्तद॑श च॥२॥ [२]

उत्क्रा॒मोद॑क्रमी॒दिति॒ द्वाभ्या॒मुत्क्रम॑यति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
अनु॑रूपाभ्या॒न्तस्मा॑दनु॒रूपाः प॒शवः॑ प्र जा॑यन्तेऽप॒ उप॑
सृज॑ति॒ यत्र॒ वा आप॑ उप॒गच्छ॑न्ति॒ तदोष॑धयः॒ प्रति॑
तिष्ठ॑न्त्योष॑धीः॒ प्रतिति॑ष्ठन्तीः॒ प॒शवोऽनु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ प॒शून्
य॒ज्ञो य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यज॑मानं॒ प्रजा॑स्तस्मा॑दप॒ उप॑ सृज॑ति॒
प्रति॑ष्ठित्यै॒ यदध्व॑र्युर॒न॒ग्रावा॑हुतिं॒ जुहु॑याद॒न्धोऽध्व॑र्युः॥११॥

स्या॒द्रक्षा॑सि॒ य॒ज्ञं ह॑न्यु॒र॒हिर॑ण्यमु॒पास्य॑ जुहोत्य॒ग्नि॒वत्ये॒व
जु॑होति॒ नान्धोऽध्व॑र्युर्भव॑ति॒ न य॒ज्ञं रक्षा॑सि घ्नन्ति॒
जिघ॑र्म्य॒ग्नि॒म्मन॑सा॒ घृते॑नेत्या॒ह मन॑सा॒ हि पुरु॑षो
य॒ज्ञम॑भि॒गच्छ॑ति॒ प्रति॒क्ष्यन्त॑म्भुव॒नानि॒ विश्वे॑त्या॒ह सर्व॑ः॒ ह्येष॑
प्र॒त्यङ्के॑ति॒ पृथुं॑ ति॒रश्वा॒ वय॑सा॒ बृहन्त॑मित्या॒हाल्पो॒ ह्येष॑ जा॒तो
म॒हान्॥१२॥

भव॑न्ति॒ व्यचि॑ष्ठ॒मन्न॑सं॒ रभ॑सं॒ विदा॑न॒मित्या॒हान्न॑मे॒वास्मै॑
स्वद॑यति॒ सर्व॑मस्मै॒ स्वद॑ते॒ य ए॒वं वेदा॑ त्वा॒ जिघ॑र्मि॒

वचसा घृतेनेत्याहु तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा
 वदत्यरक्षसेत्याहु रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
 अग्निरित्याहापंचितिमेवास्मिन्दधात्यपंचितिमान्भवति य
 एवं॥१३॥

वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्रावाहुतिं
 जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरात्यै द्वाभ्यां
 प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञः
 रक्षांसि जिघांसन्त्येतर्हि खलु वा एतद्यज्ञमुखं
 यरह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति रक्षसामपहत्यै तिसृभिः
 परि लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षांस्यप
 हन्ति॥१४॥

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनं परि
 गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम् परि
 गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः
 पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्तस्मान्मध्यतो वाचा
 वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा
 तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण

चोभयतो यज्ञं परि गृह्णाति॥१५॥

अन्धोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गांयत्री त्रयोदश च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह
ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा
अर्धर्चेनाशमयञ्छिवं प्रजाभ्योऽहिंसन्तमित्याह प्रजाभ्य
एवैनं शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपां पृष्ठमसीति
पुष्करपूर्णमा॥१६॥

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपूर्णं रूपेणैवैनदा
हरति पुष्करपूर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपूर्णं
सयोनिमेवाग्निं सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो
वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्द्राम्याणां
पशूनां चर्मणा सम्भरेद्द्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन
सम्भरत्यारण्यानेव पशून्॥१७॥

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः
पशवः कर्नीयांसः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो
ह्यस्य मेध्यं कृष्णाजिनं च पुष्करपूर्णं च स स्तृणातीयं

वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि
गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो
निरमन्थदग्र इति॥१८॥

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनः सम्भरति त्वामग्ने
पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु
त्वा दध्यङ्गुषिरित्याह दध्यङ्गा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज
एवास्मिन्दधाति तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि
गृणाति॥१९॥

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव
गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभो राजन्यस्य
त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्थस्यादित्युभयीभिस्तस्य
सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं दधात्यष्टाभिः
सम्भरत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तः
सम्भरति सीदं होतरित्याह देवता एवास्मै सः सादयति
नि होतेति मनुष्यान्थसः सीदस्वेति वयांसि जनिष्व हि
जेन्यो अग्ने अहामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सः सन्नान्प्र
जनयति॥२०॥

ऐव पशुनिति गृणाति होतरिति सप्तविंशतिश्च॥४॥ [४]

ऋरमिव वा अस्या एतत्करोति यत्खनन्त्यप उप
सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचं शमयति सं
ते वायुर्मातरिश्वा दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनैवास्यै
प्राणं सं दधाति सं ते वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो
वृष्टिरीते तस्मै च देवि वषडस्तु॥२१॥

तुभ्यमित्याह षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव वृष्टिं दधाति
तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति यद्वषट्कुर्याद्रक्षांसि यज्ञं
हन्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट्करोति नास्य यातयांमा
वषट्कारो भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति सुजातो ज्योतिषा
सहेत्यनुष्टुभोप नह्यत्यनुष्टुप्॥२२॥

सर्वाणि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूः प्रिययैवेनं तनुवा परि दधाति वेदुको वासो भवति
य एवं वेद वारुणो वा अग्निरुपनद्ध उदु तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्व
ऊ षु ण ऊतय इति सावित्रीभ्यामुत्तिष्ठति सवितृप्रसूत
एवास्योर्ध्वा वरुणमेनिमुत्सृजति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै स जातो
गर्भो असि॥२३॥

रोदस्योरित्याहेमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदग्निस्तस्मादेवम
 चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो
 भवति प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा
 अस्य मातरस्ताभ्य एवैनम्प्र च्यावयति स्थिरो भव वीङ्मङ्ग
 इति गर्दभ आ सादयति॥२४॥

सं नह्यत्येवैनमेतया स्थेमे गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
 पशूनाम्भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो -
 ऽप्यनालेशेत्यन्यान्पशून्मेघत्यन्त्रः ह्येनेनार्कः सम्भरन्ति
 गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र
 जायतेऽग्निर्ह्यस्य योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष
 एतर्ह्यारूढः॥२५॥

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह
 प्रजाभ्य एवैनः शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह
 मानव्यो हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिक्षं
 मा वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रेतु वाजी
 कनिक्रददित्याह वाजी ह्येष नानदद्रासभः पत्वेति॥२६॥

आह रासभ इति ह्येतमृषयोऽवदन्भरन्नग्निम्पुरीष्यमित्याहाग्नि

ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहायुरेवास्मिन्दधाति
 तस्माद्भर्द्भः सर्वमायुरेति तस्माद्भर्द्भे पुरायुषः प्रमीते
 बिभ्यति वृषाग्निं वृषणम्भरन्नित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां
 गर्भम्॥२७॥

समुद्रियमित्याहापाः ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि
 वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यैतामग्न आ याहि वीतय इति
 यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्यै प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः
 प्रतिष्ठाः स एतर्ह्यध्वर्युं च यजमानं च ध्यायत्यृतः
 सत्यमित्याहेयं वा ऋतमसौ॥२८॥

सत्यमनयोरेवैनं प्रतिं ष्ठापयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
 यजमानो वरुणो वा एष यजमानमभ्यैति यदग्निरुपनद्ध
 ओषधयः प्रतिं गृहीताग्निमेतमित्याह शान्त्यै व्यस्यन्विश्वा
 अमतीररातीरित्याह रक्षसामपहत्यै निषीदन्नो अप दुर्मतिः
 हनदित्याह प्रतिष्ठित्या ओषधयः प्रति मोदध्वम्॥२९॥

अस्त्वनुष्टुबसि सादयत्यारूढः पत्वेति गर्भमसौ मोदध्वं द्विचत्वारिंशच्च॥५॥—[५]

एनमित्याहोषधयो वा अग्नेर्भागधेयन्ताभिरेवैनः समर्धयति पुष्पावतीः सुपिप्पला इत्याह
 तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्त्यं वो गर्भं ऋत्विजः प्रब्रूय सधस्थमासदित्याह याभ्यं एवैनं प्रच्यावयति

तास्वेवैनं प्रतिं ष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै॥३०॥_____ [६]

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॒न॒द्धो वि पा॒ज॒सेति॒ वि स्र॑स॒यति॒
सवि॒तृप्र॑सू॒त ए॒वास्य॒ विषू॑चीं वरुणमे॒निं वि सृ॑ज॒त्य॒प॒ उप॑
सृ॒ज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ श॒मय॑ति
ति॒सृभि॑रु॒प॑ सृजति त्रि॒वृ॒द्धा अ॒ग्निर्या॑वा॒नेवा॒ग्निस्त॑स्य शुच॑
श॒मय॑ति मि॒त्रः स॒सृ॒ज्यं पृथि॒वीमि॒त्याह॑ मि॒त्रो वै शि॒वो
दे॒वाना॑न्तेनैव॥३१॥

ए॒न॒स॒ सृ॑जति॒ शान्त्यै॒ यद्वा॒म्याणा॑म्पात्रा॒णां क॒पालैः॑
स॒सृ॒जेद्वा॒म्याणि॒ पात्रा॑णि शु॒चा॒र्पये॑दर्म॒क॒पालैः॑ स॒
सृ॑ज॒त्येतानि॒ वा अ॑नु॒पजी॒वनी॒यानि॒ तान्ये॒व शु॒चा॒र्पय॑ति
शर्क॑राभिः स॒सृ॑जति॒ धृ॒त्या अथो॑ श॒त्वाया॑जलो॒मैः स॒
सृ॑ज॒त्येषा॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्य॑द॒जा प्रि॒ययै॑वेनं त॒नुवा॒ स॒
सृ॑ज॒त्यथो॒ तेज॑सा कृ॒ष्णाजि॑नस्य॒ लोम॑भिः सम्॥३२॥

सृ॒ज॒ति य॒ज्ञो वै कृ॑ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञ॑ स॒सृ॑जति
रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीमि॒त्याहै॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अ॒ग्ने
सम॑भ॒रन्ताभि॑रे॒वैन॑ स॒म्भ॑रति म॒खस्य॒ शिरो॑ऽसीत्या॒ह य॒ज्ञो
वै म॒खस्त॑स्यै॒तच्छि॑रो यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒

इत्याह यज्ञस्य ह्येते॥३३॥

पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्रान्याभिर्यच्छृत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते
मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रयं इमे लोका एषां
लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दांसि
वीर्येणैवैनां करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या
इयंतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितां द्विस्तनां
करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः स्तनां करोति पशूनां
दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवांश्रिमभिचरतः
कुर्यान्निवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै
कृत्वाय सा महीमुखामिति नि दधाति देवतांस्वेवैनां प्रति
ष्ठापयति॥३४॥

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरत एकविंशतिश्च॥६॥ [७]

सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिर एतद्यज्ञस्य
यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त
शीर्षन्प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
सयोनित्वायादितिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां
खनत्यस्या अक्रूरङ्गाराय न हि स्वः स्वः हिनस्ति देवानां

त्वा॒ पत्नी॒रित्या॑ह॒ दे॒वाना॑म्॥३५॥

वा ए॒ता॒म्प॒त्रयो॑ऽग्ने॑ऽकुर्व॒न्ताभि॑रे॒वैना॑ दधाति धि॒षणा॒स्त्वेत्या॑ह॒
वि॒द्या वै धि॒षणा॑ वि॒द्याभि॑रे॒वैना॑म॒भीन्दे॒ ग्रास्त्वेत्या॑ह॒
छन्दा॑ऽसि॒ वै ग्रा॑श्छन्दा॑भि॒रे॒वैना॑ऽश्रपयति॒ वरू॑त्रय॒स्त्वेत्या॑ह॒
होत्रा॒ वै वरू॑त्रयो॒ होत्रा॑भि॒रे॒वैना॑ पचति॒ जन॑य॒स्त्वेत्या॑ह॒
दे॒वानां॑ वै पत्नीः॥३६॥

जन॑य॒स्ताभि॑रे॒वैना॑ पचति ष॒ड्भिः प॑चति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑
ऋ॒तुभि॑रे॒वैना॑ पचति द्विः पच॒न्त्वित्या॑ह॒ तस्मा॑द्विः सं॒वत्स॑रस्य
स॒स्यम्प॑च्यते वारु॒ण्यु॒खाभी॑द्धा॒ मैत्रि॑योपैति॒ शान्त्यै॑
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोद्व॑प॒त्वित्या॑ह॒ सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैना॑ ब्रह्म॑णा
दे॒वता॑भि॒रुद्व॑प॒त्यप॑द्यमाना पृथि॒व्याशा॑ दि॒श आ पृ॑ण॥३७॥

इत्या॑ह॒ तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॑ दि॒शोऽनु॑ वि भा॒त्युत्ति॑ष्ठ बृ॒हती
भ॒वोर्ध्वा ति॑ष्ठ ध्रु॒वा त्वमि॑त्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ असुर्य॑म्पात्र॒-
मना॑च्छृ॒ण्ण॒मा च्छृ॑णत्ति दे॒वत्रा॑र्करजक्षी॒रेणा च्छृ॑णत्ति पर॒मं
वा ए॒तत्प॑यो॒ यद॑जक्षी॒रं पर॑मे॒णैवैना॑म्पयसा च्छृ॑णत्ति यजु॑षा
व्यावृ॑त्यै छन्दा॑भि॒रा च्छृ॑णत्ति छन्दा॑भि॒र्वा ए॒षा क्रि॑यते
छन्दा॑भि॒रेव॑ छन्दा॑ऽस्या च्छृ॑णत्ति॥३८॥

आहु देवानां वै पत्नीः पृणेषा षट्॥७॥ [८]

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै
माषा अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय
मेध्यं कृत्वा हरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः
पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षं संस्था
वितृण्णां वल्मीकवपां प्रति नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः
प्राणाः प्राणैरेवैनत्समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः॥३९॥

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः
परि गायति यमादेवैनद्वृङ्क्ते तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे
लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्क्ते तस्माद्गायते न देयङ्गाथा हि
तद्वृङ्क्तेऽग्निभ्यः पशूना लभते कामा वा अग्रयः कामानेवाव
रुन्दे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य॥४०॥

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशंसं कुर्याद्यत्संस्थाप
शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पशूनव रुन्दे
यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन
संस्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रति
ष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत् स रिचिचानोऽमन्यत् स

ए॒ता आ॒प्रीर॑पश्य॒ताभिर्वै॑ स मु॒ख॒तः॥४१॥

आ॒त्मान॒माप्री॑णीत॒ यदे॒ता आ॒प्रियो॒ भव॑न्ति॒ यज्ञो॒ वै
प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒वैताभि॑र्मु॒ख॒त आ॒ प्री॑णा॒त्यप॑रि॒मित॒छन्द॑सो
भव॑न्त्यप॑रि॒मितः॒ प्र॒जाप॑तिः॒ प्र॒जाप॑ते॒रास्या॑ ऊ॒नाति॑रि॒क्ता
मि॒थुनाः॒ प्रजा॑त्यै लो॒म॒शं वै॒ नामै॒तच्छ॑न्दः॒ प्र॒जाप॑तेः प॒शवो॑
लो॒म॒शाः प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे सर्वा॑णि॒ वा ए॒ता रू॒पाणि॒ सर्वा॑णि
रू॒पाण्य॒ग्नौ चि॒त्ये॑ क्रि॒यन्ते॒ तस्मा॑दे॒ता अ॒ग्नेश्चित्य॑स्य॥४२॥

भ॒व॒न्त्येक॑वि॒ंशति॑ सं॒मिधे॑नी॒रन्वा॑ह॒ रुग्वा॑ ए॒कवि॑ं॒शो
रुच॑मे॒व ग॑च्छ॒त्यथो॑ प्रति॒ष्ठामे॒व प्रति॒ष्ठा ह्ये॒कवि॑ं॒शश्चतु॑र्वि॒ंशति॑म॒
चतु॑र्वि॒ंशति॑र॒धमा॑साः सं॒वत्स॑रः सं॒वत्स॑रो॒ऽग्निर्वै॑श्वा॒नरः॑
सा॒क्षादे॒व वै॑श्वा॒नर॑म॒व रु॒द्धे परा॑ची॒रन्वा॑ह॒ परा॑डि॒व
हि सु॒व॒र्गो लो॒कः समा॑स्त्वा॒ग्न ऋ॒तवो॑ वर्ध॒यन्त्वित्या॑ह॒
समा॑भिरे॒वाग्निं॑ वर्ध॒यति॥४३॥

ऋ॒तुभिः॑ सं॒वत्स॑रं वि॒श्वा आ॒ भा॑हि प्र॒दिशः॑
पृथि॒व्या इत्या॑ह॒ तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॑ दि॒शोऽनु॒ वि भा॑ति
प्र॒त्यौह॑ताम॒श्विना॑ मृ॒त्युम॑स्मा॒दित्या॑ह॒ मृ॒त्युमे॒वास्मा॑दप॒
नुद॒त्युद्व॒यं तम॑स॒स्परी॑त्या॒ह पा॒प्मा वै तमः॑ पा॒प्मान॑मे॒वास्मा॑दप॒

हन्त्यगन्म् ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यो
 ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवत्सरस्तिष्ठति
 नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह
 ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै ॥ ४४ ॥

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च ॥ ८ ॥ [९]

षड्भिर्दीक्षयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीक्षयति
 सप्तभिर्दीक्षयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीक्षयति
 विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा
 अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमैकस्मादक्षरादनामप्रथमम्पदम्
 तस्माद्यद्वाचोऽनामं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति
 पूर्ण इव हि प्रजापतिः ॥ ४५ ॥

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृष्ट्याद्भूतमव रुन्धीत
 यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्दे
 भविष्यद्धि भूयो भूताद्वाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः
 प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा
 यद्धिद्येतार्तिमाच्छेत् ॥ ४६ ॥

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखां तपेत्याहु ब्रह्म
 वै मित्रो ब्रह्मन्नेवैनां प्रतिं ष्ठापयति नार्तिमाच्छति यजमानो
 नास्य यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सः सृजेत्सैव
 ततः प्रायश्चित्तिर्यो गुतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो
 वा एष स स्वां॥४७॥

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स एव
 तस्य स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव
 यं कामयेत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहृत्याव
 दध्यात्साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्याव
 दध्यादम्बरीषे वा अन्नम्रियते सयोन्येवान्नम्॥४८॥

अव रुद्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि
 दधात्यग्निदेवेभ्यो निलायत स क्रुमुकम्प्राविशत् क्रुमुकमव
 दधाति यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुद्ध आज्येन सं
 यौत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम् प्रियेणैवैनं धाम्ना
 समर्धयत्यथो तेजसा॥४९॥

वैकंकतीमा दधाति भा एवाव रुद्धे शमीमयीमा दधाति
 शान्त्यै सीद त्वं मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप

तिष्ठते त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेष्वाविदं गच्छत्यथो
प्राणानेवात्मन्धत्ते॥५०॥

प्रजापतिरऋच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥१॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्निरपरशुवृक्कं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपरशुवृक्कमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य
एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रक्षांसि॥५१॥

अजिघांसन्थस एतद्राक्षोघ्नमपश्यत्तेन वै स
रक्षांस्यपाहत यद्राक्षोघ्नम्भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रक्षांस्यप
हन्त्याश्वत्थीमा दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनां सपत्नसाहो
विजित्यै वैकङ्कतीमा दधाति भा एवावं रुद्धे शमीमयीमा
दधाति शान्त्यै सशितम्मे ब्रह्मोदेषाम्बाहू अतिरमित्युत्तमे
औदुम्बरी॥५२॥

वाचयति ब्रह्मणैव क्षत्रं सः श्यति क्षत्रेण ब्रह्म
तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यम्ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो
ब्राह्मणवानत्यन्यं राजन्यम्मृत्युर्वा एष यदग्निरमृतं

हिरण्यं रुक्ममन्तरं प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त
 एकविंशतिनिर्बाधो भवत्येकविंशतिर्वै देवलोका द्वादश
 मासाः पञ्चतवस्त्रय इमे लोका असावादित्यः ॥ ५३ ॥

एकविंश एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव
 भ्रातृव्यमन्तरेति निर्बाधेर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वन्त
 तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वन्निर्बाधी भवति भ्रातृव्यानेव
 निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते प्रसूत्यै
 नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यच्छते देवा अग्निं
 धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा
 अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्यः ॥ ५४ ॥

प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः
 प्र जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरण्यं ब्रह्म
 कृष्णाजिनन्तेजसा चैवैनं ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति
 षडुद्यामं शिष्यम्भवति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते
 यद्वादशोद्यामं संवत्सरेणैव मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा
 ऊर्जैवैनं समर्धयति सुपर्णोऽसि गुरुत्मानित्यवेक्षते
 रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह

सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥५॥

रक्षा॒स्यौदु॑म्बरी आदित्य उ॒द्यत्य॒ सश्र॑तुर्विंशतिश्च॥१०॥ [११]

समि॑द्धो अ॒ञ्जन्क॑दर॒म्मती॑नां घृतम॑ग्रे मधु॑म॒त्पिन्व॑मानः।
वा॒जी वह॑न्वा॒जिनं॑ जा॒तवे॑दो दे॒वानां॑ वक्षि प्रि॒यमा स॒धस्थ॑म्।
घृ॒तेना॒ञ्जन्स॑म्प॒थो दे॒व्यानां॑ न्रजा॒नन्वा॒ज्यप्ये॑तु दे॒वान्।
अनु॑ त्वा स॒प्ते प्र॒दिशः॑ स॒चन्ता॑ः स्व॒धाम॒स्मै यज॑मानाय
धेहि। ईड्य॒श्वासि॑ वन्द्य॑श्च वा॒जिन्ना॒शुश्वासि॑ मेध्य॑श्च स॒प्ते।
अ॒ग्निष्ठा॑॥५६॥

दे॒वैर्वसु॑भिः स॒जोषाः॑ प्री॒तं वहि॑ व॒हतु॑ जा॒तवे॑दाः।
स्ती॒र्णम्ब॑र्हिः सु॒ष्टरी॑मा जुषा॒णोरु॑ पृथु प्रथ॑मानं पृथि॒व्याम्।
दे॒वेभिर्यु॑क्तमदि॒तिः स॒जोषाः॑ स्यो॒नं कृ॑ण्वाना सु॒विते॑ द॒धातु॑।
ए॒ता उ॑ वः सु॒भगा॑ वि॒श्वरू॑पा वि पक्षौ॒भिः श्रय॑माणा उ॒दातैः॑।
ऋ॒ष्वः स॒तीः क॒वषः॑ शु॒भमा॑ना द्वा॒रो दे॒वीः सु॑प्राय॒णा
भ॑वन्तु। अ॒न्तरा॑ मि॒त्रावरु॑णा च॒रन्ती॑ मुखं य॒ज्ञाना॑म॒भि
सं॑वि॒दाने॑। उ॒षासा॑ वाम्॥५७॥

सु॒हि॒र॒ण्ये सु॑शि॒ल्पे ऋ॒तस्य॑ योना॑वि॒ह सा॑दयामि। प्र॒थ॒मा
वा॑ः सर॒थिना॑ सुव॒र्णा दे॒वौ प॑श्यन्तौ भुव॑नानि वि॒श्वानि॑।

अपिप्रयं चोदना वाम्मिमान् होतां ज्योतिः प्रदिशा
दिशन्ता। आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञं सरस्वती सह
रुद्रैर्न आवीत्। इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो
देवीरमृतेषु धत्त। त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुर्वा
जायत आशुरश्वः॥५८॥

त्वष्टेदं विश्वम्भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह यक्षि होतः।
अश्वो घृतेन त्मन्या समक्त उप देवां ऋतुशः पार्थ एतु।
वनस्पतिर्देवलोकम्प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत्।
प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने।
स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु
देवाः॥५९॥

अग्निष्ठां वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥११॥ [१२]

विष्णुमुखा अन्नपते यावती वि वै पुरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्मं जज्ञानं स्वयमातृणामेषां
वै पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादश॥१२॥ विष्णुमुखा अपचितिमान् वि वा एतावग्ने तव स्वयमातृणां
विष्वचीनानि गायत्री चतुष्पष्टिः॥६४॥ विष्णुमुखास्तनुवै भुवत्॥ [१३]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोक
जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
त्रैष्टुभमन्तरिक्षम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवमाल्लोकान
यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सौ-
ऽस्मात्सृष्टः॥१॥

पराङ्मतेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सौऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्द्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्द्ध
ईश्वरो वा एष पराङ्मदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा
वर्तते चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि॥२॥

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु
पर्यावर्तते तस्मादक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽर्थो
आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते शुनःशेषमार्जीगर्ति वरुणो-
ऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं

वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखाम्प्रतिमुञ्चत
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया॥३॥

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनः हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनः समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रः स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति॥४॥

अग्ने बृहन्नुपसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनः समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः
सादयति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मेवैनः समानानां
करोति सद्धती॥५॥

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वाथ्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन
वै वथ्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन प्रियं
धामाव रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति
स्तोमेन वै देवा अस्मिल्लोक आर्ध्रुवञ्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव

खलु वा एतद्रूपं यद्वाँत्सप्रम्यद्वाँत्सप्रेणोपतिष्ठते॥६॥

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमतेऽमुमेव
तैर्लोकमभि जयति पूर्वेद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरूपं तिष्ठते
तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानाम्मनः क्षेमेऽन्यासान्तस्माद्यायावरः
क्षेम्यस्येशे तस्माद्यायावरः क्षेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति
वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्यै॥७॥

सृष्टोऽभ्येतया भवति सङ्गत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति
वावैतदाह प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद
इत्याहाशिषमेवैतामा शास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः॥८॥

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्रे भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति
चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा
एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनं समानानां करोति
सद्वती भवति सत्त्वमेवैनं गमयति प्रेदग्रे ज्योतिष्मान्॥९॥

याहीत्याहु ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष
 हिनस्ति यः हिनस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याहु
 प्रजाभ्य एवैनः शमयति रक्षांसि वा एतद्यज्ञः संचन्ते
 यदन उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाहु रक्षसामपहत्या अनसा
 वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वी च रथी
 चातिथीनामपचिततमौ॥१०॥

अपचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
 घृतानुषिक्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
 सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्वायत्रिया ब्राह्मणस्य
 गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु
 भस्म प्रवेशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति
 तिसृभिः प्रवेशयति त्रिवृद्वै॥११॥

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
 वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति
 ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां
 पशून् वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति
 पुनरुदैति प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः॥१२॥

रुद्रा वसवः समिन्धतामित्याहैता वा एतं देवता अग्ने

समै॑न्धत् ताभि॑रे॒वैन॑ꣳ समि॑न्द्रे बोधा॒ स बो॒धीत्युप॑ तिष्ठते
 बो॒धय॑त्ये॒वैन॑न्तस्मा॑त्सु॒त्वा प्र॒जाः प्र बु॑ध्यन्ते यथा॒स्थान॑मुप॑
 तिष्ठते॒ तस्मा॑द्यथा॒स्थान॑म्प॒शवः पुन॑रेत्योप॑ तिष्ठन्ते॥१३॥

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपंचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥२॥—[२]

याव॑न्ती॒ वै पृ॑थि॒वी तस्यै॑ य॒म आधि॑पत्यं॒ परी॑याय॒ यो वै य॒मं
 दे॒वय॑ज॒नम॒स्या अनि॑र्याच्या॒ग्निं चि॑नुते॒ यमा॑यै॒नꣳ स चि॑नुते-
 ऽपे॑तेत्य॒ध्यव॑साययति॒ यममे॒व दे॒वय॑ज॒नम॒स्यै नि॑र्याच्या॒त्मने॑-
 ऽग्निं चि॑नुत॒ इष्व॑ग्रेण॒ वा अ॒स्या अना॑मृतमिच्छन्तो॒ नावि॑न्दन्ते
 दे॒वा ए॒तद्य॑जु॒रप॑श्यन्पे॒तेति॒ यदे॒तेना॑ध्यवसाययति॥१४॥

अना॑मृत॒ ए॒वाग्निं चि॑नुत॒ उद्ध॑न्ति॒ यदे॒वास्या॑ अमे॒ध्यं
 तदप॑ ह॒न्त्य॒पोऽवो॑क्षति॒ शान्त्यै॑ सि॒कता॒ नि व॑पत्येतद्वा
 अ॒ग्नेर्वै॑श्वा॒नर॑स्य॒ रूपꣳ रूपे॑णै॒व वै॑श्वा॒नर॑मव॒ रुद्ध॒ ऊषा॑न्नि
 व॑पति॒ पुष्टि॑र्वा॒ ए॒षा प्र॒जन॑नं॒ यदू॑षाः पु॒ष्ट्यामे॒व प्र॒जन॑ने॒ऽग्निं
 चि॑नुते॒ऽथो॑ सं॒ज्ञानं॒ ए॒व सं॒ज्ञानꣳ ह्ये॑तत्॥१५॥

प॒शूनां॑ यदू॑षा॒ द्यावा॑पृथि॒वी स॒हास्ता॑न्ते वि॒यती॑
 अ॒ब्रूता॑मस्त्वे॒व नो॑ स॒ह य॒ज्ञिय॑मिति॒ यद॑मु॒ष्या य॒ज्ञिय॑मासी॒त्तद॑स्य
 ऊ॒षा अभ॑वन् यद॒स्या य॒ज्ञिय॑मासी॒त्तद॑मु॒ष्याम॑दधा॒त्तद॑श्च॒न्द्रम॑सि

कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्वावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं
चिनुतेऽयं सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य॥१६॥

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन
प्रियं धामाव रुन्द्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
प्राचीरुपं दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं ह्वीयन्त
ते द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे॥१७॥

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदहन् यद्वे
पुरस्तात्समीची उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या
अथो पशवो वै छन्दांसि पशूनेवास्मै समीचो दधात्यष्टावुपं
दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुते-
ऽष्टावुपं दधात्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा
वेद सुवर्गस्य लोकस्य॥१८॥

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पृणा उपं दधात्येकविंशतिः
सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य
एकविंशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं
चिक्यान्तिष्ठति य एवं वेद पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं

चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्ताः पशवो यज्ञमेव पशूनव रुन्दे
त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रय इमे लोका एष्वेव
लोकेषु ॥ १९ ॥

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
वै सुवर्गो लोक एकवृत्तेव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति
तस्मान्मासेनास्थि छन्नन्न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च
चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते
दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति ॥ २० ॥

अद्यवसाययति ह्येतद्विश्वमित्रस्यादधत् द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ - [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाः समितमिति
चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि
खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सः शास्ति
समितमित्याहु तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं समेति यथ्संन्युष्य
विहरति तस्माद्ब्रह्मणा क्षत्रं व्येत्युतुभिः ॥ २१ ॥

वा एतं दीक्षयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव
पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमित्याहुर्तुभिरेवैनं दीक्षयित्वर्तुभिर्वि
मुञ्चति वैश्वानर्या शिष्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः

कृष्णास्ति॒स्रस्तुष॑पक्वा भवन्ति॒ निर्ऋ॑त्यै वा ए॒तद्वा॑ग॒धेयं॑
यत्तुषा॒ निर्ऋ॑त्यै रू॒पं कृष्ण॑ ५ रू॒पेणै॒व निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयत
इ॒मां दि॒शं यन्त्ये॒षा॥ २२॥

वै निर्ऋ॑त्यै दि॒ग्स्वाया॑मे॒व दि॒शि निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते
स्वकृ॑त इ॒रिण॑ उ॒पं द॒धाति॑ प्र॒दरे॑ वै॒तद्वै॑ निर्ऋ॑त्या आ॒यत॑न॒ऽ
स्व ए॒वाय॑त॒ने निर्ऋ॑तिं नि॒रव॑दयते शि॒क्यम॑भ्यु॒पं द॒धाति॑
नैर्ऋ॑तो वै पा॒शः सा॒क्षादे॒वैनं॑ निर्ऋ॑तिपा॒शान्मु॑ञ्चति
ति॒स्र उ॒पं द॒धाति॑ त्रेधा॒विहि॑तो वै पु॒रुषो॑ या॒वाने॒व
पु॒रुष॑स्तस्मा॒न्निर्ऋ॑तिम॒व य॒जते॑ परा॑चीरु॒प॥ २३॥

द॒धाति॑ परा॑चीमे॒वास्मा॒न्निर्ऋ॑तिम्प्र णु॒दते॑ऽप्र॒तीक्ष॑मा य॒न्ति॒
निर्ऋ॑त्या अ॒न्तर्हि॑त्यै मार्ज॑यित्वो॒पं तिष्ठ॑न्ते मे॒ध्यत्वा॒य
गा॒र्हप॑त्यमु॒पं तिष्ठ॑न्ते निर्ऋ॑तिलो॒क ए॒व च॑रित्वा पू॒ता
दे॒वलोक॑मु॒पाव॑र्तन्त॒ एक॑यो॒पं तिष्ठ॑न्त एक॑धै॒व य॒ज॑माने वी॒र्यं॑
द॒धति॑ नि॒वेश॑नः सं॒गम॑नो वसू॒नामि॒त्याह॑ प्र॒जा वै प॒शवो॑
वसु॑ प्र॒जयै॒वैन॑म्प॒शुभिः॑ स॒मर्ध॑यन्ति॥ २४॥

ऋतुभिरे॒षा परा॑चीरुपा॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑॥ ४॥

[४]

पु॒रुष॑मा॒त्रेण॑ वि मि॒मीते॑ य॒ज्ञेन॑ वै पु॒रुषः॑ स॒मि॒तो

यज्ञपुरुषैवैनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भव-
त्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवैनं वि मिमीते पक्षी
भवति न ह्यपक्षः पतितुमर्हत्यरत्निना पक्षौ द्राघीयांसौ
भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयांसि वयांसि व्याममात्रौ पक्षौ च
पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्॥२५॥

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः
सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन
कृषति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं कृषति यद्वादशगवेन
संवत्सरेणैवेयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं
चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च॥२६॥

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुः
चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यदक्षिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षांसि हन्युरुदीच उथ्सृजत्येषा
वै देवमनुष्याणां शान्ता दिक्॥२७॥

तामेवैनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ
वा आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूथ्सृजति दक्षिणा

पर्यावर्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्माद्वक्षिणोऽर्धं
 आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते
 तस्मात्परांश्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यं च आ वर्तन्ते
 तिस्रस्तिस्त्रः सीताः॥ २८॥

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
 ब्रह्मणान्नमव रुद्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
 ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
 वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः
 प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति
 द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति
 यदग्निचित्॥ २९॥

अनवरुद्धस्याश्जीयादवरुद्धेन व्यृद्धेत ये वनस्पतीनाम्फलग्र
 ऽपि प्रोक्षेदनवरुद्धस्यावरुद्धौ दिग्भ्यो लोष्टान्समस्यति
 दिशामेव वीर्यमवरुध्यं दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र
 स स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद
 इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽव रुद्धे क्षोधुको भवति यस्तस्यां
 दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वपत्युत्तरवेद्यां ह्यग्निश्चीयतेऽथो

प॒शवो॒ वा उ॑त्तरवे॒दिः प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धेऽथो॑ यज्ञप॒रुषो॒-
ऽन॑न्तरित्यै॥ ३०॥

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टं च दिख्यसीतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥५॥[५]

अ॒ग्ने तव॒ श्रवो॒ वय॒ इति॒ सिक्ता॒ नि व॑पत्येतद्वा
अ॒ग्नेर्वै॑श्वा॒नर॒स्य॑ सू॒क्तं सू॒क्तेनै॒व वै॑श्वा॒नर॒मव॑ रु॒द्धे ष॒ड्भिर्नि॑
व॑पति षड्वा ऋ॒तवः॑ सं व॒त्स॒रः सं॑व॒त्स॒रोऽग्नि॑र्वै॑श्वा॒नरः
सा॒क्षादे॒व वै॑श्वा॒नर॒मव॑ रु॒द्धे स॒मुद्रं॑ वै ना॒मैत॑च्छ॒न्दः स॒मुद्र॑मनु॒
प्र॒जाः प्र जा॑यन्ते यदे॒तेन॒ सिक्ता॒ नि॒वप॑ति प्र॒जानां॑
प्र॒जन॑नायेन्द्रः॥ ३१॥

वृ॒त्राय॒ वज्र॑म्प्रा॒ह॒रत्स॒ त्रेधा॒ व्य॑भव॒त्स्फ्य॑स्तृ॒तीयं॒
रथ॑स्तृ॒तीयं॒ यूप॑स्तृ॒तीयं॒ येऽन्तः॑श॒रा अ॒शीर्य॑न्त॒ ताः
श॒र्करा॒ अभ॑वन्तच्छ॒र्करा॑णां॒ श॒र्कर॑त्वं वज्रो॒ वै श॒र्कराः॑
प॒शुर॒ग्निर्य॑च्छ॒र्करा॑भिर॒ग्निं प॑रि॒मिनो॑ति॒ वज्रे॑णै॒वास्मै॑ प॒शून्प॑रि॒
गृ॒ह्णाति॒ तस्मा॑द्वज्रेण प॒शवः॑ परि॒गृही॑ता॒स्तस्मा॑त्स्थे॒यान॑स्थे॒यसो॑
नोप॑ हरते त्रिस॒प्ताभिः॑॥ ३२॥

प॒शुका॑मस्य॒ परि॑ मि॒नुया॑त्सप्त॒ वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॑णाः
प्रा॒णाः प॒शवः॑ प्रा॒णैरे॒वास्मै॑ प॒शून्व॑ रु॒द्धे त्रि॑ण॒वाभि॑-

भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति
 स्तृत्या अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुद्धौ यं
 कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकंता
 व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनं रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव
 भवति॥ ३३॥

यं कामयेत पशुमान्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः
 सिकंता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनं रेतः सिञ्चति
 पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव
 तद्धधाति गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा
 राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शं युम्बारहस्पत्यम्मेधो
 नोपानमत्सोऽग्निम्प्राविशत्॥ ३४॥

सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वम्प्राविशत्सो-
 ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधो-
 ऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुद्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः
 प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
 पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
 सयोनिमेवाग्निं चिनुतेऽपां पृष्ठमसीत्युप दधात्यपां वा
 एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदुप दधाति॥ ३५॥

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविश्वस्योनिं विश्वतिश्च॥६॥ [६]

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः
 प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म
 जज्ञानमित्याह तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्यं
 इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीं शुचार्पयेन्नौषधयो न
 वनस्पतयः॥३६॥

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षं शुचार्पयेन्न
 वयांसि प्र जायेरन् यद्विवि चिन्वीत दिवं शुचार्पयेन्न
 पर्जन्यो वर्षेद्रुक्ममुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं
 चिनुते प्रजातै हिरण्मयं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य
 विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च
 यजमानस्य च प्राणमपि दध्यादक्षिणतः॥३७॥

प्राश्चमुप दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां
 च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया
 आतृण्णमनूप दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि
 मृशति होत्रास्वेवैनं प्रति ष्ठापयति सुचावुप दधात्याज्यस्य

पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं दध्नः पूर्णामौदुम्बरीमियं वै कार्ष्ण्यमय्यसावौत
एवोप धत्ते॥३८॥

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषासुमर्हति दक्षिणां
कार्ष्ण्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीन्तस्मादस्या असावुत्तराज्यस्य
पूर्णां कार्ष्ण्यमयीं वज्रो वा आज्यं वज्रः कार्ष्ण्यो
वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षांस्यप हन्ति दध्नः
पूर्णामौदुम्बरीम्पशवो वै दध्यूर्गुदुम्बरः पशुष्वेवोर्जं दधाति
पूर्णे उप दधाति पूर्णे एवैनम्॥३९॥

अमुष्मिल्लोक उप तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेतव्य इत्याहुः
स्रुग्वै विराड्पशुचावुपदधाति विराज्येवाग्निं चिनुते
यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं रक्षांसि
जिघांसन्ति यज्ञमुखं रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति
यज्ञमुखादेव रक्षांस्यप हन्ति पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो
यावानैव यज्ञस्तस्माद्रक्षांस्यप हन्त्यक्षण्या व्याघारयति
तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥४०॥

वनस्पतयो दक्षिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षण्या पञ्च च॥७॥ [७]

स्वयमातृणामुप दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोप

धत्तेऽश्वमुपं घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्निश्चेतव्यं इत्याहुरेष वै॥४१॥

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र
 यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोपं दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो
 वा एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन्
 वरान्दद्यात्रयो वै प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ
 हि प्राणावेकं एव देय एको हि प्राणः पशुः॥४२॥

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आरयवसे रमन्ते
 दूर्वेष्टकामुपं दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतितिष्ठित्यै
 काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह काण्डेनकाण्डेन ह्येषा
 प्रतितिष्ठित्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह
 साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता
 तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम्॥४३॥

कामयेत वसीयान्त्स्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योपं

दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत् पापीयान्स्यादित्यधर-
लक्ष्माणं तस्योपं दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परां भावयति
पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्त्र्यालिखितैभ्य
एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः
पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत्॥४४॥

यत्कूर्ममुपदधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं
कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां
यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव
उपं तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां
पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति
तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत्॥४५॥

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
स्वदयत्येवैनङ्गाम्यं वा एतदन्नं यदध्यारण्यम्मधु यदध्ना
मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न
इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुपं दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं दधाति
तस्मात्॥४६॥

पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा
 अपनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स
 एनमीश्वरो हिंसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः
 सनाभिमग्निं चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्वा
 उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे मध्यत उप दधाति मध्यत
 एवास्मा ऊर्ज दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इयद्भवति
 प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकवैष्णव्यर्चोप
 दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञं प्रति
 ष्ठापयति॥४७॥

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥८॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा
 यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुद्धे मध्यत
 उप दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो
 ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य
 रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्धे यं कामयेत क्षोधुकः
 स्यादित्यूनां तस्योप॥४८॥

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति

पू॒र्णां तस्योप॑ दध्या॒दनु॑पदस्यदेवान्नमत्ति स॒हस्रं॑ वै प्रति॒ पुरु॑षः
 पशू॑नां यच्छति स॒हस्रं॑मन्ये प॒शवो॑ मध्ये॒ पुरु॑षशी॒र्षमु॑प
 दधाति सवीर्य॑त्वायो॒खायाम॑पि दधाति प्रति॒ष्ठामे॒वैन॑द्रमयति
 व्य॑द्धं वा ए॒तत्प्रा॒णैर॑मे॒ध्यं यत्पु॑रुषशी॒र्षम॑मृ॒तं खलु॑ वै
 प्रा॒णाः ॥ ४९ ॥

अ॒मृत॑ꣳ हिर॑ण्यं प्रा॒णेषु॑ हिर॑ण्यश॒ल्कान्प्रत्य॑स्यति
 प्रति॒ष्ठामे॒वैन॑द्रमयित्वा प्रा॒णैः सम॑र्धयति द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेण॑
 पू॒रय॑ति मध॒व्योऽसा॑नीति शृ॒तात॒ङ्कोन॑ मे॒ध्यत्वाय॑
 ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॑ यद्दध्या॑र॒ण्यम्मधु॑ यद्द॒ध्ना म॑धुमि॒श्रेण॑
 पू॒रय॑त्यु॒भय॑स्याव॑रुद्धौ पशु॑शी॒र्षाण्यु॑प दधाति प॒शवो॑
 वै प॑शुशी॒र्षाणि॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे यं का॒मये॑ताप॒शुः
 स्या॒दिति॑ ॥ ५० ॥

वि॒षूची॑ना॒नि तस्यो॑प॑ दध्या॒द्विषू॑च ए॒वास्मा॑त्प॒शून्द॑धात्यप॒शुरे॒व
 भ॑वति यं का॒मये॑त पशु॑मा॒न्स्या॒दिति॑ समी॒चीना॑नि तस्यो॑प॑
 दध्या॒त्समी॑च ए॒वास्मै॑ प॒शून्द॑धाति पशु॑माने॒व भ॑वति
 पु॒रस्ता॑त्प्रती॒चीन॑मश्व॒स्योप॑ दधाति प॒श्चात्प्रा॒चीन॑मृष॒भस्या॑प॒शवो॑
 वा अ॒न्ये गो॑अ॒श्वेभ्यः॑ प॒शवो॑ गोअ॒श्वाने॒वास्मै॑ समी॒चो
 द॑धात्ये॒ताव॑न्तो॒ वै प॒शवः॑ ॥ ५१ ॥

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमारण्यमनु ते दिशामीत्याह
ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति
तस्मात्समावत्पशूनां प्रजायमानानामारण्याः पशवः
कनीयाः सः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे
त्विषिस्तामेवार्व रुन्दे ॥ ५२ ॥

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान्पशून्दशुकाः
स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषि रुन्दे
या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव
यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्दे या सर्पे यद्यजुर्वदति
तेन शान्तम् ॥ ५३ ॥

ऊनान्तस्योप प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्दे चतुश्चत्वारिंशच्च ॥ ९ ॥ ————— [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप
दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्गाः
पशवः पशून्वास्मै प्र जनयति पञ्च दक्षिणतो वज्रो वा
अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षास्यप हन्ति पञ्च
पश्चात् ॥ ५४ ॥

प्राचीरुपं दधाति पश्चाद्वै प्राचीनः५ रेतो धीयते
 पश्चादेवास्मै प्राचीनः५ रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्प्रतीचीरुपं
 दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनः५ रेतो धीयते
 प्रतीचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
 छन्दस्याः पशूनेव प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
 अग्नेरिति दाहादबिभेत्सैताः ॥ ५ ॥

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां
 नात्यदहृद्यदपस्या उपदधात्यस्या अनतिदाहायोवाचं
 हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना
 एवं वेददिति प्राणभृत् उपं दधाति रेतस्येव प्राणान्दधाति
 तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयम्पुरः ॥ ५६ ॥

भुव इति पुरस्तादुपं दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं
 दक्षिणा विश्वकर्मेति दक्षिणतो मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्विश्व
 इति पश्चाच्चक्षुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तराथ्सुवरित्युत्तरतः
 श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार
 दशदशोपं दधाति सवीर्यत्वायाक्षण्या ॥ ५७ ॥

उपं दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति

प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्रोद्या दक्षिणा
 ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या
 उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य
 एवमेतासामृद्धिं वेदध्रोत्येव य आसामेवम्बन्धुतां वेद
 बन्धुमान्भवति य आसामेवं कृप्तिं वेद कल्पते॥५८॥

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
 आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय
 संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं
 यच्छति तत्संयतां संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति
 तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वश्चौ
 प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यतम्॥५९॥

असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्सं यत उपदधाति
 समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकुर्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
 वयोभिरेवायानव रुद्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
 तस्मादयं सर्वतः पवते॥६०॥

पश्चादेताः पुरोऽक्षण्या कल्पतेऽसं यतं पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्षा सह। बृहत्युष्णिहा

ककुत्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या
 विद्युतो वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा
 युजो युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः
 शिम्यन्तु त्वा। नारीः॥६१॥

ते पत्नयो लोम वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानाम्पत्नीर्दिशः
 सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा
 दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो
 नमोवृत्तिं न जग्मुः॥६२॥

नारीस्त्रिंशच्च॥११॥ [११]

कस्त्वा छति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति।
 क उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि
 शासतु। संवत्सरस्य धार्यसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या
 अध्वर्यवस्त्वा छन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः
 कृण्वन्तु शिम्यन्तः। अर्धमासाः परूषि ते मासाश्छन्तु
 शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं॥६३॥

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छिद्रम्विषज्यतु।
 द्यौस्ते नक्षत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो
 गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवै
 भुवत्॥६४॥

विलिष्टत्रिंशच्च॥१२॥ [१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अक्षण्यास्तोमीयां अग्नेर्भागोऽस्यग्ने जातात्रिमिरिति
 नाकसद्विश्वन्दांसि सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्दवासुराः कनीयांसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥१२॥
 उत्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य मुख्यवतीर्नाकसद्विरेवेताभिर्ष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ उत्सन्नयज्ञः
 सर्वत्वायं॥ [१३]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

उत्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं
 वा न यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूर्यति वा अस्य
 तदाश्विनीरुपं दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै
 भेषजं करोति पश्चोपं दधाति पाङ्क्तौ यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै
 भेषजं करोत्यृतव्या उपं दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै॥१॥

पञ्चोपं दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति
 समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकास्तस्मात्समाना ऋतव
 एकैः पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उप
 दधात्युत्प्लेव प्राणान्दधाति तस्मात्समानाः सन्त ऋतवो न
 जीर्यन्त्यथो प्र जनयत्येवैर्नानेष वै वायुर्यत्प्राणो यदृतव्या
 उपधाय प्राणभृतः ॥ २ ॥

उपदधाति तस्मात्सर्वानृतून् वायुरा वरीवर्ति
 वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुद्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं
 वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
 यत्प्राणभृत उपधाय वृष्टिसनीरुपदधाति तस्माद्वायुप्रच्युता
 दिवो वृष्टिरीते पशवो वै वयस्या नानामनसः खलु वै
 पशवो नानाव्रतास्तैऽप एवाभि समनसः ॥ ३ ॥

यं कामयेतापशुः स्यादिति वयस्यास्तस्योपधायापस्या
 उपं दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव भवति
 यं कामयेत पशुमान्त्स्यादित्यपस्यास्तस्योपधाय वयस्या
 उपं दध्यात्संज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति
 चतस्रः पुरस्तादुपं दधाति तस्माच्चत्वारि चक्षुषो रूपाणि द्वे

शुक्ले द्वे कृष्णे ॥ ४ ॥

मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा पञ्च दक्षिणायाः
श्रोण्यामुपं दधाति पञ्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान्
पुरस्तात्प्रवणः पशुर्बस्तो वय इति दक्षिणेऽस्य उपं
दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरेऽस्यैव प्रति दधाति व्याघ्रो
वय इति दक्षिणे पक्ष उपं दधाति सिंहो वय इत्युत्तरे
पक्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषो वय इति मध्ये तस्मात्पुरुषः
पशूनामधिपतिः ॥ ५ ॥

कृष्या उपधाय प्राणभृतः समनसः कृष्णे पुरुषो वय इति पञ्च च ॥ १ ॥ — [१]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृणामुपं दधातीन्द्राग्निभ्यः
वा इमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा एषा
यन्मध्यमा चित्तिरन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्राग्नी इत्याहेन्द्राग्नी
वै देवानामोजोभृतावोजसैवैनामन्तरिक्षे चिनुते धृत्यै
स्वयमातृणामुपं दधात्यन्तरिक्षं वै स्वयमातृणान्तरिक्षमेवोपं
धृत्तेऽश्वमुपं ॥ ६ ॥

ग्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः
प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृणामुपं दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्या

अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानां वै सुवर्गं लोकं
 यतां दिशः समं व्रीयन्त त एता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत
 ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन्त्यदिश्या उपदधाति दिशां विधृत्यै
 दशं प्राणभृतः पुरस्तादुप॥७॥

दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव
 पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तात्प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुप
 दधाति तस्मात्प्राणानां वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोप
 दधाति दशाक्षरा विराड्विराट्छन्दसां ज्योतिर्ज्योतिरेव
 पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्ताज्योतिरुपास्महे छन्दांसि
 पशुष्वजिमयुस्तान्बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः॥८॥

पशवं उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उपं दधाति
 तस्माद्दक्षिणावृतो मासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या
 अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो
 धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षट्त्रिंशत्सम्पद्यन्ते
 षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव
 रुद्धे बृहती छन्दसाः स्वाराज्यं परीयाय यस्यैताः॥९॥

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः
 पुरस्तादुपं दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा

द्वाववाँश्चौ प्राणानां॑ सवीर्यत्वाय॑ मूर्धासि॒ राडिति॑
पुरस्तादुप॑ दधाति॒ यन्त्री॒ राडिति॑ पश्चात्प्राणानेवास्मै॑ समीचो॑
दधाति॥१०॥

अश्वमुप॑ पुरस्तादुप॑ बार्हता॒ एताश्चतु॑र्भिः॒ शच्च॥२॥ [२]

दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा ए॒ता
अ॒क्ष्णया॒स्तोमी॑या॒ अप॒श्यन्ता॒ अ॒न्यथा॒नूच्या॒न्यथोपा॑दधत॒
तदसु॑रा॒ नान्ववा॑यन्ततो॑ दे॒वा अ॒भ॒वन्प॒रासु॑रा॒ यद॑क्ष्णयास्तोमीया॑
अ॒न्यथा॒नूच्या॒न्यथोपा॑दधाति॒ भ्रात॑र्व्याभिभूत्यै॒ भव॑त्यात्मना॒
परा॑स्य॒ भ्रात॑र्व्यो भवत्या॒शुस्त्रि॒वृदि॑ति॒ पुरस्ता॑दुप॑ दधाति॒
य॒ज्ञमु॒खं वै त्रि॒वृत्॥११॥

य॒ज्ञमु॒खमे॒व पुरस्ता॑द्वि या॑तयति॒ व्योम॑ सप्तद॒श इति॑
दक्षिण॒तोऽन्नं॑ वै व्यो॒मान्नं॑ सप्तद॒शोऽन्नमे॒व दक्षिण॑तो
ध॑त्ते॒ तस्मा॑द्वक्षि॒णेना॑न्नमद्यते॒ धरु॑णं॒ एकवि॑ंश इति॑
पश्चात्प्रति॑ष्ठा वा॒ एकवि॑ंशः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ भान्तः॑ पञ्चद॒श
इत्युत्तर॑तो॒ ओजो॑ वै भान्त॑ ओजः॒ पञ्चद॒श ओजं॑ ए॒वोत्तर॑तो
ध॑त्ते॒ तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रयायी॒ ज॑यति॒ प्रतू॑र्तिरष्टाद॒श इति॑
पुरस्ता॑त्॥१२॥

उप॑ दधाति॒ द्वौ त्रिवृ॑ता॒वभि॑पूर्व॒ यज्ञ॑मुखे वि
या॑तयत्यभि॒वर्तः॑ संवि॒ःश इति॑ दक्षिण॒तोऽन्नं॑ वा अ॒भिव॑र्तो-
ऽन्नं॑ सवि॒ःशोऽन्न॑मेव दक्षिण॒तो ध॑त्ते तस्मा॒दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यते
वर्चो॑ द्वावि॒ःश इति॑ प॒श्चाद्य॑द्वि॒ःशति॑र्ध्वे तेन॑ वि॒राजो॑ यद्वे
प्रति॑ष्ठा तेन॑ वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पूर्वम॒न्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॒ तपो॑
नव॑दश इत्यु॒त्तर॑तस्तस्मा॑त्स॒व्यः॑ ॥ १३ ॥

हस्त॑योस्तप॒स्वितरो॑ योनि॑श्चतुर्वि॒ःश इति॑ पुरस्ता॒दुप॑
दधाति॒ चतुर्वि॑ःशत्यक्षरा गाय॒त्री गा॑य॒त्री यज्ञ॑मुखम्
यज्ञ॑मुखमेव पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ गर्भाः॑ पञ्चवि॒ःश इति॑
दक्षिण॒तोऽन्नं॑ वै गर्भा॑ अन्नं॑ पञ्चवि॒ःशोऽन्न॑मेव दक्षिण॒तो
ध॑त्ते तस्मा॒दक्षि॑णे॒नान्न॑मद्यत॒ ओज॑स्त्रिण॒व इति॑ प॒श्चादि॑मे वै
लो॒कास्त्रि॑ण॒व ए॒ष्वेव॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ तिष्ठति॒ सम्भ॑रणस्त्रयोवि॒ःश
इति॑ ॥ १४ ॥

उत्तर॑तस्तस्मा॑त्स॒व्यो हस्त॑योः सम्भार्य॑तरः॒ ऋतु॑रेकत्रि॒ःश
इति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति॒ वाग्वै॑ ऋतु॑र्यज्ञ॒मुखं॑ वाग्य॑ज्ञ॒मुखमे॒व
पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ ब्र॒ध्नस्य॑ विष्टपं॑ चतुस्त्रि॒ःश इति॑ दक्षिण॒तो-
ऽसौ॑ वा आ॒दित्यो॑ ब्र॒ध्नस्य॑ विष्टपं॑ ब्रह्मवर्च॑समेव दक्षिण॒तो

धत्ते तस्माद्वक्षिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति
पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिंश इत्युत्तरतः सुवर्गो वै लोको
नाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्सुव्यस्रयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥३॥ आशुर्व्योम धरुणो भान्तः
प्रतूर्तिरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजः सम्भरणः क्रतुर्ब्रध्नस्य प्रतिष्ठा नाकृष्णोऽंशः॥-[३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा
अग्निर्यज्ञमुखं दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति नृचक्षसाम्भागोऽसीति दक्षिणतः
शुश्रुवांसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं स्पृतं सप्तदशः स्तोम
इत्याहान्नं वै जनित्रम्॥१६॥

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्वक्षिणेनान्नमद्यते
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
भागोऽसीत्युत्तरत ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः
क्षत्रमोजः पञ्चदशः॥१७॥

ओजं ए॒वोत्त॑रतो ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रयायी ज॒यति॑
 वसू॑नाम्भा॒गोऽसीति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञमुखं वै वस॑वो
 य॒ज्ञमु॒खं रु॒द्रा य॒ज्ञमु॒खं च॑तुर्वि॒ंशो य॒ज्ञमु॒खमे॒व पुरस्ता॑द्वि
 या॑तयत्यादित्यानां भा॒गोऽसीति॑ दक्षिणतोऽन्नं वा आ॑दित्या
 अन्न॑म्मरुतोऽन्नं गर्भा॑ अन्नं पञ्चवि॒ंशोऽन्नमे॒व दक्षिण॑तो ध॒त्ते
 तस्मा॑द्वक्षिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भा॒गः॥१८॥

अ॒सीति॑ प॒श्चात्प्र॑तिष्ठा वा अ॒दितिः॑ प्र॒तिष्ठा पू॒षा प्र॑तिष्ठा
 त्रि॒णवः॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्भा॑गोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै
 दे॒वः स॑वि॒ता ब्रह्म॑ बृहस्पतिर्ब्रह्म॑ चतुष्टो॒मो ब्रह्म॑वर्च॒समे॒वोत्त॑रतो
 ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरोऽर्धो॑ ब्रह्मवर्च॒सित॑रः सावि॒त्रव॑न्ती भवति
 प्रसू॑त्यै तस्मा॑द्वाह्य॒णाना॑मुदी॒ची स॒निः प्रसू॑ता ध॒र्त्रश्च॑तुष्टो॒म
 इति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति यज्ञमुखं वै ध॒र्त्रः॥१९॥

य॒ज्ञमु॒खं च॑तुष्टो॒मो य॒ज्ञमु॒खमे॒व पुरस्ता॑द्वि या॑तयति
 यावा॑नाम्भा॒गोऽसीति॑ दक्षिणतो मा॒सा वै यावा॑ अर्धमा॒सा
 अया॑वास्तस्मा॑द्वक्षिणावृ॒तो मा॒सा अन्नं॑ वै यावा॑ अन्नं
 प्र॒जा अन्न॑मे॒व दक्षिण॑तो ध॒त्ते तस्मा॑द्वक्षिणेनान्नमद्यत
 ऋभू॑णाम्भा॒गोऽसीति॑ प॒श्चात् प्र॑तिष्ठित्यै वि॒वर्तो॑-

ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय
तस्मादिमौ लोकौ समावद्दीर्यौ॥२०॥

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव
भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतो-
ऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव
तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत औजस्व्येव भवत्यास्यौजस्वी
जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छ्रुं यदेषा
विधा॥२१॥

विधीयतेऽर्क एव तदर्कमनु विधीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो
जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद
सृष्टीरुप दधाति यथासृष्टमेवाव रुद्धे न वा इदं दिवा न
नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत्
ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्येवास्मा उच्छत्यथो
तम एवाप हते॥२२॥

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै धृत्रः समावद्दीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश
च॥४॥ अग्नेर्नृचक्षसाञ्जनित्रं मित्रस्येन्द्रस्य वसूनामादित्यानामदित्यै देवस्य सवितुः सावित्रवती
धृत्रो यावानामृभूणां विवर्तश्चतुर्दश॥

अग्ने॑ जा॒तान्प्र॑ णु॒दा नः॑ स॒पत्नानि॑ति॒ पुर॑स्ता॒दुप॑
 दधा॑ति जा॒ताने॒व भ्रात॑र्व्या॒न्प्र णु॒दते॑ स॒हसा॑ जा॒तानि॑ति॒
 प॒श्चाञ्ज॑नि॒ष्यमा॑णाने॒व प्र॑ति॒ नुद॑ते चतुश्च॒त्वारि॒॑शः स्तोम॑
 इति॑ दक्षिण॒तो ब्र॑ह्मवर्च॒सं वै च॑तुश्च॒त्वारि॒॑शो ब्र॑ह्मवर्च॒समे॒व
 दक्षिण॒तो ध॑त्ते तस्मा॒द्वक्षि॑णोऽर्धो॑ ब्रह्मवर्च॒सित॑रः षोड॒शः
 स्तोम॑ इत्यु॒त्तर॒त ओजो॑ वै षोड॒श ओज॑ ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते
 तस्मा॑त्॥ २३ ॥

उ॒त्तर॒तोभि॑प्रया॒यी ज॑यति॒ वज्रो॑ वै च॑तुश्च॒त्वारि॒॑शो वज्रः॑
 षोड॒शो यदे॑ते इष्ट॑के उ॒प॒दधा॑ति जा॒ताश्चै॒व ज॑नि॒ष्यमा॑णाश्च
 भ्रात॑र्व्या॒न्प्रणु॑द्य॒ वज्र॑मनु॒ प्र ह॑रति॒ स्तृत्यै॑ पुरी॒षवती॑म्मध्य
 उप॑ दधाति॒ पुरी॑षं॒ वै म॑ध्यमा॒त्मनः॑ सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑
 सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेदै॒ता वा अ॑स॒पत्ना॑ ना॒मेष्ट॑का
 यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॑॥ २४ ॥

नास्य॑ स॒पत्नो॑ भवति॒ प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर्वि॒राज॑
 उ॒त्त॒मायां॑ चि॒त्या॒मुप॑ दधाति॒ वि॒राज॑मे॒वोत्त॑माम्प॒शुषु॑ दधाति॒
 तस्मा॑त्प॒शुमा॑नु॒त्त॒मां वाचं॑ वदति॒ दश॑द॒शोप॑ दधाति॒
 स॒वीर्य॑त्वाया॑क्ष्ण॒योप॑ दधाति॒ तस्मा॑दक्ष्ण॒या प॒शवो॑ऽङ्गानि॒ प्र

हरन्ति॑ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यानि॑ वै छन्दा॑ंसि सुव॒र्ग्या॑ण्यासन्तैर्दे॒वाः
सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑यन्तेनर्ष॑यः॥ २५॥

अ॒श्रा॒म्यन्ते॑ तपो॑ऽतप्यन्त॒ तानि॑ तप॑सापश्यन्तेभ्य॑ ए॒ता
इष्ट॑का॒ निर॑मिम॒तेव॑श्छन्दो॒ वरि॑वश्छन्द॒ इति॑ ता उपा॑दधत॒
ताभि॑र्वै ते सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑यन् यदे॒ता इष्ट॑का उप॒दधा॑ति॒ यान्ये॒व
छन्दा॑ंसि सुव॒र्ग्या॑णि तैरे॒व यज॑मानः सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति
य॒ज्ञेन॑ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ताः स्तोम॑भागैरे॒वासृ॑जत॒
यत्॥ २६॥

स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति प्र॒जा ए॒व तद्यज॑मानः सृजते॒
बृह॑स्पति॒र्वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ तेजः॑ सम॑भर॒द्यथ॑स्तोम॑भागा॒
यथ॑स्तोम॑भागा उप॒दधा॑ति स॒तेज॑समेवाग्निं चि॑नुते बृह॑स्पति॒र्वा
ए॒तां य॑ज्ञस्य॑ प्रति॒ष्ठाम॑पश्य॒द्यथ॑स्तोम॑भागा॒ यथ॑स्तोम॑भागा
उप॒दधा॑ति य॒ज्ञस्य॑ प्रति॑ष्ठित्यै स॒प्तस॒प्तोप॑ दधाति सवीर्य॒त्वाय॑
तिस्रो॑ मध्ये॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ २७॥

उत्त॑रतो ध॑त्ते तस्मा॑दुपधी॒यन्त ऋष॑योऽसृजत॒ यन्निच॑त्वारि॒ंशच्च॥ ५॥ ————— [५]

र॒श्मिरि॑त्ये॒वादित्य॑म॑सृजत॒ प्रेति॑रिति॒ धर्म॑मन्वि॒तिरिति॑
दि॒वः॑ स॒न्धिरि॑त्यन्तरि॒क्षं प्रति॑धिरिति॒ पृथि॒वीं वि॑ष्टम्भ

इति वृष्टिम्प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति
 रुद्रान्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
 पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा॥ २८ ॥

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रं पर्योहदभिजित्यै
 ताः प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव
 प्राणमदधाद्यन्तेत्यपानं ससर्प इति चक्षुर्वयोधा इति
 श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्यन्तीः शृण्वतीर्न
 मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा
 मिथुनी॥ २९ ॥

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव
 प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यतिष्ठन्ता वसुकोऽसि
 वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्येषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाहं
 वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता
 एषु लोकेषु प्रतिं ष्ठापयति सात्मान्तरिक्षं रोहति सप्राणो-
 ऽमुष्मिल्लोके प्रतिं तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति य
 एवं वेद॥ ३० ॥

ना॒क॒स॒द्भिर्वै दे॒वाः सु॒व॒र्गं लो॒क॒मा॒य॒न्त॒न्ना॒क॒स॒दां ना॒क॒स॒त्त्वं
 य॒न्ना॒क॒स॒दं उ॒प॒द॒धा॒ति ना॒क॒स॒द्भिरे॒व तद्य॑ज॒मानः सु॒व॒र्गं
 लो॒क॒मे॒ति सु॒व॒र्गो वै लो॒को ना॒को य॒स्यै॒ता उ॒प॒धी॒य॒न्ते
 ना॒स्मा अ॒क॒म्भ॒व॒ति य॒ज॒मा॒नाय॒त॒नं वै ना॒क॒स॒दो य॒न्ना॒क॒स॒दं
 उ॒प॒द॒धा॒त्या॒य॒त॒नमे॒व तद्य॑ज॒मानः कुरु॑ते पृ॒ष्ठानां॑ वा ए॒तत्ते॒जः
 स॒म्भृ॒तं य॒न्ना॒क॒स॒दो य॒न्ना॒क॒स॒दः॥ ३१॥

उ॒प॒द॒धा॒ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व ते॒जोऽ॒वं रु॒द्धे प॒ञ्च॒चो॒डा उ॒पं
 द॒धा॒त्य॒प्स॒र॒सं ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उ॒पं शे॒रेऽथो॑
 त॒नूपा॒नीरे॒वैता॑ य॒ज॒मा॒नस्य॑ यं द्वि॒ष्या॒त्त॒मु॒प॒द॒ध॒द्वाये॒दे॒ताभ्य॑
 ए॒वैन॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्च॒ति ता॒ज॒गा॒र्ति॒मा॒र्च्य॒त्यु॒त्तरा॑ ना॒क॒स॒द्भ्य॒
 उ॒पं द॒धा॒ति यथा॑ जा॒यामा॒नीयं॑ गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व
 तत्॥ ३२॥

प॒श्चा॒त्प्रा॒चीमु॒त्त॒मामु॒पं द॒धा॒ति तस्मा॑त्प॒श्चा॒त्प्रा॒ची
 प॒त्य॒न्वास्ते॑ स्व॒यमा॑तृ॒णां च॑ वि॒कर्णी॑ चो॒त्त॒मे उ॒पं
 द॒धा॒ति प्रा॒णो वै स्व॒यमा॑तृ॒णायु॑र्वि॒कर्णी॑ प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च
 प्रा॒णाना॑मु॒त्त॒मौ ध॑त्ते तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मु॒त्त॒मौ
 ना॒न्यामु॒त्तरा॑मिष्ट॒कामु॒पं द॒ध्या॒द्य॒दन्यामु॒त्तरा॑मिष्ट॒कामु॒प॒द॒ध्या॒त्प॒शू

च यजमानस्य च प्राणं चायुश्चापि दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टको
 स्वयमातृण्णामुप दधात्यसौ वै स्वयमातृण्णामूमेवोप धत्ते-
 ऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति
 प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी यद्विकर्णीमुपदधाति
 देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप दधाति
 तस्मादुत्तरतउपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिद्धौ॥३४॥

समृतं यत्राकसदो यत्राकसदस्तत्पशूनामेपां वै द्वाविंशतिश्च॥७॥—————[७]

छन्दांस्युप दधाति पशवो वै छन्दांसि पशूनेवाव रुद्धे
 छन्दांसि वै देवानां वामम्पशवो वाममेव पशूनव रुद्ध
 एतां ह वै यज्ञसेनश्चैत्रियायुणश्चितिं विदां चकार तथा वै
 स पशूनवारुद्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुद्धे गायत्रीः
 पुरस्तादुप दधाति तेजो वै गायत्री तेज एव॥३५॥

मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनं समानानां
 करोति त्रिष्टुभ उप दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो
 धत्ते जगतीरुप दधाति जागता वै पशवः पशूनेवाव

रुद्धेऽनुष्टुभ् उपं दधाति प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै
 बृहतीरुष्णिहाः पङ्कीरक्षरपङ्कीरिति विषुरूपाणि छन्दाः स्युपं
 दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः॥३६॥

छन्दाः सि विषुरूपानेव पशूनव रुद्धे विषुरूपमस्य
 गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं
 वेदातिच्छन्दसमुपं दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दाः सि
 सर्वेभिरेवेनं छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्म वा एषा छन्दसां
 यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति वर्ष्मेवेनं समानानां
 करोति द्विपदा उपं दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै॥३७॥

तेजं एव पशवः पशवो यजमान एकञ्च॥८॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत्सयुजो नोपदध्याद्देवता
 अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत्सयुजं उपदधात्यात्मनैवेनं सयुजं
 चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्तत
 एवमेवैताभिर्ग्निः सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता
 अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव॥३८॥

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका
 उपं दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका

देवपुरा देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्यानो
 विश्वज्योतिष उपं दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः
 कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाध्रत्येता वै देवताः
 सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति॥३९॥

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥९॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुद्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतं
 वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
 पुरोवातसनिरसीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमव
 रुद्धे संयानीभिर्वै देवा इमाल्लोकान्त्समयुस्तत्संयानीनां
 संयानित्वं यत्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम्॥४०॥

एवैताभिर्यजमान इमाल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा
 एषोऽग्नेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय
 उपं दधात्युत यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निः हरन्त्यहत
 एवास्याग्निरादित्येष्टका उपं दधात्यादित्या वा एतम्भूत्यै
 प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्याः॥४१॥

एवैनम्भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो-
 ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्य

रुचं दधाति यथासौ देवानां ५ रोचत एवमेवैष मनुष्याणां ५
 रोचते घृतेष्टका उप दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
 यद्धृतम्प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति ॥ ४२ ॥

अथो तेजसानुपरिहारं सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो
 दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत् स यशसा व्यार्ध्यत् स एता
 यशोदा अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्ता
 यद्यशोदा उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते
 पञ्चोप दधाति पाङ्क्तः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो
 दधाति ॥ ४३ ॥

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च ॥ १० ॥

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीया ५ सो देवा आसन्भूया ५ सो-
 ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपाधत्ता
 भूयस्कृद्सीत्येव भूया ५ सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृ-
 प्राचीं दिशमजयन्नूर्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिक्षसदस्यन्तरिक्षे
 सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् ॥ ४४ ॥

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहै

अ॒ग्ने रू॒पं रू॒पेणै॒वाग्नि॑म॒व रु॒द्धे पृ॒थि॒व्यास्त्वा॒ द्रवि॑णे
सा॒दया॒मीत्या॑हे॒माने॑वैताभिर्लो॒कान् द्रवि॑णावतः कुरु॒त
आयु॑ष्या॒ उप॑ दधा॒त्यायु॑रे॒व॥४५॥

अ॒स्मिन् दधा॒त्यग्ने॒ यत्ते॒ परं॑ ह॒न्नामे॒त्याहै॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं
धा॒मं प्रि॒यमे॒वास्य॒ धामो॑पा॒प्नोति॒ तावे॒हि सं॑ र॒भाव॒हा
इत्या॑ह व्यै॒वैने॒न परि॑ धत्ते पा॒ञ्चज॑न्येष्वप्ये॒ध्यग्र॒ इत्या॑हैष
वा अ॒ग्निः पा॒ञ्चज॑न्यो॒ यः पञ्च॑चितीक॒स्तस्मा॑दे॒वमा॑हर्त॒व्या
उप॑ दधा॒त्येत॒द्वा ऋ॒तूना॑मि॒प्रियं॒ धाम॒ यदृ॑त॒व्या ऋ॒तूना॑मे॒व
प्रि॒यं धामा॑व॒ रुद्धे॒ सुमे॑क॒ इत्या॑ह सं॒वत्स॑रो वै सु॒मेकः
सं॒वत्स॑रस्यै॒व प्रि॒यं धामो॑पा॒प्नोति॥४६॥

अ॒भ॒व॒न्नायु॑रे॒वर्त॒व्या उप॑ षड्विं॑शतिश्च॥११॥ [११]

प्र॒जाप॑ते॒रक्ष्य॑श्च॒यत्तत्परा॑प॒तत्तद॑श्वो॒ऽभ॒वद्य॑द॒श्वय॑त्तद॒श्वस्या॑श्व॒त
अ॒श्वमे॒धेनै॒व प्र॒त्य॑दधु॒रेष॒ वै प्र॒जाप॑ति॒ सर्वं॑ करो॒ति यो॑-
ऽश्वमे॒धेन॒ यज॑ते॒ सर्व॑ ए॒व भ॑वति॒ सर्व॑स्य॒ वा ए॒षा प्राय॑श्चि॒त्तिः
सर्व॑स्य॒ भेष॑जं॒ सर्वं॑ वा ए॒तेन॑ पा॒प्मानं॑ दे॒वा अ॑तर॒न्नपि॒ वा
ए॒तेन॑ ब्र॒ह्म॒ह॒त्याम॑तर॒न्त्सर्व॑म्पा॒प्मानम्॥४७॥

त॒र॒ति॒ त॒र॑ति॒ ब्र॒ह्म॒ह॒त्यां यो॑ऽश्वमे॒धेन॒ यज॑ते॒ य उ॑ चैनमे॒वं

वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरक्ष्यं श्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽव द्यन्ति
 दक्षिणतोऽन्येषां पशूनाम् वै तसः कटो भवत्यप्सु योनिर्वा अश्वो-
 ऽप्सु जो वै तसः स्व एवैनं योनौ प्रति ष्ठापयति चतुष्टोमः
 स्तोमो भवति सरङ्गु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव
 प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय ॥ ४८ ॥

सर्वं पाप्मानं मवृहद्द्वादश च ॥ १२ ॥ _____ [१२]

देवासुराः तेनर्तव्यां रुद्रोऽश्मनृषदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारांमग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय
 छन्दश्चितं पवंस्व द्वादश ॥ १२ ॥ देवासुरा अजायां वै शुमुष्टिः प्रथमो देवयतामेतद्वै छन्दसामृध्नोत्यष्टौ
 पञ्चाशच्च ॥ ५८ ॥ देवासुराः सर्वं जयति ॥ _____ [१३]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते न व्यजयन्त स एता
 इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं
 वीर्यमात्मन्नधत्ता ततो देवा अभवन्परासुरा यदिन्द्रतनूरुपदधाति
 तनुवमेव ताभिरिन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्यत्ते-
 ऽथो सेन्द्रमेवाग्निं सतनुं चिनुते भवत्यात्मना परास्य

भ्रातृव्यः॥१॥

भ॒व॒ति॒ य॒ज्ञो॒ दे॒वेभ्योऽपा॑क्राम॒त्तम॑व॒रुधं॒ नाश॑कृ॒वन्त॒ ए॒ता
य॑ज्ञ॒त॒नूर॑प॒श्यन्ता॒ उपा॑दध॒त॒ ताभि॑र्वै॒ ते य॒ज्ञम॑वा॒रुन्ध॒त॒
यद्य॑ज्ञ॒त॒नूर॑प॒दधा॑ति॒ य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्य॒जमा॑नोऽव॒ रुन्धे
त्रय॑स्त्रि॒ंश॒तमु॑प॒ दधा॑ति॒ त्रय॑स्त्रि॒ंश॒द्वे दे॒वता॑ दे॒वता॑
ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽथो॒ सा॒त्मा॒नमे॒वाग्नि॑ं स॒तनुं॑ चि॒नुते॒
सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के॥२॥

भ॒व॒ति॒ य॒ एवं॒ वेद॒ ज्योति॑ष्मती॒रुप॑ दधा॒ति॒
ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधा॒त्येताभि॑र्वा अ॒ग्निश्चितो॒ ज्व॑ल॒ति॒
ताभि॑रे॒वैन॑ं॒ समि॑न्द्र उ॒भयो॑रस्मै लो॒कयो॒ज्योति॑र्भव॒ति
नक्ष॑त्रेष्ट॒का उप॑ दधा॒त्येतानि॒ वै दि॒वो ज्योती॑ं॒षि
तान्ये॒वाव॑ रु॒न्धे सु॒कृता॑ वा ए॒तानि॒ ज्योती॑ं॒षि यन्नक्ष॑त्राणि
तान्ये॒वाप्रो॒त्यथो॑ अनु॒का॒शमे॒वैतानि॑॥३॥

ज्योती॑ं॒षि कुरु॑ते सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्यानु॑ख्या॒त्यै
यथ्स॑ं॒स्पृष्टा॒ उप॑द॒ध्याद्वृष्ट्यै॑ लो॒कमपि॑ द॒ध्यादव॑र्षु॒कः
प॒र्जन्यः॑ स्या॒दस॑ं॒स्पृष्टा॒ उप॑ दधा॒ति वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं
के॒रोति॒ वर्षु॑कः प॒र्जन्यो॑ भव॒ति पुर॑स्ता॒दन्याः प्र॒तीची॑रुप॒
दधा॑ति प॒श्चाद॒न्याः प्राची॑स्तस्मा॒त्प्राची॑ना॒नि च प्र॒तीची॑ना॒नि

च नक्षत्राण्या वर्तन्ते॥४॥

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

ऋतव्या उप दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै द्वंद्वमुप दधाति
तस्माद्वंद्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चितिरन्तरिक्षमिव
वा एषा द्वंद्वमन्यासु चितीषूपं दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या
अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां यदृतव्या यदृतव्या उपदधाति
चितीनां विधृत्या अवकामनूपं दधात्येषा वा अग्रेर्योनिः
सयोनिम्॥५॥

एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददिथ्स ब्रह्मणान्नं
यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति संवत्सरो
वा एतम्प्रतिष्ठायै नुदते योऽग्निं चित्वा न प्रतितिष्ठति पञ्च
पूर्वाश्चितयो भवन्त्यथ षष्ठीं चितिं चिनुते षड्वा ऋतवः संवत्सर
ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्येता वै॥६॥

अधिपत्नीर्नामेष्टका यस्यैता उपधीयन्तेऽधिपतिरेव
समानानां भवति यं द्विष्यात्तमुपदधद्द्यायेदेताभ्य एवैनं
देवताभ्य आ वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्यङ्गिरसः सुवर्गं
लोकं यन्तो या यज्ञस्य निष्कृतिरासीत्तामृषिभ्यः प्रत्यौहन्

तद्धिरण्यमभवद्यद्धिरण्यशल्कैः प्रोक्षति यज्ञस्य निष्कृत्या
अथो भेषजमेवास्मै करोति॥७॥

अथो रूपेणैवैनं समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव
सुवर्गं लोकमेति साहस्रवता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्या इमा मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वित्याह
धेनूरेवैनाः कुरुते ता एनं कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लोक उप
तिष्ठन्ते॥८॥

सयोन्येता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः
स यथा वथ्सो जातः स्तनम्प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि
भागधेयम्प्रेप्सति तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च
यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं जुहोति भागधेयेनैवैनं
शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो यद्गाम्याणां
पशूनाम्॥९॥

पयसा जुहुयाद्गाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्ति
वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून्

हि॒नस्ति॒ नार॒ण्यानथो॒ खल्वा॑हुरना॑हुति॒र्वै जु॒र्तिला॑श्च
 ग॒वीधु॑का॒श्चेत्य॑जक्षी॒रेण॑ जुहोत्याग्नेयी॒ वा ए॒षा यद॑जाहु॒त्यैव
 जु॒होति॒ न ग्राम्या॑न्प॒शून् हि॒नस्ति॒ नार॒ण्यानङ्गिर॑सः सुव॒र्गं
 लो॒कं यन्तः॑ ॥ १० ॥

अ॒जायां॑ घ॒र्मम्प्रा॑सि॒ञ्चन्त्सा॑ शोच॑न्ती पु॒र्णं परा॑जिहीतु
 सो ३ ऽर्को॑ ऽभ॒वत्तद॑र्कस्या॒र्कत्वम॑र्कप॒र्णेन॑ जुहोति
 स॒योनि॒त्वायोद॑ङ्घिष्ठ॑ञ्जुहोत्येषा॒ वै रु॒द्रस्य॑ दि॒ग्ब्रवा॑यामे॒व
 दि॒शि रु॒द्रं निर॑व॒दय॑ते च॒रमा॑यामिष्ट॑कायां जुहोत्यन्त॒त
 ए॒व रु॒द्रं निर॑व॒दय॑ते त्रेधा॑विभ॒क्तं जु॒होति॒ त्रयं॑ इ॒मे लो॒का
 इ॒माने॒व लो॒कान्त्स॒माव॑द्दी॒र्यान्करो॑ती॒यत्यग्ने॑ जुहोति ॥ ११ ॥

अथे॒यत्यथे॑यति॒ त्रयं॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑
 श॒मय॑ति॒ तिस्र॑ उत्त॑रा॒ आहु॑तीर्जुहोति॒ षट्त्स॑म्प॒द्यन्ते॑
 षड्वा॑ ऋ॒तवं॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ श॒मय॑ति॒ यद॑नुपरि॒क्रामं॑
 जुह॒याद॑न्तर॒वचा॑रिणं॒ रु॒द्रं कुर्या॑दथो॒ खल्वा॑हुः कस्यां॒ वाहं॑
 दि॒शि रु॒द्रः कस्यां॑ वेत्य॒नुपरि॑क्राम॒मेव॑ हो॒तव्यं॑ म॒परि॑वर्गमे॒वैनं॑
 श॒मय॑ति ॥ १२ ॥

ए॒ता वै दे॒वताः॑ सुव॒र्ग्या या॑ उ॒त्तमा॑स्ता यज॑मानं

वाचयति ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य
सञ्चरे पशूनां न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स
आर्तिमार्च्छति॥१३॥

पशूनां यन्तोऽग्नें जुहोत्यपरिवर्गमेवैनं शमयति त्रिंशच्च॥३॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि पिश्वति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव
स एनं तृतोऽक्षुध्यन्नशौचन्नमुष्मिल्लोक उप तिष्ठते तृप्यति
प्रजया पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सः रराणा
इत्याहान्नं वा ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्देऽश्मंस्ते क्षुदमुं
ते शुक्॥१४॥

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा
चापयति त्रिः परिपिश्वन्पर्येति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य
शुचं शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव
ऋतुभिरेवास्य शुचं शमयत्यपां वा एतत्पुष्पं यद्वैतसो-
ऽपाम्॥१५॥

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो
वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचं शमयति यो वा अग्निं
चितम्प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तं शुचा प्रदहो

मण्डूकेन वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष
ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु तमेव शुचार्पयत्यष्टाभिर्वि
कर्षति॥१६॥

अष्टाक्षरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य
शुचः शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नैवास्य
शुचः शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं
यत्कृष्णाजिनम् कार्ष्णीं उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव
मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चते-
ऽन्यां नान्तः॥१७॥

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यः रुद्धे नमस्ते हरसे शोचिष
इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयाः समुपचरन्त्यन्यं ते
अस्मत्तपन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्पयति
पावको अस्मभ्यः शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव
रुद्धे द्वाभ्यामधि क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याः
शान्त्यै॥१८॥

शुग्वैतसौऽपामंष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥४॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्याहुत्या यज्ञमुखमा

रभतेऽक्ष्णया व्याघारयति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र
 हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यद्वषट्कुर्याद्यातयांमास्य वषट्कारः स्याद्यत्र
 वषट्कुर्याद्रक्षांसि यज्ञं हन्युर्वडित्याह परोक्षमेव वषट्करोति
 नास्य यातयांमा वषट्कारो भवति न यज्ञं रक्षांसि घ्नन्ति
 हुतादो वा अन्ये देवाः॥१९॥

अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयांन्प्रीणाति ये देवा
 देवानामिति दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति हुतादश्चैव देवानहुतादश्च
 यजमानः प्रीणाति ते यजमानम्प्रीणन्ति दध्नेव हुतादः
 प्रीणाति मधुषाहुतादो ग्राम्यं वा एतदन्नं यदध्यारण्यम्मधु
 यदध्ना मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुद्धौ शुमुष्टिनावोक्षति
 प्राजापत्यः॥२०॥

वै शुमुष्टिः संयोनित्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अनुपरिचारमवोक्ष
 वि वा एष प्राणैः प्रजया पशुभिर्ऋध्यते योऽग्निं
 चिन्वन्नधिक्रामति प्राणदा अपानदा इत्याह प्राणानेवात्मन्यत्ते
 वर्चोदा वरिवोदा इत्याह प्रजा वै वर्चः पशवो वरिवः
 प्रजामेव पशूनात्मन्यत्त इन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रः॥२१॥

हृतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्स एतामग्नयेऽनीकवत्
 आहुतिमपश्यत्तामजुहोत्तस्याग्निरेनीकवान्धस्वेन भागधेयेन
 प्रीतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो
 निरमुच्यत यदग्नयेऽनीकवत् आहुतिं जुहोत्यग्निरेवास्यानीकवान्
 भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपि दहति वैश्वकर्मणेन पाप्मनो
 निर्मुच्यते यं कामयेत चिरम्पाप्मनः॥२२॥

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
 यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्गत्य
 जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
 जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥२३॥

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं
 यतेऽवसं करोति तादृगेव तत्तिष्ठ आ दधाति त्रिवृद्धा
 अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा
 उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
 प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः॥२४॥

ए॒वैन॑मु॒द्यच्छ॑तेऽग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भि॒रित्या॑ह॒ यस्मा॑
 ए॒वैन॑ चित्ता॒योद्यच्छ॑ते॒ तेनै॒वैन॑ꣳ सम॑र्धयति॒ पञ्च॑ दि॒शो
 दैवी॑र्य॒ज्ञम॑वन्तु॒ देवी॑रित्या॒ह दि॒शो ह्ये॒षोऽनु॑ प्र॒च्यव॑ते-
 ऽपाम॑तिं दु॒र्मति॑म्बाध॑माना॒ इत्या॑ह॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै रा॒यस्पोषे॑
 य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्ती॒रित्या॑ह॒ प॒शवो॑ वै रा॒यस्पोषे॑ः॥ २५॥

प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे ष॒ड्विर्हर॑ति॒ षड्वा॑ ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑ꣳ
 हर॑ति॒ द्वे प॑रि॒गृह्य॑वती॒ भव॑तो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ सूर्य॑र॒श्मिर्हरि॑केशः
 पु॒रस्ता॑दि॒त्याह॑ प्र॒सूत्यै॑ ततः॑ पा॒वका॑ आ॒शिषो॑ नो
 जुष॑न्ता॒मित्या॑हान्नं॒ वै पा॑व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे दे॒वासुराः॑
 संय॑त्ता आ॒सन्ते॑ दे॒वा ए॒तदप्र॑तिरथमपश्य॒न्तेन॑ वै ते-
 ऽप्र॑ति॥ २६॥

असु॑रानजय॒न्तदप्र॑तिरथस्याप्रतिरथ॒त्वं यदप्र॑तिरथं
 द्वि॒तीयो॑ हो॒तान्वाहा॑प्र॒त्येव॑ तेन॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्याञ्जय॒त्यथो॑
 अन॑भिजितमे॒वाभि॑ ज॒यति॑ द॒शर्च॑म्भ॒वति॑ द॒शाक्ष॑रा
 वि॒राड्वि॑राजे॒मौ लो॒कौ वि॑धृ॒तावन॑यो॒र्लोक॑योर्वि॒धृत्या॑ अथो॒
 द॒शाक्ष॑रा वि॒राडन्न॑ वि॒राड्वि॑राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॒ तिष्ठ॑त्यसंदि॒व
 वा अ॒न्तरि॑क्षम॒न्तरि॑क्षमि॒वाग्नी॑ध्रमाग्नी॒ध्रे॥ २७॥

अश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानं
 एष दिवो मध्यं आस्तु इत्याह व्यैवैतया मिमीते मध्ये
 दिवो निहितः पृश्निरश्मेत्याहान्नं वै पृश्न्यन्नमेवाव रुन्दे
 चतसृभिः पुच्छादिति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेवेन्द्रं
 विश्वा अवीवृधन्नित्याह वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानां
 सत्यतिम्पतिम्॥ २८॥

इत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुन्दे सुम्रहूर्यज्ञो देवाः आ
 च वक्षदित्याह प्रजा वै पशवः सुम्रं प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते
 यक्षदग्निर्देवो देवाः आ च वक्षदित्याह स्वर्गाकृत्यै वाजस्य
 मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यन्तुद्ग्राभ
 एष निम्रोचन्निग्राभो ब्रह्मणैवात्मानमुद्गृह्णाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं
 नि गृह्णाति॥ २९॥

प्राणैः पोषोऽप्रत्याग्रीध्रे पतिमेष दशं च॥ ६॥ [६]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानित्याह देवलोकमेवैतयोपावर्तते
 क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या
 अहमुदन्तरिक्षमारुहमित्याहेमानेवैतया लोकान्स्मारोहति
 सुवूर्यन्तो नापेक्षन्त इत्याह सुवर्गमेवैतया लोकमेत्यग्ने
 प्रेहि॥ ३०॥

प्रथमो देवयतामित्याहोभयेष्वेवैतया देवमनुष्येषु
 चक्षुर्दधाति पञ्चभिरधि क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन
 सह सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या
 अग्ने सहस्राक्षेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै तस्मै
 ते विधेम वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव॥३१॥

रुन्दे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीः स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै
 दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति
 तस्मादमुतोऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्ति सृभिः सादयति
 त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति प्रेद्धो अग्ने
 दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा वै सूर्मी
 कर्णकावत्येतया ह स्म॥३२॥

वै देवा असुराणां शततर्हास्तृहन्ति यदेतया
 समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र
 हरति स्तृत्या अछम्बद्वारं विधेम ते परमे जन्मन्नग्न इति
 वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुन्दे तां सवितुर्वरेण्यस्य
 चित्रामिति शमीमयीं शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं
 दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे ताम्॥३३॥

स॒वि॒तुर्वरे॑ण्यस्य चि॒त्रामि॒त्या॒हैष॑ वा अ॒ग्नेर्दो॑ह॒स्तम॑स्य
क॒ण्वं॑ ए॒व श्रा॑य॒सोऽवे॑त्तेन॑ ह स्मेन॒ः स दु॑हे यदे॒तया॑
स॒मिध॑मा॒दधा॑त्यग्नि॒चिदे॒व तद॑ग्निं दु॑हे स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधः॑
स॒प्त जि॒ह्वा इ॒त्याह॑ स॒प्तैवा॑स्य सा॒प्तानि॑ प्रीणाति पूर्ण॒या
जुहो॑ति पूर्णं इ॒व हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑तेः॥ ३४॥

आ॒प्त्यै न्यून॑या जुहोति न्यून॒द्धि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा
अ॒सृज॑त प्र॒जाना॑ः सृ॒ष्ट्या अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त स
दि॒शोऽनु॑ प्रा॒विश॑ञ्जुहू॒न्मन॑सा दि॒शो ध्या॑येद्दि॒ग्भ्य ए॒वैन॑मव
रु॒न्धे द॒ध्रा पु॒रस्ता॑ञ्जुहो॒त्याज्ये॑नो॒परि॑ष्टा॒त्तेज॑श्चै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं
च॑ स॒मीची॑ दधाति द्वा॒दश॑कपालो वै॒श्वान॒रो भ॑वति द्वा॒दश॑
मा॒साः सं॒वत्स॒रः सं॒वत्स॒रोऽग्नि॑र्वै॒श्वान॒रः सा॒क्षात्॥ ३५॥

ए॒व वै॒श्वान॒रम॑व रु॒न्धे यत्प्र॑या॒जानू॒याजा॑न्कुर्या॒द्विक॑स्तिः
सा य॒ज्ञस्य॑ दर्वि॒होमं॑ करोति य॒ज्ञस्य॑ प्र॒तिष्ठि॑त्यै रा॒ष्ट्रं
वै वै॒श्वान॒रो वि॒ण्म॒रुतो॑ वै॒श्वान॒रः हु॒त्वा मा॑रु॒ताञ्जु॑होति
रा॒ष्ट्र ए॒व वि॒शम॑नु ब॒ध्रात्यु॑च्चैर्वै॒श्वान॒रस्या॑ श्रा॒वय॑त्युपा॒ःशु
मा॑रु॒ताञ्जु॑होति तस्मा॑द्रा॒ष्ट्रं वि॒शम॑ति वदति मा॒रुता॑ भ॑वन्ति
म॒रुतो॑ वै दे॒वानां॑ वि॒शो दे॒ववि॒शेनै॒वास्मै॑ मनुष्यवि॒शम॑व

रुद्धे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव
 रुद्धे गुणेन गुणमनुद्गत्य जुहोति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं
 करोति॥ ३६॥

अग्ने प्रेह्यवं स्म दुहे तां प्रजापतेः साक्षान्मनुष्यविशमेकं विशतिश्च॥ ७॥ ——— [७]

वसोर्धारा जुहोति वसोर्मे धारासदिति वा एषा हूयते
 घृतस्य वा एनमेषा धारामुष्मिल्लोके पिन्वमानोप तिष्ठत
 आज्येन जुहोति तेजो वा आज्यं तेजो वसोर्धारा
 तेजसैवास्मै तेजोऽव रुद्धेऽथो कामा वै वसोर्धारा
 कामानेवाव रुद्धे यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं वि॥ ३७॥

छिन्द्यामिति विग्राहं तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं
 विच्छिनत्ति यं कामयेत प्राणानस्यान्नाद्यं सं तनुयामिति
 सन्ततां तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं सं तनोति द्वादश
 द्वादशानि जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा
 अन्नमव रुद्धेऽन्नं च मेऽक्षुच्च म इत्याहैतद्वै॥ ३८॥

अन्नस्य रूपं रूपेणैवान्नमव रुद्धेऽग्निश्च म आपश्च म
 इत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः सयोन्येवान्नमव रुद्धेऽर्धेन्द्राणि
 जुहोति देवता एवाव रुद्धे यत्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रति

तस्मादिन्द्रो देवतानाम्भूयिष्ठभाक्तम् इन्द्रमुत्तरमाहेन्द्रियमेवास्मि
यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः॥३९॥

वै यज्ञायुधानि यज्ञमेवाव रुन्देऽथो एतद्वै यज्ञस्य रूपं
रूपेणैव यज्ञमव रुन्देऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च म इत्याह
स्वगाकृत्या अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहेतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य
रूपं रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्द ऋक् मे सामं च म
इत्याह॥४०॥

एतद्वै छन्दसां रूपं रूपेणैव छन्दांस्यव रुन्दे
गर्भाश्च मे वृथाश्च म इत्याहेतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव
पशूनव रुन्दे कल्पाञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य क्लृप्त्यै युग्मदयुजे जुहोति
मिथुनत्वायोत्तरावती भवतोऽभिक्रान्त्या एकां च मे तिस्रश्च
म इत्याह देवछन्दसं वा एकां च तिस्रश्च॥४१॥

मनुष्यछन्दसं चतस्रश्चाष्टौ च देवछन्दसं चैव
मनुष्यछन्दसं चाव रुन्द आ त्रयस्त्रिंशतो जुहोति
त्रयस्त्रिंशद्वै देवतां देवता एवाव रुन्द आष्टाचत्वारिंशतो
जुहोत्यष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती जागताः पशवो
जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्दे वाजश्च प्रसवश्चेति द्वादशं

जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति
तिष्ठति ॥ ४२ ॥

वि वै यज्ञः सामं च मृ इत्याह च तिस्रश्चैकान्नपञ्चाशच्च ॥ ८ ॥ [८]

अग्निर्देवेभ्योऽपाक्रामद्वाग्धेयमिच्छमानस्तं देवा अब्रुवन्नुप
न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणौ मह्यमेव
वाजप्रसवीयं जुहवन्निति तस्मादग्नये वाजप्रसवीयं जुहति
यद्वाजप्रसवीयं जुहोत्यग्निमेव तद्वाग्धेयेन समर्धयत्यथो
अभिषेक एवास्य स चतुर्दशभिर्जुहोति सप्त ग्राम्या ओषधयः
सप्त ॥ ४३ ॥

आरण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्य
औदुम्बरेण सुवेणं जुहोत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जेवास्मा
ऊर्जमन्नमव रुद्धेऽग्निर्यै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस
न धावेदवरुद्धः ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षं
यद्वावेदन्नाद्याद्वावेदुपावर्तेतान्नाद्यमेवाभि ॥ ४४ ॥

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यह्वैवास्मै रात्रिम्प दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै
प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुद्धे

षड्भिर्जुहोति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य
पत इति रथमुखे पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव
दिशः ॥ ४५ ॥

अभि जयत्यग्निचितं ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि
पवते वातनामानि जुहोत्यभ्यैवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते
त्रीणि जुहोति त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो
वातमव रुन्दे समुद्रोऽसि नभस्वानित्याहेतद्वै वातस्य
रूपं रूपेणैव वातमव रुन्देऽञ्जलिना जुहोति न
ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते ॥ ४६ ॥

ओषधयः सप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च ॥ ९ ॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय
मनुष्यरथ एष खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि
शवंसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं स एनं युक्तः सुवर्गं
लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युज्याद्युक्तोऽस्याग्निः
प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनैऽभि मृशति
त्रिवृत् ॥ ४७ ॥

वा अ॒ग्निर्या॒वाने॒वाग्नि॒स्तं यु॑नक्ति॒ यथान॑सि यु॒क्त
 आ॒धी॒यत॑ ए॒वमे॒व तत्प्र॒त्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति॒ प्रति॒ स्तोमाः॑
 प्रत्यु॒क्थानि॑ यज्ञाय॒ज्ञिय॑स्य स्तो॒त्रे द्वाभ्या॑म॒भि मृ॑शत्ये॒तावान्
 वै य॒ज्ञो या॒वानग्नि॑ष्टो॒मो भू॒मा त्वा अ॒स्यात॑ ऊ॒र्ध्वः क्रि॑यते
 या॒वाने॒व य॒ज्ञस्तम॑न्त॒तोऽन्वा॑रो॒हति॒ द्वाभ्या॑ं प्र॒तिष्ठि॑त्या
 ए॒कया॑प्र॒स्तुत॑म्भवत्यथ॥ ४८ ॥

अ॒भि मृ॑शत्यु॒पै न॒मुत्त॑रो य॒ज्ञो न॑म॒त्यथो॒ सन्त॑त्यै प्र वा
 ए॒षोऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वते योऽग्निं चि॑नुते न वा ए॒तस्या॑निष्ट॒क
 आहु॑तिर॒व क॑ल्पते॒ यां वा ए॒षोऽनिष्ट॑क आहु॑तिं जु॒होति॒
 स्र॑वति॒ वै सा ता॑ऽ स्र॒वन्तीं य॒ज्ञोऽनु॑ परा॑ भवति य॒ज्ञं
 यज॑मानो॒ यत्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत आहु॑तीनां॒ प्र॒तिष्ठि॑त्यै
 प्र॒त्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्ति॥ ४९ ॥

न य॒ज्ञः प॑रा॒भव॑ति॒ न यज॑मानोऽष्टावु॑पं दधात्य॒ष्टाक्ष॑रा
 गा॒य॒त्री गा॑य॒त्रेणै॒वैनं॒ छन्द॑सा चिनुते॒ यदे॒काद॑श त्रै॒ष्टुभे॑न
 यद्वा॑द॒श जा॑ग॒तेन॒ छन्दो॑भिरे॒वैनं॒ चिनु॑ते नपा॒त्को वै
 ना॒मैषो॑ऽग्निर्यत्पु॑नश्चि॒तिर्य॑ एवं वि॒द्वान्पु॑नश्चि॒तिं चि॑नुत आ
 तृ॒तीया॒त्पुरु॑षा॒दन्न॑म॒त्ति यथा॒ वै पु॑नरा॒धेय॑ ए॒वम्पु॑नश्चि॒तिर्यो-

ऽग्न्याधेयेन न॥५०॥

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नर्ध्नोति
स पुनश्चित्तिं चिनुते यत्पुनश्चित्तिं चिनुत ऋद्ध्या अथो
खल्वाहुर्न चेतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रः
सुप्तम्बोधयति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा
वसीयाः सम्भागधेयेन बोधयति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत
तेन नार्ध्नोत्स एताम्पुनश्चित्तिमपश्यत्तामचिनुत तया वै स
आर्ध्नोद्यत्पुनश्चित्तिं चिनुत ऋद्धौ॥५१॥

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्न्याधेयेन नाचिनुत सप्तदश च॥१०॥ [१०]

छन्द्श्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दांसि
पशुमानेव भवति श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै
वयं साम्पतिष्ठः श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकम्पतति कङ्कचितं
चिन्वीत यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिल्लोके स्यामिति
शीर्षण्वानेवामुष्मिल्लोके भवत्यलज्जचितं चिन्वीत चतुःसीतं
प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति प्रउगचितं
चिन्वीत भ्रातृव्यवान्म्र॥५२॥

एव भ्रातृव्यान्नुदत उभयतः प्रउगं चिन्वीत यः कामयेत

प्र जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुदे॒य॒ प्रति॑जनि॒ष्यमा॑णा॒निति॑ प्रैव
जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुद॒ते॒ प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णा॒त्रथच॑क्र॒चितं॑
चिन्वी॒त॒ भ्रातृ॑व्य॒वान् वज्रो॒ वै रथो॒ वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः
प्र ह॑रति द्रोण॒चितं॑ चिन्वी॒तान्न॑कामो द्रोणे॒ वा अन्न॑म्भ्रियते
सयो॑न्ये॒वान्न॑म॒वं रु॒द्धे समू॑ह्यं चिन्वी॒त प॒शुकामः॑ पशु॒माने॒व
भव॑ति॥५३॥

परि॒चाय्यं॑ चिन्वी॒त ग्रा॒म॑कामो ग्रा॒म्ये॒व भ॑वति श्मशान॒चितं॑
चिन्वी॒त॒ यः का॒मये॑त पि॒तृलो॒क ऋ॒ध्रुया॑मिति॑ पि॒तृलो॒क
ए॒वध्नो॑ति वि॒श्वामि॒त्रज॑मद॒ग्नी वसि॑ष्ठेनास्पर्धेता॒ः स
ए॒ता ज॒मद॑ग्निर्वि॒हव्या॑ अपश्य॒त्ता उपा॑धत्ता ताभि॒र्वै स
वसि॑ष्ठस्येन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मवृ॒द्धं यद्वि॑हव्या॑ उप॒दधा॑तीन्द्रि॒यमे॒व
ताभि॑र्वी॒र्यं यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे होतु॑र्धि॒ष्णि॒य॒ उप॑
दधा॑ति यज॒माना॑य॒तनं॑ वै॥५४॥

हो॒ता स्व॑ ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑न इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म॒वं रु॒द्धे
द्वा॒दशो॑प॒ दधा॑ति॒ द्वा॒द॒शाक्ष॑रा॒ जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑
जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून्व॑ रु॒द्धेऽष्टा॑व॒ष्टाव॑न्येषु॒ धि॒ष्णि॒येषूप॑
दधा॑त्य॒ष्टाश॑फाः प॒शवः॑ प॒शून्वे॒वाव॑ रु॒द्धे षण्मा॑र्जा॒लीये॑

षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितरं ऋतून्व
देवान्पितृन्प्रीणाति॥५॥

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

पवस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्भवति तिस्रो-
ऽनुष्टुभश्चतस्रो गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादः
श्वस्त्रिभिस्तिष्ठः स्तिष्ठति यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वाः श्वतुर-
पदः प्रतिदधत्पलायते परमा वा एषा छन्दसां
यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानां परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां
परमोऽश्वः पशूनां परमेणैवैनं परमतां गमयत्येकविंशमहर्भवति

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे
लोका असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्यो-
ऽश्वस्तमेव साक्षादधोति शक्रयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दो-
ऽन्येन्ये वा एते पशव आ लभ्यन्त उतेवं ग्राम्या
उतेवारण्या यच्छक्रयः पृष्ठम्भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय
पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवति रश्मिना वा अश्वः॥५७॥

यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठितः परां परावतं
गन्तोर्त्यार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवत्यश्वस्य यत्यै धृत्यै

सङ्कृत्यच्छावाकसामम्भवत्युत्सन्नयज्ञो वा एष यदश्वमेधः
 कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वो वा क्रियते न वा सर्व इति
 यत्सङ्कृत्यच्छावाकसामम्भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय पर्याप्त्या
 अनन्तरायाय सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तममहर्भवति सर्वस्याप्त्यै
 सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्रोति सर्वं जयति॥५८॥

अहर्भवति वा अश्वोऽहर्भवति दशं च॥12॥ [१२]

यदेकैः प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापो विश्वकर्माग्नि आ याहि सुवर्गाय वज्रो गायत्रेणाग्निं उदधे
 समीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शका रुरुरलजः सुपर्ण अग्नेयोऽश्वो-
 ऽग्नयेऽनीकवते चतुर्विंशतिः॥24॥ यदेकैः स पापीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा अपां
 नप्रेऽश्वस्तूपरो द्विषष्टिः॥62॥ यदेकैः नैकशितिपात्वेत्वं॥ [१३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

यदेकैः सऽस्थापयति यज्ञस्य सन्तत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते
 देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः
 कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्ध्यै न

देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वन्ते तूपरमा लभते
तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते तस्माद्यद्रियङ्वायुः॥१॥

वातिं तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति
यत्र नियुत्वन्ते स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वन्ते भवति
यजमानस्यानुन्मादाय वायुमतीं श्वेतवतीं याज्यानुवाक्ये
भवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याधारमा
धारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापतेरनुरूपत्वाय
सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनाम्प्रत्या लभ्यते
यच्छश्रुणस्तत्॥२॥

पुरुषाणां रूपम् यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां
यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै
पशूनाम्प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः
पशव उप तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३)
इत्याहुर्यद्वायव्यं कुर्यात्प्राजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः॥३॥

इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवति तेन वायोर्नैति यत्प्राजापत्यः
पुरोडाशो भवति तेन प्राजापतेर्नैति यद्वादशकपालस्तेन
वैश्वानरान्नैत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीक्षिष्यमाणो-

ऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चा रभते-
 ऽग्निरवमो देवतानां विष्णुः परमो यदाग्नावैष्णवमेकादशकपालं
 निर्वपति देवताः ॥ ४ ॥

एवोभयतः परिगृह्य यजमानोऽव रुद्धे पुरोडाशेन वै देवा
 अमुष्मिल्लोक आर्धुवं चरुणास्मिन् यः कामयेतामुष्मिल्लोक
 ऋध्रुयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेव लोक ऋध्रोति
 यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृद्धौ
 यः कामयेतास्मिल्लोक ऋध्रुयामिति स चरुं कुर्वीताग्नेर्घृतं
 विष्णोस्तण्डुलास्तस्मात् ॥ ५ ॥

चरुः कार्योऽस्मिन्नेव लोक ऋध्रोत्यादित्यो भवतीयं
 वा अदितिरस्यामेव प्रति तिष्ठत्यथो अस्यामेवाधि
 यज्ञं तनुते यो वै संवत्सरमुख्यमभृत्वाग्निं चिनुते
 यथा सामि गर्भोऽवपद्यते तादृगेव तदार्तिमार्च्छेद्वैश्वानरं
 द्वादशकपालम् पुरस्तान्निर्वपेत्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो
 यथा संवत्सरमात्वा ॥ ६ ॥

काल आगते विजायत एवमेव संवत्सरमात्वा काल
 आगतेऽग्निं चिनुते नार्तिमार्च्छत्येषा वा अग्नेः प्रिया

तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव रुन्दे त्रीण्येतानि
हवींषि भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानां
रोहाय॥७॥

यद्रियङ्गयुर्यच्छृणुस्तद्वायोर्निर्वपति देवतास्तस्मादात्वाष्टात्रिंशच्च॥१॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः
सम्भवितुं नाशक्रोत्सोऽब्रवीदध्रवदिथ्स यो मेतः पुनः
सञ्चिनवदिति तं देवाः समचिन्वन्ततो वै त आध्रुवन्
यथ्समचिन्वन्तचित्यस्य चित्यत्वम् य एवं विद्वानग्निं चिनुत
ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निस्र्श्रीयत इत्याहुरग्निवान्॥८॥

असानीति वा अग्निस्र्श्रीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
कमग्निस्र्श्रीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निस्र्श्रीयते
विदुरेनं देवाः कस्मै कमग्निस्र्श्रीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा
अग्निस्र्श्रीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निस्र्श्रीयत इत्याहुः
पशुमानसानीति वा अग्निः॥९॥

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निस्र्श्रीयत इत्याहुः सप्त
मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निस्र्श्रीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यं
च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक उप जीवन्ति

प्रजापतिरग्निमचिकीषत् तं पृथिव्यब्रवीन्न मय्यग्निं चैष्यसेति
मा धक्ष्यति सा त्वातिदह्यमाना वि धविष्ये॥१०॥

स पापीयान्भविष्यसीति सौऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा
सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि
मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीद॥११॥

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोपाधत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयत्
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्तं संवत्सरमभिभुस्ततो
वै स प्राजायत तस्मात्संवत्सरम्भार्यः प्रैव जायते तं
वसवोऽब्रुवन् त्वमजनिष्ठा वयं प्र जायामहा इति तं
वसुभ्यः प्रायच्छुतं त्रीण्यहान्यभिभरुस्तेन॥१२॥

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशत् च तस्मात्त्र्यहम्भार्यः
प्रैव जायते तान्नुद्रा अब्रुवन् यूयमजनिद्वं वयं प्र जायामहा
इति तं रुद्रेभ्यः प्रायच्छुन्तं षडहान्यभिभरुस्तेन त्रीणि
च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशत् च तस्मात्षडहम्भार्यः प्रैव

जायते तानादित्या अंब्रुवन्म यूयमंजनिद्वं वयं ॥१३॥

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं
द्वादशाहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त
त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहम्भार्यः प्रैव जायते
तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीं य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रं पशूनांप्रोति ॥१४॥

अग्निवान्यंशुमानं सानीति वा अग्निर्धविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतं याङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीद तेन तानादित्या अंब्रुवन्म यूयमंजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च ॥१५॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
यदुखा सा वा एषैतरहिं यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्ने
युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमाः इत्युखायां जुहोति
तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने ॥१५॥

युक्ष्वा हि ये तव युक्ष्वा हि देवहूतमाः इत्याहैष
वा अग्नेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो
वदन्ति न्यङ्कुःप्रिश्चैतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां
वा एष प्रतिमयां चीयते यदग्निर्यन्यंश्च चिनुयात्पृष्टित

ए॒न॒माहु॑तय ऋ॒च्छेयु॑र्यदु॒त्ता॒नं न पति॑तुः शक्रु॒याद॒सुव॑र्ग्यो-
ऽस्य स्यात्प्रा॒चीन॑मु॒त्ता॒नम्॥१६॥

पुरु॒षशी॒र्षमु॑प दधाति मुख॒त ए॒वैन॒माहु॑तय ऋ॒च्छन्ति॒
नो॒त्ता॒नं चि॑नुते सुव॒र्ग्योऽस्य॑ भवति सौ॒र्या जु॑होति
चक्षु॑रे॒वास्मि॒न्प्रति॑ दधाति द्विर्जु॑होति द्वे हि चक्षु॑षी समा॒न्या
जु॑होति समा॒नः हि चक्षुः॑ समृ॒द्धौ दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते
वा॒मं वसु॑ सं न्य॑दधत॒ तद्दे॒वा वा॑म॒भृता॑वृ॒ज्जत॒ तद्वा॑म॒भृता॑
वा॒मभृ॑त्त्वं यद्वा॑म॒भृत॑मुप॒दधा॑ति वा॒ममे॒व तया॑ वसु॒ यज॑मानो
भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे हिर॑ण्यमूर्ध्नी भवति॒ ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यं
ज्योति॑र्वा॒मं ज्योति॑षै॒वास्य॒ ज्योति॑र्वा॒मं वृ॒द्धे द्वि॒यजु॑र्भवति
प्रति॑ष्ठित्यै॥१७॥

यु॒ञ्जाने॒ष्वग्ने॑ प्रा॒चीन॑मु॒त्ता॒नं वा॑म॒भृत॑श्चतु॒र्विंश॑तिश्च॥३॥ [३]

आपो॒ वरु॑णस्य॒ पत्न॑य आस॒न्ता अ॒ग्निर॒भ्य॑ध्याय॒त्ताः
सम॑भव॒त्तस्य॑ रे॒तः परा॑प॒त॒त्तदि॒यम॑भव॒द्यद्वि॒तीय॑म्प॒राप॑त॒त्तद॒सा-
व॑भव॒दियं॑ वै वि॒राड॒सौ स्व॒राड्य॑द्वि॒राजा॑वुप॒दधा॑तीमे ए॒वोप॑
धत्ते॒ यद्वा अ॒सौ रे॒तः सि॒ञ्चति॒ तद॒स्यां प्रति॑ तिष्ठति॒ तत्प्र
जा॑यते॒ ता ओष॑धयः॥१८॥

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरिति य एवं वेद प्रैव जायते-
 ऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे
 उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरैताः
 स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायामन्याः
 रेत एवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न
 कम्॥१९॥

चन प्रत्यवरोहेन्न हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं
 यो वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति
 यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं
 जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः
 समुद्रस्य वयुनस्य पत्नञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः
 हविरिति स्वयमातृण्णामुपधाय जुहोति॥२०॥

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते
 सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष
 लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य
 तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायामि मृशेच्चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि
 विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान्नाये च नः स्वपत्याय

देव॒ दितिं॑ च॒ रास्वादि॑तिमुरुष्येति॑ यथापूर्वमे॒वैना॒मुप॑ धत्ते
प्राञ्च॑मेनं चिनुते सुव॒र्ग्योऽस्य॑ भवति॥ २१॥

ओषं॑धयः कञ्जु॑होति स्वप॒त्याया॑ष्टादंश च॥ ४॥ [४]

वि॒श्वक॑र्मा दि॒शाम्प॑तिः स नः॑ प॒शून्पा॑तु सौ॑ऽस्मान्पा॑तु
तस्मै॑ नमः॑ प्र॒जाप॑ती रु॒द्रो वरु॑णोऽग्नि॑र्दिशाम्पतिः स
नः॑ प॒शून्पा॑तु सौ॑ऽस्मान्पा॑तु तस्मै॑ नमः॑ ए॒ता वै दे॒वता॑
ए॒तेषां॑ प॒शूना॑मधि॒पत॑यस्ताभ्यो॒ वा ए॒ष आ वृ॑श्च्यते यः
प॑शुशी॒र्षाण्यु॑प॒दधा॑ति हि॒रण्येष्ट॑का उप॑ दधात्ये॒ताभ्य॑ ए॒व
दे॒वता॑भ्यो॒ नम॑स्करोति ब्रह्म॒वादि॑नः॥ २२॥

व॒दन्त्य॒ग्नौ ग्रा॒म्यान्प॒शून् द॑धाति शु॒चार॒ण्यान॑र्पयति
किं॑ त॒त उ॒च्छि॑ष्टतीति॒ यद्वि॑रण्येष्ट॒का उप॑दधात्य॒मृतं॑
वै हि॑रण्यम॒मृते॑नै॒व ग्रा॒म्येभ्यः॑ प॒शुभ्यो॑ भेष॒जं क॑रोति
नै॒नान् हि॑नस्ति प्रा॒णो वै प्र॑थ॒मा स्व॑यमातृ॒ण्णा व्या॒नो
द्वि॒तीया॑पा॒नस्तृ॒तीया॑नु प्रा॒ण्यात्प्र॑थ॒माऽस्व॑यमातृ॒ण्णामु॑प॒धाय॑
प्रा॒णेनै॒व प्रा॒णः स॑म॒र्धय॑ति व्य॒न्यात्॥ २३॥

द्वि॒तीया॑मु॒प॒धाय॑ व्या॒नेनै॒व व्या॒नः स॑म॒र्धय॑त्यपा॒न्यात्तृ॒तीया॑मु॒प॒धाय॑
स॑म॒र्धय॑त्यथो॒ प्रा॒णैरे॒वैनः॑ स॒मि॒न्दे भूर्भुवः॑ सुव॒रिति॑

स्वयमातृण्णा उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृण्णा एताभिः
खलु वै व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः
स्वयमातृण्णा उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु॥ २४॥

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा
चक्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः
सुवर्गं लोकमजिगांसन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिक्षूपदधत तेन सर्वतश्चक्षुषा
सुवर्गं लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णा दिक्षूपदधाति
सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ २५॥

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥ ५॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
इत्याह हृतैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्र
एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं
दधात्यग्नेः स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा
अह्नां रूपाणि॥ २६॥

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाह्नां रूपाणि रुद्धे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाम्नीरन्या इष्टका अयातयाम्नी

लोकं पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी
 च हि देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती
 भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु चरत्यात्मा वै लोकं पृणा
 प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु चरति ता अस्य
 सूददोहसः॥ २७ ॥

इत्याहु तस्मात्पुरुषिपरुषि रसः सोमः श्रीणन्ति
 पृश्नय इत्याहान्नं वै पृश्नयन्नमेवाव रुन्देऽर्को वा अग्निरर्को-
 ऽन्नमन्नमेवाव रुन्दे जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने
 दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोति यो वा
 इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
 सीदेत्याहेषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठति॥ २८ ॥

रूपाणि सूददोहसस्तया षोडश च॥६॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
 यदग्नावेकादशिनीमिनुयाद्वज्रेणै९ सुवर्गालोका-
 दन्तर्दध्याद्यन्न मिनुयात्स्वरुभिः पशून्व्यर्धयेदेकयूपम्मिनोति
 नैनं वज्रेण सुवर्गालोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः

प॒शून्व्य॑र्धयति॒ वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॒ वी॒र्येण॑र्ध्यते॒ योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑त्यैन्द्रि॒या ॥ २९ ॥

ऋ॒चाक्रम॑ण॒म्प्रती॑ष्ट॒कामु॑प॒ दध्या॒न्नेन्द्रि॑येण॒ वी॒र्येण॑ व्यृ॒ध्यते॑
रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्य॑ ति॒स्रः श॑र॒व्याः प्र॑तीचीं
ति॒रश्च्य॑नूची॒ ताभ्यो॑ वा ए॒ष आ वृ॑श्च्यते॒ योऽग्निं॑ चि॒न्तुते॑-
ऽग्निं चि॒त्वा ति॑सृ॒धन्व॑मया॒चित॑म॒ब्राह्म॑णाय॒ दद्या॑त्ताभ्य॑ ए॒व
नम॑स्करोत्यथो॒ ताभ्य॑ ए॒वात्मानं॑ निष्क्री॑णीते॒ यत्ते॑ रु॒द्र
पु॒रः ॥ ३० ॥

धनु॑स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्र संव॑त्स॒रेण॑
नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रु॒द्र दक्षि॑णा धनु॑स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑
ते रु॒द्र परि॑वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑ रु॒द्र प॒श्चाद्ध॑नुस्तद्वातो॒
अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्रेदा॑वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑
रु॒द्रोत्तरा॑द्धनुस्तत् ॥ ३१ ॥

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्रेदु॑वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒
यत्ते॑ रु॒द्रोपरि॑ धनु॑स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्र
वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निः स यथा॑
व्या॒घ्रः क्रु॒द्धस्ति॑ष्ठत्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर्हि॑ सञ्चित॑मे॒तैरु॑प॒ तिष्ठ॑ते

नमस्कारैरेवैनं शमयति येऽग्नयः॥३२॥

पुरीष्याः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तेषां त्वमस्युत्तमः प्र
णो जीवातवे सुवा। आपं त्वाग्ने मनसापं त्वाग्ने तपसापं
त्वाग्ने दीक्षयापं त्वाग्ने उपसद्भिरापं त्वाग्ने सुत्ययापं त्वाग्ने
दक्षिणाभिरापं त्वाग्नेऽवभृथेनापं त्वाग्ने वशयापं त्वाग्ने
स्वगाकारेणेत्याहैषा वा अग्नेरातिस्तयैवैनमाप्नोति॥३३॥

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥७॥ [७]

गायत्रेण पुरस्तादुप तिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति
बृहद्रथन्तराभ्यां पक्षावोजं एवास्मिन्दधात्यृतुस्थायज्ञायज्ञियेन
पुच्छंमृतुष्वेव प्रति तिष्ठति पृष्ठैरुप तिष्ठते तेजो वै
पृष्ठानि तेजं एवास्मिन्दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत सो-
ऽस्मात्सृष्टः पराङ्मत्तं वारवन्तीयेनावारयत तद्वारवन्तीयस्य
वारवन्तीयत्वञ् श्यैतेन श्येती अंकुरुत तच्छ्रौतस्य
श्यैतत्त्वम्॥३४॥

यद्वारवन्तीयेनोपतिष्ठते वारयत एवैनञ् श्यैतेन श्येती
कुरुते प्रजापतेरहृदयेनापिपक्षम्प्रत्युप तिष्ठते प्रेमाणमेवास्य
गच्छति प्राच्यां त्वा दिशा सादयामि गायत्रेण छन्दसाग्निना

देवतयाग्रेः शीर्ष्णाग्रेः शिर उ॒प॑ दधामि॒ दक्षि॑णया त्वा दि॒शा
सा॒दया॒मि त्रै॒ष्टुभे॒न छ॒न्द॒सेन्द्रे॑ण देवतयाग्रेः प॒क्षे॒णाग्रेः प॒क्षमु॑प॒
दधामि प्र॒तीच्या॑ त्वा दि॒शा सा॒दया॒मि॥३५॥

जाग॑तेन॒ छ॒न्द॒सा स॒वि॒त्रा दे॒वत॑याग्रेः पु॒च्छे॑नाग्रेः
पु॒च्छ॒मु॒प॑ दधा॒म्युदी॑च्या त्वा दि॒शा सा॒दया॒म्यानु॑ष्टुभेन॒
छ॒न्द॒सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां देवतयाग्रेः प॒क्षे॒णाग्रेः प॒क्षमु॑प॒
दधा॒म्यूर्ध्व॑या॒ त्वा दि॒शा सा॒दया॒मि पा॒ङ्क्ते॑न॒ छ॒न्द॒सा
बृह॑स्पति॒ना दे॒वत॑याग्रेः पृ॒ष्ठे॒नाग्रेः पृ॒ष्ठमु॑प॒ दधामि॒ यो वा
अ॒पा॒त्मान॑म॒ग्निं चि॑नुतेऽपा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ यः सा॒त्मानं
चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वत्या॒त्मेष्ट॑का उ॒प॑ दधात्येष॒ वा
अ॒ग्नेरा॒त्मा सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒
य ए॒वं वेद॑॥३६॥

श्यै॒तत्त्वं प्र॒तीच्या॑ त्वा दि॒शा सा॒दया॒मि यः सा॒त्मानं॑श्चिनुते॒ द्वाविं॑शतिश्च॥८॥—[८]

अ॒ग्न उ॒दधे॒ या त॒ इ॒षुर्यु॑वा नाम॒ तया॑ नो मृड॒ तस्या॑स्ते
नम॒स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जीव॑न्तो भूया॒स्माग्रे॑ दु॒ध ग॒ह्य किं॑ शिल
व॒न्य॒ या त॒ इ॒षुर्यु॑वा नाम॒ तया॑ नो मृड॒ तस्या॑स्ते नम॒स्तस्या॑स्त॒
उ॒प॒ जीव॑न्तो भूया॒स्म प॒ञ्च॒ वा ए॒तेऽग्नयो॑ यच्चि॒तय॑ उ॒दधि॑रे॒व
नाम॑ प्रथ॒मो दु॒धः॥३७॥

द्वितीयो गृह्यस्तृतीयः किं शिलश्चतुर्थो वन्यः पञ्चमस्तेभ्यो
 यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च प्र दहेयुर्यदेता
 आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्छमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
 यजमानो वाङ्म आसन्नसोः प्राणोऽक्ष्योश्चक्षुः कर्णयोः
 श्रोत्रम्बाहुवोर्बलमूरुवोरोजोऽरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तनूः ॥ ३८ ॥

तनुवा मे सह नमस्ते अस्तु मा मा हिंसीरप वा
 एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामन्ति वाङ्म
 आसन्नसोः प्राण इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते यो रुद्रो अग्नौ यो
 अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय
 नमो अस्त्वाहुतिभागा वा अन्ये रुद्रा हविर्भागाः ॥ ३९ ॥

अन्ये शतरुद्रीयः हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजुषा
 चरमायामिष्टकायां नि दध्याद्भागधेयेनैवैनं शमयति
 तस्य त्वै शतरुद्रीयः हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति
 वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः
 पितृभिर्दक्षिणतः पान्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्तु
 द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पातु ॥ ४० ॥

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्टाच्च पान्तु न

वा ए॒तेन॑ प॒तौ न मे॒ध्यो न प्रोक्षि॑तो॒ यदे॒न॒मतः॑ प्रा॒चीनं॑
प्रोक्ष॑ति॒ यत्सञ्चि॑त॒माज्ये॑न प्रोक्ष॑ति॒ तेन॑ प॒तस्तेन॑ मे॒ध्यस्तेन॑
प्रोक्षि॑तः॥ ४१॥

दुधस्तनूरहविर्भागाः पातु द्वात्रिंशच्च॥ ९॥ [९]

स॒मीची॑ नामा॑सि प्रा॒ची दि॒क्तस्या॑स्तेऽग्निरधि॑पतिरसि॒तो
रक्षि॑ता यश्चाधि॑पतिर्यश्च गो॒प्ता ताभ्यां॑ नम॒स्तौ नो॑ मृडयता॒न्ते
यं द्वि॒ष्मो यश्च॑ नो द्वेष्टि॒ तं वां ज॒म्भे द॒धाम्यो॑ज॒स्विनी॑ नामा॑सि
दक्षि॑णा दि॒क्तस्या॑स्त इन्द्रोऽधि॑पतिः पृ॒दाकुः॑ प्रा॒ची नामा॑सि
प्र॒तीची॑ दि॒क्तस्या॑स्ते॥ ४२॥

सोमोऽधि॑पतिः स्व॒जोऽव॒स्थावा॑ नामा॒स्युदी॑ची
दि॒क्तस्या॑स्ते वरु॒णोऽधि॑पतिस्तिरश्च॑राजिरधि॑पती नामा॑सि
बृ॒हती॑ दि॒क्तस्या॑स्ते बृ॒हस्प॑तिरधि॑पतिः श्वि॒त्रो व॒शिनी॑
नामा॑सीयं दि॒क्तस्या॑स्ते य॒मोऽधि॑पतिः क॒ल्माष॑ग्रीवो रक्षि॑ता
यश्चाधि॑पतिर्यश्च गो॒प्ता ताभ्यां॑ नम॒स्तौ नो॑ मृडयता॒न्ते यं
द्वि॒ष्मो यश्च॑॥ ४३॥

नो द्वेष्टि॒ तं वां ज॒म्भे द॒धाम्ये॑ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्निं
चि॒तं रक्ष॑न्ति॒ ताभ्यो॑ यदाहु॑तीर्न जुहु॑यादध्व॒र्यु च॑ यज॑मानं

च ध्यायेयुर्यदेता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्छमयति
नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानो हेतयो नाम स्थ तेषां वः
पुरो गृहा अग्निर्व इषवः सलिलो निलिम्पा नाम ॥४४॥

स्थ तेषां वो दक्षिणा गृहाः पितरो व इषवः सगरो वज्रिणो
नाम स्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्वरोऽवस्थावानो
नाम स्थ तेषां व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः समुद्रोऽधिपतयो
नाम स्थ तेषां व उपरि गृहा वरुण व इषवोऽवस्वान्क्रव्या
नाम स्थ पार्थिवास्तेषां व इह गृहाः ॥४५॥

अन्नं व इषवो निमिषो वातनामन्तेभ्यो वो नमस्ते नो
मृडयत ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि हुतादो
वा अन्ये देवा अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति
दध्ना मधुमिश्रेणैता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्प्रीणात्यथो
खल्वाहुरिष्टका वै देवा अहुताद् इति ॥४६॥

अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणातीमः
स्तनमूर्जस्वन्तं धयापाम्प्रप्यातमग्ने सरिरस्य मध्ये।
उथ्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्वं समुद्रियः सदन्मा विशस्व। यो

वा अग्निम्प्रयुज्य न विमुञ्चति यथाश्वो युक्तोऽविमुच्यमानः
क्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः परा भवति तं पराभवन्तं
यजमानोऽनु परा भवति सोऽग्निं चित्वा लूक्षः॥४७॥

भवतीमं स्तनमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णां
स्रुचं जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि
दधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायं ह वै वाजी
सुहितो दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स
एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति॥४८॥

प्रतीची दित्तस्यांस्ते द्विष्मो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लूक्षो
वसीयान्भवति॥१०॥ [१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञे
ऋषयं ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय
मर्कटः क्षिप्रश्येनस्य वर्तिका नीलगोः क्रिमिः सोमस्य राज्ञः
कुलुङ्गः सिन्धोः शिशुमारो हिमवतो हस्ती॥४९॥

इन्द्रायाष्टाविंशतिः॥११॥ [११]

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीक्ष्णो वृषदंशस्ते धातुः

सरस्वत्यै शारिः श्येता पुरुषवाक्सरस्वते शुक्रः श्येतः
 पुरुषवागारण्योऽजो नकुलः शक्रा ते पौष्णा वाचे
 क्रौञ्चः ॥ ५० ॥

मयुस्त्रयोविंशतिः ॥ 12 ॥ [१२]

अपां नत्रै जषो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य
 वाचे पैङ्गराजो भगाय कुषीतक आती वाहसो दर्विदा ते
 वायव्या दिग्भ्यश्चक्रवाकः ॥ ५१ ॥

अपामेकान्नविंशतिः ॥ 13 ॥ [१३]

बलायाजगर आखुः सृजया शयण्डकस्ते मैत्रा मृत्यवे-
 ऽसितो मन्यवे स्वजः कुम्भीनसः पुष्करसादो लोहिताहिस्ते
 त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै वाहसः ॥ ५२ ॥

[१४]

पुरुषमृगश्चन्द्रमसे गोधा कालंका दारवाघाटस्ते
 वनस्पतीनामेण्यहे कृष्णो रात्रियै पिकः क्ष्विङ्गा नीलशीर्ष्णी
 तैर्यम्णे धातुः कत्कटः ॥ ५३ ॥

[१५]

सौरी बलाकश्यो मयूरः श्येनस्ते गन्धर्वाणां वसूनां
कपिञ्जलो रुद्राणां तित्तिरी रोहितकुण्डुणाचीं गोलत्तिका ता
अप्सरसामरण्याय सृमरः॥५४॥

[१६]

पृषतो वैश्वदेवः पित्वो न्यङ्कुः कशस्तेऽनुमत्या अन्यवापो-
ऽर्धमासानाम्मासां कश्यपः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते
सिनीवाल्यै बृहस्पतये शित्पुटः॥५॥

[१७]

शका भौमी पात्रः कशो मान्थीलवस्ते पितृणामृतूनां
जहंका संवत्सराय लोपां कपोत उलूकः शशस्ते नैर्ऋताः
कृकवाकुः सावित्रः॥५६॥

बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शकाष्टादशाष्टादश॥14-18॥ [१८]

रुरु रौद्रः कृकलासः शकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै हरिणो
मारुतो ब्रह्मणे शार्गस्तरक्षुः कृष्णः श्वा चतुरक्षो गर्दभस्त
इतरजनानामग्नये धृङ्वा॥५७॥

रुरुर्विशतिः॥19॥ [१९]

अ॒ल॒ज आ॑न्तरि॒क्ष उ॒द्रो म॒द्भुः प्ल॒वस्ते॑ऽपामदि॒त्यै
ह॒९स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॒र्शा गृ॒ध्रः शि॒ति॒क॒क्षी वा॑र्ध्रा॒ण॒सस्ते
दि॒व्या द्या॑वापृथि॒व्या॑ श्वा॒वित्॥५८॥

[२०]

सु॒पर्णः पा॑र्जन्यो ह॒९सो वृ॒को वृ॒षद॒९शस्त॑ ऐ॒न्द्रा
अ॒पामु॒द्रोऽर्य॑म्णे लो॑पा॒शः सि॒९हो न॑कु॒लो व्या॒घ्रस्ते म॑हेन्द्रा॒य
का॒मा॒य॒ पर॑स्वान्॥५९॥

अ॒ल॒जः सु॒पर्णो॑ऽष्टाद॒शाष्टा॑द॒श॥२१॥ [२१]

आ॒ग्ने॒यः कृ॒ष्णग्री॑वः सा॒रस्व॒ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः
श्या॒मः शि॑ति॒पृ॒ष्ठो बा॑र्हस्प॒त्यः शिल्पो॑ वै॒श्वदे॒व ऐ॒न्द्रोऽरु॑णो
मा॑रु॒तः क॒ल्मा॑ष॒ ऐन्द्रा॒ग्नः स॒॑९हि॒तोऽधो॑रा॒मः सा॒वि॒त्रो वा॑रु॒णः
पे॒त्वः॥६०॥

आ॒ग्ने॒यो द्वा॒वि॒९शतिः॥२२॥ [२२]

अ॒श्व॑स्तूप॒रो गो॑मृ॒गस्ते प्रा॑जाप॒त्या आ॑ग्ने॒यौ कृ॒ष्णग्री॑वौ
त्वा॒ष्ट्रौ लो॑मशस॒क्त्यौ शि॑ति॒पृ॒ष्ठौ बा॑र्हस्प॒त्यौ धा॒त्रे पृ॑षो॒दरः
सौ॒र्यो ब॒ल॒क्षः पे॒त्वः॥६१॥

अ॒श्व॒ष्पोऽंश॑॥२३॥ [२३]

अ॒ग्नयेऽनी॑कव॒ते रोहि॑ताञ्जिर॒न॒ङ्गान॒धोरा॑मौ सावि॒त्रौ पौ॒ष्णौ
र॑ज॒तना॑भी वैश्वदे॒वौ पि॒शङ्गौ॑ तू॒प॒रौ मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑
आ॒ग्नेयः॑ कृ॒ष्णोऽजः॑ सा॒रस्व॒ती मे॒षी वा॑रु॒णः कृ॒ष्ण
एक॑शितिपा॒त्पेत्वं॑ ॥ ६२ ॥

अ॒ग्नयेऽनी॑कव॒ते द्वाविं॑शतिः ॥ २४ ॥ [२४]

हिर॑ण्यवर्णा अ॒पां ग्रहा॑न्भू॒तेष्ट॒काः स॒जुः सं व॑त्स॒रं प्र॒जाप॑तिः स क्षुर॑प॒विर्ग्रे॒वै दी॒क्षया॑
सुव॑र्गाय॒ तं यन्न॑ स॒यते॑ प्र॒जाप॑तिर॒ऋतु॑भी रोहि॑तः पृ॒श्निः शि॒तिबा॑हु॒रुन्न॑तः क॒र्णाः शृ॒ण्ठा
इन्द्रा॑यादि॒त्यै सौ॒म्या वा॑रु॒णाः सोमा॑यैका॒दश॑ पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑विं॒शतिः॑ ॥ २३ ॥ हिर॑ण्यवर्णा भू॒तेष्ट॒काश्छन्दो॑
यत्क॑र्नीया॒ऽसन्नि॑वृ॒द्धां॒ग्निर्वा॑रु॒णाश्चतुः॑पञ्चाशत् ॥ २४ ॥ हिर॑ण्यवर्णा नि॒र्वक्ष॑सः ॥ [२५]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

हिर॑ण्यवर्णाः शुच॑यः पाव॒का यासु॑ जा॒तः क॒श्यपो॑
यास्विन्द्रः॑। अ॒ग्निं या॑ गर्भं दधि॒रे वि॒रूपा॒स्ता न॒ आपः॑ श॒ऽ
स्यो॒ना भ॑वन्तु। यासा॒ऽराजा॑ वरु॒णो या॑ति मध्ये॑ स॒त्यानृ॑ते
अ॒वप॑श्य॒ञ्जनाना॑म्। म॒धुश्चु॑तः शुच॑यो याः पाव॒कास्ता॑ न॒
आपः॑ श॒ऽस्यो॒ना भ॑वन्तु। यासां॑ दे॒वा दि॒वि कृ॑ण्वन्ति भ॒क्षं

या अ॒न्तरि॑क्षे बहु॒धा भव॑न्ति। याः पृ॒थि॒वीम्प॑य॒सो॒न्दन्ति॑ ॥ १ ॥

शु॒क्रास्ता न॒ आपः॑ श॒ङ् स्यो॒ना भ॑वन्तु। शि॒वेन॑ मा॒
चक्षु॑षा पश्यतापः शि॒वया॑ त॒नुवोप॑ स्पृशत॒ त्वच॑म्मे। सर्वा॑
अ॒ग्नी॑ र॒प्सुष॑दो हुवे वो मयि॒ वर्चो॑ बल॒मोजो॑ नि ध॑त्त।
यद॒दः स॑म्प्रय॒तीर॑हावन॑दता हुते। तस्मा॒दा न॒द्यो नाम॑ स्थ
ता वो नामा॑नि सिन्धवः। यत्प्रेषि॑ता वरु॑णेन॒ ताः शी॑भ॒
सम॑वल्गात ॥ २ ॥

तदा॑प्रोदि॒न्द्रो वो य॒तीस्तस्मा॒दापो॑ अनु॒ स्थन।
अ॒प॒का॒म॒ङ् स्य॑न्द॒माना॒ अवी॑वरत वो हि॒कम्। इन्द्रो॑
वः शक्ति॑भिर्दे॒वीस्तस्मा॒द्द्वार्णाम॑ वो हि॒तम्। एको॑ दे॒वो
अप्य॑तिष्ठ॒थ्स्य॑न्द॒माना यथा॑व॒शम्। उदा॑निषु॒र्मही॑रिति
तस्मा॑दु॒दक॑मुच्यते। आपो॑ भ॒द्रा घृ॑तमि॒दाप॑ आसुर॒ग्रीषो॑मौ
बिभ्र॑त्याप॒ इत्ताः॑। ती॒व्रो रसो॑ मधु॒पृचा॑म् ॥ ३ ॥

अ॒र॒ग॒म आ मा॑ प्रा॒णेन॑ स॒ह वर्च॑सा गन्। आदि॑त्प॒श्याम्यु॑त
वा शृ॒णो॒म्या मा॒ घोषो॑ गच्छति॒ वाङ् आ॑साम्। मन्ये॑ भेजा॒नो
अ॒मृत॑स्य॒ तर्हि॑ हिर॑ण्यवर्णा॒ अतृ॑पं य॒दा वः॑। आपो॑ हि॒ ष्ठा
मयो॑भुव॒स्ता न ऊ॒र्जे द॑धातन। म॒हे रणा॑य॒ चक्ष॑से। यो वः॑

शिव॑तमो॒ रस॒स्तस्य॑ भाजयते॒ह नः॑ । उ॒श॒तीरि॑व मा॒तरः॑ । तस्मा॒
अरं॑ गमाम वो॒ यस्य॑ क्षयाय॒ जिन्व॑थ । आपो॑ ज॒नय॑था च नः ।
दिवि॑ श्र॒यस्वा॒न्तरि॑क्षे यतस्व पृथि॒व्या सम्भ॑व ब्रह्मवर्च॒सम॑सि
ब्रह्मवर्च॒साय॑ त्वा ॥ ४ ॥

उ॒न्दन्ति॑ स॒मव॑त्गात मधुपृ॒चां म्मा॒तरो॒ द्वाविं॑शतिश्च ॥ १ ॥ [१]

अपां॑ ग्रहा॑न्गृह्णात्येतद्वाव रा॑ज॒सूयं॑ यदे॒ते ग्रहाः॑ स॒वो-
ऽग्नि॑र्वरुणस॒वो रा॑ज॒सूयं॑म॒ग्निस॒वश्चित्य॑स्ताभ्यामे॒व सू॑य॒तेऽथो॑
उ॒भावे॑व लो॒काव॑भि ज॒यति॑ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑ने॒जान॑स्य
यश्चा॑ग्नि॒चित॒ आपो॑ भव॒न्त्यापो॑ वा अ॒ग्नेर्भ्रा॑तृ॒व्या यदपो॑-
ऽग्ने॒रध॑स्ता॒दुप॑दधा॒ति भ्रा॑तृ॒व्याभि॑भूत्यै भव॒त्यात्म॑ना॒ परा॑स्य
भ्रा॑तृ॒व्यो भव॑त्य॒मृत॑म् ॥ ५ ॥

वा आप॒स्तस्मा॑द॒द्भिर॑व॒तान्त॑म॒भि षि॑ञ्चन्ति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छति॑
सर्व॑मायु॒रेति॑ यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्ते॑ य उ॒ चैना॑ ए॒वं वेदा॑न्नं वा
आपः॑ प॒शव॑ आपो॒ऽन्न॑म्प॒शवो॑ऽन्नादः प॒शुमा॑न्भवति यस्यै॒ता
उप॑धी॒यन्ते॑ य उ॒ चैना॑ ए॒वं वेद॑ द्वा॒दश॑ भवन्ति॒ द्वा॒दश॑ मा॒साः
सं॒वत्स॑रः सं॒वत्स॑रेणै॒वास्मै॑ ॥ ६ ॥

अन्न॑मव॒ रुन्दे॑ पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्न॑मद्यते

सयो॑न्ये॒वान्न॑मव॑ रु॒द्ध आ द्वा॑द॒शात्पुरु॑षा॒दन्न॑म॒त्यथो॑ पात्रा॒न्न
छि॑द्यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं वेद॑ कु॒म्भाश्च॑
कु॒म्भीश्च॑ मि॒थुना॑नि॒ भव॑न्ति मि॒थुन॑स्य॒ प्रजा॑त्यै॒ प्र प्र॒जया॑
प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जा॒यते॒ यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॒ य उ॑ ॥ ७ ॥

चै॒ना ए॒वं वेद॑ शु॒ग्वा अ॒ग्निः सो॑ऽध्व॒र्यु यज॑मानं
प्र॒जाः शु॒चा॒र्पय॑ति॒ यद॒प उ॑प॒दधा॑ति॒ शुच॑मे॒वास्य॑ शम॒यति॒
ना॒र्तिमा॑र्च्छ॒त्यध्व॑र्युर्न॒ यज॑मानः॒ शाम्य॑न्ति॒ प्र॒जा यत्रै॒ता
उ॑पधी॒यन्तेऽपा॑ं वा ए॒तानि॒ हृद॑यानि॒ यदे॒ता आपो॑ यदे॒ता
अ॒प उ॑प॒दधा॑ति॒ दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॒ सꣳ सृ॑जति॒ वर्षु॑कः
प॒र्जन्यः॑ ॥ ८ ॥

भ॒वति॒ यो वा ए॒तासा॑मा॒यत॑नं॒ कृ॒प्तिं वेदा॑यत॑नवान्भवति॒
कल्प॑तेऽस्मा॒ अनु॑सीतमु॒प द॑धात्ये॒तद्वा आ॑सा॒माय॑त॑नमे॒षा
कृ॒प्तिर्य॑ ए॒वं वेदा॑यत॑नवान्भवति॒ कल्प॑तेऽस्मै॒ द्वन्द्व॑म॒न्या उ॑प॒
दधा॑ति॒ चत॑स्रो॒ मध्ये॑ धृ॒त्या अ॒न्नं वा इष्ट॑का ए॒तत्खलु॑ वै
सा॒क्षाद॑न्नं॒ यदेष॑ च॒रुर्यदे॑तं च॒रुमु॑प॒दधा॑ति॒ सा॒क्षात् ॥ ९ ॥

ए॒वास्मा॑ अ॒न्नम॑व॒ रुद्धे॑ मध्य॒त उ॑प॒ दधा॑ति मध्य॒त ए॒वास्मा॑
अ॒न्नं द॑धाति॒ तस्मा॑न्मध्य॒तोऽन्न॑मद्यते॒ बार्ह॑स्प॒त्यो भ॑वति॒ ब्रह्म॑

वै दे॒वाना॒म्बृ॒ह॒स्पति॑र्ब्र॒ह्म॑णै॒वास्मा॒ अन्न॑म॒वं रु॒द्धे ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑सि
ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॒ त्वे॒त्या॒ह ते॒ज॒स्वी ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी भ॑वति॒ यस्यै॒ष
उ॒पधी॑यते॒ य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑॥१०॥

अ॒मृत॑म॒स्मै जा॒यते॒ यस्यै॒ता उ॒पधी॑यन्ते॒ य उ॑ पु॒र्जन्यं॒ उप॒धाति॑

सा॒क्षात्स॒प्तच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥२॥

[२]

भू॒तेष्ट॑का॒ उप॑ दधा॒त्यत्रा॑न् वै मृ॒त्युर्जा॑यते॒ यत्र॑यत्रै॒व
मृ॒त्युर्जा॑यते॒ तत॑ ए॒वैन॒म॒वं य॒जते॒ तस्मा॑दग्नि॒चि॒त्सर्व॑मायु॒रेति॑
सर्वे॒ ह्य॑स्य मृ॒त्यवो॑ऽवेष्टा॒स्तस्मा॑दग्नि॒चि॒न्नाभि॑चरि॒त॒वै
प्र॒त्यगे॑नमभिचारः॒ स्तृ॑णुते॒ सू॒यते॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॒नुते॑
दे॒वसु॒वामे॒तानि॑ ह॒वी॒ंषि॑ भवन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒वाना॑ं
स॒वास्त॑ ए॒व॥११॥

अ॒स्मै स॒वान्प्र॑ यच्छन्ति॒ त ए॑न॒ं सु॒वन्ते॒ स॒वो॑-
ऽग्नि॑र्वरुणस॒वो रा॑ज॒सूयं॑ ब्र॒ह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः
प्र॑स॒व इ॒त्या॒ह स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वैनं॑ ब्र॒ह्म॑णा दे॒वता॑भि॒रभि॑
षि॑श्च॒त्यन्न॑स्यान्नस्या॒भि षि॑श्च॒त्यन्न॑स्यान्नस्या॒वरु॑द्धौ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑
षि॑श्चति पु॒रस्ता॑द्धि प्र॒तीची॑न॒मन्न॑म॒द्यते॑ शी॒र्षतो॑ऽभि षि॑श्चति
शी॒र्षतो॑ ह्यन्न॑म॒द्यत् आ॑ मु॒खाद॑न्व॒व॑स्त्रावयति॥१२॥

मुख॑त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधात्य॒ग्नेस्त्वा॑ साम्रा॑ज्येना॒भि
 पि॒श्वामी॑त्या॒हैष वा अ॒ग्नेः स॒वस्तेनै॑वैन॒म॒भि पि॑श्चति
 बृह॒स्पते॑स्त्वा॒ साम्रा॑ज्येना॒भि पि॑श्वामीत्या॒ह ब्रह्म॒
 वै दे॒वाना॑म्बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒णैवैन॑म॒भि पि॑श्चतीन्द्र॒स्य त्वा॒
 साम्रा॑ज्येना॒भि पि॑श्वामीत्या॒हेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुप॒रि॒ष्टाद॒धात्ये॒तत् ॥ १ ॥

वै रा॑ज॒सूय॑स्य रू॒पं य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुत उ॒भावे॒व
 लो॒काव॑भि ज॑यति॒ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑ने॒जान॑स्य॒ यश्चा॑ग्नि॒चित्
 इन्द्र॑स्य सुषुवा॒णस्य॑ द॒शधे॑न्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ प॒राप॑त॒त्तद्दे॒वाः
 सौ॑त्राम॒ण्या स॑म॒भर॑न्त्सू॒यते॒ वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नुते॑ऽग्निं चि॒त्वा
 सौ॑त्राम॒ण्या य॑जेतेन्द्रि॒यमे॒व वी॒र्यं॑ ५ स॒म्भृ॒त्या॒त्मन्ध॑त्ते ॥ १४ ॥

त ए॒वान्व॑स्त्रावयत्ये॒तद्द॒ष्टाच॑त्वारि॒५श॑च्च ॥ ३ ॥ [३]

स॒जूर॑ब्दोऽया॑वभिः स॒जूर॑षा अरु॑णीभिः स॒जूः सूर्य॑
 ए॒त॒शेन॑ स॒जोषा॑व॒श्विना॒ द॒सौ॑भिः स॒जूर॑ग्निर्वै॒श्वान॑र
 इडा॑भिर्घृ॒तेन॒ स्वाहा॑ संव॒त्स॒रो वा अ॒ब्दो मा॒सा अ॒यावा॑
 उ॒षा अरु॑णी सूर्य॑ ए॒त॒श इ॒मे अ॒श्विना॑ संव॒त्स॒रोऽग्निर्वै॒श्वान॑रः
 प॒शव॑ इडा॑ प॒शवो॑ घृ॒तं ५ संव॑त्स॒रम्प॒शवो॑ऽनु प्र जा॑यन्ते
 संव॑त्स॒रेणै॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयति दर्भ॑स्त॒म्बे जु॑होति

यत्॥१५॥

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव
जायतेऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता
अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्नेः
पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य एवं वेदापो वा
इदमग्ने सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो
भूतोऽलेलायत्सः॥१६॥

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नाग्निमचिनुत
तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्याम्पुरस्तादुपादधात्तच्छिरो-
ऽभवत्सा प्राची दिग्यां दक्षिणत उपादधात्स दक्षिणः
पक्षोऽभवत्सा दक्षिणा दिग्याम्पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवत्सा
प्रतीची दिग्यामुत्तरत उपादधात्॥१७॥

स उत्तरः पक्षोऽभवत्सोदीची दिग्यामुपरिष्ठादुपादधात्तत्पृष्ठम-
दिगियं वा अग्निः पश्चैष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां
तृन्दन्त्यभि शर्करां सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते
तस्मादिमां वयांसि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं
चिनुते प्रत्येव॥१८॥

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय
 सर्वासु दिक्ष्वर्धुकः स्वामेव तद्विशमन्वेत्यपां वा अग्निः
 कुलायन्तस्मादापोऽग्निः हारुकाः स्वामेव तद्योनिम्प्र
 विंशन्ति॥१९॥

यदलेलायुत्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च॥४॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीये संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
 निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम्
 बार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं त्रिकपालन्तृतीये संवत्सरे-
 ऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्र्याग्नेयं
 गायत्रम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव तेन दाधार गायत्रं
 छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुगेन्द्रं
 त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनम्माध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार
 त्रिष्टुभम्॥२०॥

छन्दो यद्द्वादशकपालो भवति द्वादशाक्षरा जगती वैश्वदेवं
 जागतीं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
 यद्बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
 दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव

तेन॑ दा॒धार॒ यत्तृतीये॑ संवत्सरे॑ऽभिजिता॒ यज॑तेऽभिजित्यै॒
यत्संवत्स॑रमु॒ख्यम्बि॑भर्ता॒ममे॒व॥ २१॥

तेन॑ लो॒कः॑ स्पृ॒णोति॒ यद्वि॑तीये॑ संवत्सरे॑ऽग्निं चि॒नुते॑-
ऽन्तरि॑क्षमे॒व तेन॑ स्पृ॒णोति॒ यत्तृतीये॑ संवत्सरे॑ यज॑तेऽमुमे॒व
तेन॑ लो॒कः॑ स्पृ॒णोत्ये॒तं वै परं॑ आ॒द्धारः॑ क॒क्षीवा॑ः औशि॒जो
वी॒तह॑व्यः श्राय॒सस्त्र॑सद॒स्युः पौ॒रुकु॑त्थस्यः प्र॒जाका॑मा
अचि॒न्वत् ततो॒ वै ते स॒हस्र॑ः सहस्र॑म्पु॒त्रान॑विन्दन्त॒ प्रथ॑ते
प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्ता॒म्मात्रा॑मा॒प्नोति॒ यां तेऽग॑च्छन् य॒ एवं
वि॒द्वाने॒तम॒ग्निं चि॑नुते॥ २२॥

दा॒धार॒ त्रि॒ष्टुभ॑मिममे॒वैवं च॒त्वारि॑ च॥ ५॥ [५]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑चिनुत् स क्षुरप॑विर्भू॒त्वाति॑ष्ठत्तं दे॒वा बिभ्य॑न्तो
नोपा॑यन्ते छन्दो॑भिरा॒त्मानं॑ छादयि॒त्वोपा॑यन्तच्छन्द॑सां
छन्द॑स्त्वं ब्रह्म॒ वै छन्दा॑ःसि ब्रह्म॑ण ए॒तद्रूपं॑ यत्कृ॒ष्णाजि॑नङ्का॒र्ष्णी
उपा॑नहावुप॑ मुञ्चते छन्दो॑भिरे॒वात्मानं॑ छादयि॒त्वाग्नि॑मुप॑
चर॒त्या॒त्मनो॑ऽहि॑सायै दे॒वनि॑धिर्वा ए॒ष नि धी॑यते
यद्ग॑ग्निः॥ २३॥

अ॒न्ये वा॒ वै नि॒धिम॑गुप्तं वि॒न्दन्ति॒ न वा॒ प्रति॒ प्र

जा॒नात्यु॒खामा॑ क्रा॒मत्या॒त्मान॑मे॒वाधि॑पां॒ कुरु॑ते॒ गुप्त्या॒
अथो॒ खल्वा॑हुर्ना॒क्रम्ये॑ति॒ नैर्ऋ॒त्यु॒खा यदा॒क्रामे॑न्निर्ऋ॒त्या
आ॒त्मान॑मपि॒ दध्या॑त्तस्मा॒न्नाक्र॑म्या॒ पुरु॑षशी॒र्षमु॑प॒ दधा॑ति॒
गुप्त्या॒ अथो॒ यथा॑ ब्रूयादे॒तन्मे॑ गोपा॒येति॑ ता॒दृगे॒व तत्॥ २४॥

प्र॒जाप॑ति॒र्वा अथ॑र्वा॒ग्निरे॒व द॒ध्यङ्ङा॑थर्व॒णस्त॑स्येष्ट॒का
अ॒स्थान्ये॒त९ ह॒ वाव॑ तदृषि॒रभ्य॑नू॒वाचेन्द्रो॑ दधी॒चो
अ॒स्थभि॑रिति॒ यदि॑ष्ट॒काभि॑रग्निं चि॒नोति॑ सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं
चि॒नुते॑ सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑ शरी॒रं वा
ए॒तद॒ग्नेर्य॑च्चि॒त्य आ॒त्मा वै॑श्वान॒रो यच्चि॑ते वै॑श्वान॒रं जु॑होति॒
शरी॑रमे॒व स॒ङ्स्कृ॑त्य॥ २५॥

अ॒भ्यारो॑हति॒ शरी॑रं॒ वा ए॒तद्य॑ज॒मानः॑ स॒ङ्स्कुरु॑ते॒
यद॒ग्निं चि॑नुते॒ यच्चि॑ते वै॑श्वान॒रं जु॑होति॒ शरी॑रमे॒व
स॒ङ्स्कृ॑त्या॒त्मना॑भ्यारो॑हति॒ तस्मा॑त्तस्य॒ नाव॑ द्यन्ति॒
जीव॑न्ने॒व दे॒वानप्ये॑ति॒ वैश्वान॑र्य॒र्चा पुरी॑षमु॒प॒ दधा॑ती॒यं वा
अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्त॑स्यैषा चि॒तिर्य॑त्पु॒रीष॑म॒ग्निमे॒व वै॑श्वान॒रं चि॑नुत॒
ए॒षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूर्य॑द्वै॑श्वान॒रः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑मव॒
रु॒द्धे॥ २६॥

अग्निस्तथ्सु॑ स्फु॒त्याग्नेर्दश॑ च॥६॥ [६]

अ॒ग्नेर्वै दी॒क्षया॑ दे॒वा वि॒राज॑माप्नुवन्ति॒स्रो रात्री॑र्दीक्षितः
 स्या॑त्त्रि॒पदा॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ षड्रात्री॑र्दीक्षितः स्यात्
 षड्वा ऋ॒तवः॑ संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒
 दश॑ रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्दश॑क्षरा वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒
 द्वाद॑श रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वाद॑श मा॒साः संव॒त्सरः॑
 संव॒त्सरो॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ त्रयो॑दश रात्री॑र्दीक्षितः
 स्यात्त्रयो॑दश॥ २७॥

मा॒साः संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ पञ्च॑दश
 रात्री॑र्दीक्षितः स्यात्पञ्च॑दश वा अ॒र्धमा॒सस्य॑ रात्रयो॒
 ऽर्धमा॒सशः॑ संव॒त्सर॑ आ॒प्यते॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒
 सप्त॑दश रात्री॑र्दीक्षितः स्याद्द्वाद॑श मा॒साः पञ्च॑तवः स
 संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ चतु॑र्विंशति॒
 रात्री॑र्दीक्षितः स्याच्चतु॑र्विंशति॒र्धमा॒साः संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑
 वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ त्रि॑ंशत॒ रात्री॑र्दीक्षितः स्यात्॥ २८॥

त्रि॑ंशद॒क्षरा॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒ मासं॑ दीक्षितः स्याद्यो
 मा॒सः स संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ वि॒राड्विराज॑माप्नोति॒

चतुरो मासो दीक्षितः स्याच्चतुरो वा एतम्मासो
 वसवोऽबिभरुस्ते पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ
 रुद्रास्तेऽन्तरिक्षमाजयन्त्रिष्टुभं छन्दो द्वादशादित्यास्ते
 दिवमाजयन्अगतीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृत्तमगच्छञ्छ्रेष्ठं
 देवानाम् तस्माद्द्वादश मासो भृत्वाग्निं चिन्वीत् द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरौऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका
 आप्तेष्टकमेनं चिनुतेऽथो व्यावृत्तमेव गच्छति श्रेष्ठम्
 समानानाम्॥ २९॥

स्यात्रयोदश त्रिंशत् रत्रिर्दीक्षितः स्याद्वै तैऽष्टाविंशतिश्च॥ ७॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं
 यन्नान्वारोहैत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत पृथिवीमाक्रमिषं
 प्राणो मा मा हासीदन्तरिक्षमाक्रमिषं प्रजा मा मा
 हासीद्विवमाक्रमिषं सुवर्गन्मेत्याहैष वा अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनं
 मन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै यत्पक्षसंमितामिनुयात्

कनीयांसं यज्ञक्रतुमुपैयात्पापीयस्यस्यात्मनः प्रजा
 स्याद्वेदिसंमितामिनोति ज्यायांसमेव यज्ञक्रतुमुपैति
 नास्यात्मनः पापीयसी प्रजा भवति साहस्रं चिन्वीत प्रथमं

चिन्वानः सहस्रसम्मितो वा अयं लोक इममेव लोकमभि
जयति द्विषाहस्रं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानो द्विषाहस्रं वा
अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि जयति त्रिषाहस्रं चिन्वीत तृतीयं
चिन्वानः ॥ ३१ ॥

त्रिषाहस्रो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि
जयति जानुदघ्नं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानो गायत्रियैवेमं
लोकमभ्यारोहति नाभिदघ्नं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्त्रिष्टुभैवान्त
ग्रीवदघ्नं चिन्वीत तृतीयं चिन्वानो जगत्त्यैवामुं
लोकमभ्यारोहति नाग्निं चित्वा रामामुपेयादयोनौ रेतो
धास्यामीति न द्वितीयं चित्वान्यस्य स्त्रियम् ॥ ३२ ॥

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य
रेतो बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेताः सि
पिता पुत्रः पौत्रः ॥ ३३ ॥

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप
दधाति रेतसः सन्तत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा

इ॒यं तस्मा॒त्पश्य॑न्ती॒माम्पश्य॑न्ति॒ वाचं॑ वद॑न्ती॒मन्तरि॑क्षं
द्वि॒तीया॑ प्रा॒णो वा अ॒न्तरि॑क्षं तस्मा॒न्नान्तरि॑क्ष॒म्पश्य॑न्ति न
प्रा॒णम॒सौ तृ॒तीया॒ चक्षु॑र्वा अ॒सौ तस्मा॒त्पश्य॑न्त्य॒मूम्पश्य॑न्ति
चक्षु॑र्य॒जुषे॒मां च॥३४॥

अ॒मूं चोप॑ दधा॒ति मन॑सा मध्य॒मामेषां॑ लो॒कानां॑ क्लृ॒त्या
अथो॑ प्रा॒णाना॑मि॒ष्टो य॒ज्ञो भृ॑गु॒भिरा॑शी॒र्दा वसु॑भि॒स्तस्य॑ त
इ॒ष्टस्य॑ वी॒तस्य॑ द्रवि॒णेह॑ भ॒क्षीये॒त्याह॑ स्तु॒तश॒स्त्रे ए॒वैतेन॑
दुहे पि॒ता मा॑त॒रिश्वा॑च्छि॒द्रा प॒दा धा॒ अच्छि॑द्रा उ॒शिजः॑
प॒दानु॑ तक्षुः सोमो॑ वि॒श्ववि॑न्ने॒ता नैष॑द्बृ॒हस्प॑तिरु॒क्थाम॑दा॒नि
श॑सिष॒दित्या॑है॒तद्वा अ॒ग्नेरु॒क्थन्ते॑ नै॒वैन॑मनु॒ श॑सति॥३५॥

मि॒नुया॑त्तृ॒तीयं चि॒न्वा॒नस्त्रियं॑ पौत्रंश्च॒ वै स॒प्तद॑श च॥८॥ [८]

सू॒यते॒ वा ए॒षोऽग्नी॑नां॒ य उ॒खायां॑ भ्रि॒यते॒ यद॑धः सा॒दये॑द्गर्भाः
प्र॒पादु॑काः स्यु॒रथो॑ यथा॑ स॒वात्प्र॑त्यव॒रोह॑ति ता॒दृगे॒व तदा॑स॒न्दी
सा॑दयति॒ गर्भा॑णां धृ॒त्या अ॒प्रपा॑दा॒याथो॑ स॒वमे॒वैनं॑ करोति॒ गर्भो॑
वा ए॒ष यदु॑ख्यो॒ योनिः॑ शि॒क्यं यच्छि॑क्यादु॒खां नि॒रूहे॑द्योने॒र्गर्भं॑
नि॒र्ह॑ण्या॒थ्पडु॑द्याम॑सि॒क्यं भ॑वति षो॒ढावि॑हितो वै॥३६॥

पु॒रुष आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्य॑ङ्गा॒न्या॒त्मन्ने॒वैन॑म्बि॒भर्ति॑

प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य
 प्रजा उप जीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्यामेव
 यजमानोऽमुष्मिल्लौकैऽग्निं दुहे संवत्सरो वा एष यदग्निस्तस्य
 त्रेधाविहिता इष्टकाः प्राजापत्या वैष्णवीः॥३७॥

वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यम्बिभर्ति
 प्राजापत्या एव तदुप धत्ते यत्समिध आदधाति वैष्णवा
 वै वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुप धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं
 चिनोतीयं वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुप धत्ते
 तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं वा एतं यजमान एव
 चिन्वीत यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दक्षिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य
 वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दक्षिणाभी राधयेदग्निमेव
 तथ्स्पृणोति॥३८॥

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विंशतिश्च॥९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
 पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दक्षिणम्पक्षं वर्षाभिः पुच्छं
 शरदोत्तरम्पक्षं हेमन्तेन मध्यं ब्रह्मणा वा अस्य
 तत्पूर्वार्धमचिनुत क्षत्रेण दक्षिणम्पक्षम्पशुभिः पुच्छं

वि॒शोत्तर॑म्प॒क्षमा॒शया॒ मध्यं॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॒नुत॒
ऋ॒तुभि॑रे॒वैनं॑ चिनुतेऽथो॑ ए॒तदे॒व सर्व॑मव॥३९॥

रु॒द्धे शृ॒ण्वन्त्ये॑नम॒ग्निं चि॑क्या॒नम॒त्यन्न॑ꣳ रोच॑त इ॒यं
वाव॑ प्र॒थमा॑ चि॒तिरोष॑धयो॒ वन॒स्पत॑यः॒ पुरी॑षम॒न्तरि॑क्षं
द्वि॒तीया॒ वयाꣳसि॒ पुरी॑षम॒सौ तृ॒तीया॒ नक्ष॑त्राणि॒ पुरी॑षं
य॒ज्ञश्च॑तु॒र्थी दक्षि॑णा॒ पुरी॑षं॒ यज॑मानः॒ पञ्च॒मी प्र॒जा
पुरी॑षं॒ यत्रि॑चि॒तीकं॑ चिन्वी॒त य॒ज्ञं दक्षि॑णामा॒त्मानं॑
प्र॒जाम॒न्तरि॑या॒त्तस्मा॒त्पञ्च॑चि॒तीक॑श्चे॒तव्यं॑ ए॒तदे॒व सर्व॑ꣳ
स्पृ॒णोति॒ यत्ति॒स्रश्चि॑तयः॥४०॥

त्रि॒वृद्ध्य॑ग्निर्यद्वे॒ द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ पञ्च॒ चित॑यो
भव॑न्ति॒ पाङ्क्तुः॒ पुरु॑ष आ॒त्मानं॑मे॒व स्पृ॒णोति॒ पञ्च॒ चित॑यो
भव॑न्ति॒ पञ्च॑भिः॒ पुरी॑षैरभ्यू॒हति॒ दश॒ सम्प॑द्यन्ते॒ दशाक्ष॑रो
वै पुरु॑षो॒ यावा॑ने॒व पुरु॑षस्तꣳ स्पृ॒णोत्यथो॑ दशाक्ष॑रा
वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ संवत्स॑रो वै
ष॒ष्ठी चि॑ति॒रऋ॒तवः॒ पुरी॑षꣳ ष॒द्वित॑यो भवन्ति॒ षदु॑री॒षाणि॒
द्वा॒दश॒ सम्प॑द्यन्ते॒ द्वा॒दश॒ मासाः॑ संवत्स॑रः॒ संवत्स॑र ए॒व
प्रति॑ तिष्ठति॥४१॥

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥10॥ [१०]

रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या
बभ्रुररुणबभ्रुः शुक्बभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते
पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः
सौर्यो मैत्राबार्हस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः॥४२॥

॥11॥ [११]

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितो
बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती क्षुद्रपृषती ता
वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा
मैत्रिय ऐन्द्राबार्हस्पत्या अरुणललामास्तूपराः॥४३॥

रोहितः पृश्निष्वङ्गितिष्वङ्गितिः॥12॥ [१२]

शितिबाहुरन्यतःशितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्त
ऐन्द्रवायवाः शितिरन्ध्रोऽन्यतःशितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते
मैत्रावरुणाः शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त
आश्विनास्तिस्रः शिल्पा वशा वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्येनीः
परमेष्ठिने सोमापौष्णाः श्यामललामास्तूपराः॥४४॥

॥13॥ [१३]

उन्नत ऋषभो वामनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिककुच्छितिपृष्ठः
 शितिभसत्त ऐन्द्राबारहस्पत्याः शितिपाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त
 ऐन्द्रावैष्णवास्तिस्रः सिध्मा वशा वैश्वकर्मण्यस्तिस्रो धात्रे
 पृषोदरा ऐन्द्रापौष्णाः श्येतललामास्तूपराः ॥ ४५ ॥

शितिबारुन्नतः पञ्चविंशतिः पञ्चविंशतिः ॥ 14 ॥ [१४]

कर्णास्त्रयो यामाः सौम्यास्त्रयः श्वितिङ्गा अग्रये यविष्ठाय
 त्रयो नकुलास्तिस्रो रोहिणीस्त्र्यव्यस्ता वसूनान्तिस्रोऽरुणा
 दित्यौह्यस्ता रुद्राणां सोमैन्द्रा बभ्रुललामास्तूपराः ॥ ४६ ॥

कर्णास्त्रयौविंशतिः ॥ 15 ॥ [१५]

शुण्ठास्त्रयो वैष्णवा अधीलोधकर्णास्त्रयो विष्णव
 उरुक्रमाय लप्सुदिनस्त्रयो विष्णव उरुगायाय पञ्चावीस्तिस्र
 आदित्यानां त्रिवत्सास्तिस्रोऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरललामास्त

शुण्ठा विंशतिः ॥ 16 ॥ [१६]

इन्द्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः
 शितिककुद इन्द्राय स्वराज्ञे त्रयः शितिभसदस्तिस्रस्तुर्यौह्यः
 साध्यानां त्तिस्रः पष्ठौह्यो विश्वेषां देवानां माग्नेन्द्राः
 कृष्णललामास्तूपराः ॥ ४८ ॥

इन्द्राय राज्ञे द्वाविंशतिः॥17॥ [१७]

अदित्यै त्रयो रोहितैता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै
त्रयोऽरुणैतास्तिस्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनङ्गाहः सिनीवाल्य्या
आग्नावैष्णवा रोहितललामास्तूपराः॥४९॥

अदित्या अष्टादश॥18॥ [१८]

सौम्यास्त्रयः पिशङ्गाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारङ्गाः पार्जन्या
नभोरूपास्तिस्रोऽजा मल्हा इन्द्राण्यै तिस्रो मेष्य आदित्या
द्यावापृथिव्या मालङ्गास्तूपराः॥५०॥

सौम्या एकत्रविंशतिः॥19॥ [१९]

वारुणास्त्रयः कृष्णललामा वरुणाय राज्ञे त्रयो
रोहितोललामा वरुणाय रिशादसे त्रयोऽरुणललामाः
शिल्पास्त्रयो वैश्वदेवास्त्रयः पृश्नयः सर्वदेवत्या ऐन्द्रासूराः
श्येतललामास्तूपराः॥५१॥

वारुणा विंशतिः॥20॥ [२०]

सोमाय स्वराज्ञेऽनोवाहावनङ्गाहविन्द्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्ट
भ्या बलदाभ्या सीरवाहाववी द्वे धेनू भौमी दिग्भ्यो
वडंबे द्वे धेनू भौमी वैराजी पुरुषी द्वे धेनू भौमी

वा॒यव॑ आ॒रोह॑णवा॒हाव॑न्द्वाहौ॑ वा॒रु॒णी कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ
दि॒व्यावृ॑ष॒भौ प॑रि॒म॒रौ॥५२॥

सोमा॑य॒ स्व॒राज्ञे॒ चतु॑स्त्रिंशत्॥21॥ [२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॒व्याः प॒शव॑ आ ल॒भ्यन्ते॑ छ॒गुलः॑ क॒ल्माषः॑
कि॒किदी॑वि॒र्विदी॑ग॒यस्ते॑ त्वा॒ष्ट्राः सौ॒रीर्न॑व॒ श्वेता॑ व॒शा
अ॒नूब॒न्ध्या॑ भवन्त्याग्ने॒य ऐ॑न्द्रा॒ग्न आ॑श्वि॒नस्ते॑ वि॒शाल॑यूप॒ आ
ल॒भ्यन्ते॑॥५३॥

एका॑दश॒ पञ्च॑विंशतिः॥22॥ [२२]

पि॒शङ्गा॒स्रयो॑ वास॒न्ताः सा॒रङ्गा॒स्रयो॑ ग्रैष्माः॒ पृष॑न्त॒स्रयो॑
वा॒र्षिकाः॑ पृ॒श्नय॑स्रयः॒ शा॒रदाः॑ पृ॒श्जि॒स॒क्था॒स्रयो॑ हैम॒न्तिका॑
अव॒लि॒प्ता॒स्रयः॑ शै॒शिराः॑ संव॒त्स॒राय॑ नि॒वक्ष॑सः॥५४॥

पि॒शङ्गा॑ विंशतिः॥23॥ [२३]

यो वा अ॒य॒थादे॒वत॑न्त्वाम॒ग्न इन्द्र॑स्य॒ चि॒त्तिं यथा॑ वै व॒यो वै यदा॑कू॒ताद्या॑स्ते
अग्ने॑ म॒यिं गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाप॑तिः॒ सोऽस्मा॑त्स्ते॒गान् वाजं॑ कूर्मा॒न् योक्त॑ मि॒त्रावरु॑णावि॒न्द्रस्य॑
पू॒ष्ण ओजं॑ आ॒नन्द॑म॒हर्ग्रे॑र्वा॒योः प॒न्थाङ्क॑मै॒द्यौस्तेऽग्निः॑ प॒शुरा॑सी॒त्थद्वि॑ंशतिः॥26॥ यो वा
ए॒वाहु॑तिम॒भवन्पृ॑थि॒भिर्व॒रुध्या॑न्न्दम॒ष्टौप॑ञ्चा॒शत्॥58॥ यो वा अ॒य॒थादे॒वत॑ यद्य॒वजि॑ग्र॒प्तिः॥ [२४]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयंथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो
वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यंथादेवतं न देवताभ्य आ
वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभि
मृशेत्रिष्टुभा द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभा चतुर्थीम्पङ्क्त्या
पञ्चमीं यंथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान्भवतीडायै वा एषा विभक्तिः पशव इडा
पशुभिरेनम्॥१॥

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिण-
स्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपम्प्राजापत्यो-
ऽश्वः साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
नार्तिमार्च्छत्येतद्वा अहो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण
एतदहः॥२॥

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि
मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते

हिरण्यपात्रम्मधोः पूर्णं ददाति मध्व्योऽसानीति सौर्या
चित्रवत्यावेक्षते चित्रमेव भवति मध्यन्दिनेऽश्वमेव
घ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष प्रजापतिः प्राजापत्यो-
ऽश्वस्तमेव साक्षाद्वधोति॥३॥

एनमेतदहोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

त्वामग्ने वृषभं चेकितानम्पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्।
अस्थूरि णो गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः
शिशधि। पशवो वा एते यदिष्टकाश्चित्याचित्यामृषभमुप
दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय तस्माद्यथेयूथ
ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां यां त्वा रात्र्युपासते। प्रजाः
सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्जवत्। प्राजापत्याम्॥४॥

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं
क्रियते तदेवैतयाव रुन्द्र एषा वै प्रजापतेः कामदुघा
तयैव यजमानोऽमुष्मिल्लोकैऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा
उदायन् येनादित्या वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो
महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष
लोकाय॥५॥

ची॒य॒ते॒ यद॒ग्निर्ये॑न॒ दे॒वा ज्योति॑षो॒र्ध्वा उ॒दाय॑न्नित्यु॒ख्यः॑
 समि॑न्द्र इष्ट॒का ए॒वैता उप॑ धत्ते वानस्प॒त्याः सु॒वर्ग॑स्य
 लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै श॒तायु॑धाय श॒तवी॑र्याय श॒तोत॑ये-
 ऽभि॑माति॒षाहे॑। श॒तं यो नः॑ श॒रदो॑ अजी॒ता॒निन्द्रो॑ नेष॒दति॑
 दुरि॑तानि॒ विश्वा॑। ये च॒त्वारः॑ प॒थयो॑ दे॒व्याना॑ अन्त॒रा
 द्यावा॑पृथि॒वी वि॒यन्ति॑। तेषां॑ यो अज्या॑निमजी॒तिमा॒
 वहा॑त्तस्मै॒ नो दे॒वाः॥६॥

परि॑ दत्ते॒ह सर्वे॑। ग्री॒ष्मो हे॑मन्त उ॒त नो॑ वस॒न्तः श॒रद्व॑र्षाः
 सु॒वितं॑ नो॒ अस्तु॑। तेषा॑मृ॒तूनां॑ श॒तशा॑र॒दानां॑ नि॒वात॑
 ए॒षाम॑भये॒ स्याम॑। इ॒दुव॑त्स॒राय॑ परि॒वत्स॑राय॒ संव॑त्स॒राय॑
 कृ॒णुता॑ बृ॒हन्न॑मः। तेषां॑ व॒यः॑ सु॒म॒तौ य॒ज्ञिया॑नां॒ ज्यो॒गजी॑ता॒
 अ॒ह॒ताः स्याम॑। भ॒द्रान्नः॑ श्रेयः॒ सम॑नैष्ट दे॒वास्त्वया॑व॒सेन॑
 सम॑शीमहि त्वा। स नो॒ मयो॒भूः पि॑तो॥७॥

आ वि॑शस्व॒ शं तो॒काय॑ त॒नुवै॑ स्यो॒नः। अज्या॑नी॒रेता॑
 उप॑ दधात्ये॒ता वै दे॒वता॑ अप॑राजिता॒स्ता ए॒व प्र वि॑शति
 नैव जी॑यते ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्ति॒ यदर्ध॑मा॒सा मा॒सा
 ऋ॒तवः॑ संव॒त्सर॑ ओष॑धीः पच॒न्त्यथ॑ कस्मा॑द॒न्याभ्यो॑
 दे॒वता॑भ्य आग्र॒यणं॑ निरु॒प्यत॑ इत्ये॒ता हि तद्दे॒वता॑ उ॒दज॑यन्

यदृतुभ्यो॑ निर्वपे॑द्दे॒वता॑भ्यः॒ सम॑दं दध्यादाग्रयणं निरुप्ये॒ता
आहु॑तीर्जुहोत्यर्धमा॒साने॒व मासा॑नृतून्त्सं॒वत्स॑रम्प्रीणाति॒ न
दे॒वता॑भ्यः॒ सम॑दन्दधाति भ॒द्रान्नः॒ श्रेयः॒ सम॑नैष्ट दे॒वा इत्या॑ह
हुताद्याय॑ यज॑मानस्याप॒राभा॒वाय॑॥८॥

प्राजापत्याल्लौकायं देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥२॥ [२]

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्नस्तनूपा नः॑ प्रतिस्प॒शः। यो
नः॑ पु॒रस्ता॑दक्षिण॒तः पु॒श्चादु॑त्तर॒तोऽघा॑युरभि॒दास॑त्येत॒
सोऽश्मा॑नमृच्छतु। दे॒वा॒सुराः॒ संय॑न्ता आस॒न्तेऽसुरा॑
दिग्भ्य॑ आबा॑धन्त॒ तां दे॒वा इ॒ष्वा च॒ वज्रे॑ण॒ चापा॑नुदन्त॒
यद्व॒ज्रिणी॑रुप॒दधा॑तीष्वा॒ चैव॒ तद्वज्रे॑ण च॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्या॒नप॑
नुद॑ते दि॒क्षूप॑॥९॥

द॒धाति॒ दे॒वपु॒रा ए॒वैता॑स्त॒नूपानीः॑ पर्यू॒हतेऽग्ना॑विष्णू
स॒जोष॑से॒मा वर्ध॑न्तु वां गिरः॑। द्यु॒मैर्वा॑जे॒भिरा॑ ग॒तम्।
ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यन्न॑ दे॒वता॑यै जुहूत्यथ॑ किन्दे॒वत्या॑
वसो॒र्धरि॑त्यग्निर्वसुस्तस्यैषा॒ धारा॒ विष्णु॑र्वसुस्तस्यैषा
धा॒राग्ना॑वैष्ण॒व्यर्चा॑ वसो॒र्धारा॑ जुहोति॒ भाग॑धेये॒नैवैनौ॑
सम॑र्धयत्यथो॑ ए॒ताम्॥१०॥

ए॒वाहु॑तिमा॒यत॑नवतीं करोति॒ यत्का॑म ए॒नां जु॑होति॒
तदे॒वाव॑ रु॒न्दे रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निस्तस्यै॒ते त॒नुवौ॑ घो॒रान्या॑
शि॒वान्या॑ यच्छ॑तरु॒द्रीयं॑ जु॒होति॒ यैवा॑स्य॒ घो॒रा त॒नूस्तां॑ तेन॑
शम॑यति॒ यद्वसो॑र्धा॒रां जु॑होति॒ यैवा॑स्य॒ शि॒वा त॒नूस्तां॑ तेन॑
प्री॑णाति॒ यो वै वसो॑र्धा॒रायै॑ ॥ ११ ॥

प्र॒ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यदा॑ज्यमु॒च्छिष्ये॑त॒
तस्मि॑न्ब्रह्मो॒दन॑म्य॒चेत्त॑म्ब्रा॒ह्मणा॑श्च॒त्वारः॒ प्राश्नी॑युरे॒ष वा
अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरो॒ यद्वा॑ह्म॒ण ए॒षा खलु॑ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
त॒नूर्य॑द्वै॒श्वा॒नरः॒ प्रि॒याया॑मे॒वैनां॑ त॒नुवां॑ प्रति॑ ष्ठापयति॒ चत॑स्रो
धे॒नू॒र्दद्या॑त्ताभि॒रेव॒ यज॑मानोऽमु॒ष्मि॒ल्लौकै॑ऽग्निं दु॒हे ॥ १२ ॥

उपै॒तान्धा॑रायै॒ षट्त्वारि॑ंशच्च॥ ३ ॥

[३]

चि॒त्ति॑ञ्जुहोमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या वै॒ नामै॑षाहु॒तिर्वै॑श्व॒कम्
नैनं॑ चि॒क्या॒न॒म्रातृ॑व्यो द॒भ्रोत्य॑थो॒ देव॑ता॒ ए॒वाव॑ रु॒न्देऽग्ने॑
तम॑द्येति॒ प॒ङ्क्या जु॑होति॒ प॒ङ्क्याहु॑त्या॒ यज्ञ॑मु॒खमा॑र॒भते
स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इत्या॑हु॒ होत्रा॑ ए॒वाव॑
रु॒न्देऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒ग॒धेय॑म् ॥ १३ ॥

इच्छ॑मान॒स्तस्मा॑ ए॒तद्वा॑ग॒धेय॑म्प्राय॑च्छ॒न्नेत॑द्वा अ॒ग्नेर॑ग्नि॒होत्र॑मे॒त

खलु वा एष जा॒तो यर्हि॒ सर्व॑श्चि॒तो जा॒तायै॑वास्मा॒
अन्न॑मपि॒ दधा॑ति॒ स ए॑न॒म्प्री॑तः प्री॒णाति॒ वसी॑यान्भवति॒
ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यदेष॑ गा॒र्हप॑त्यश्ची॒यतेऽथ॒ क्वा॑स्याहव॒नीय॒
इत्य॑सावा॒दित्य॑ इति॒ ब्रूया॑दे॒तस्मिन्॒ हि सर्वा॑भ्यो दे॒वता॑भ्यो
जुह॑ति॥१४॥

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते सा॒क्षादे॒व दे॒वता॑ ऋ॒ध्नो॒त्यग्ने॑
यश॑स्विन् यश॑से॒मम॑र्पये॒न्द्राव॑ती॒मप॑चितीमिहा॒ वह॑।
अ॒यम्मु॑र्धा प॒रमे॑ष्ठी सु॒वर्चाः॑ समा॒नाना॑मुत्त॒मश्चो॑को अस्तु।
भ॒द्रम्प॑श्यन्त॒ उप॑ सेदु॒रग्रे॑ तपो॑ दी॒क्षामृष॑यः सु॒र्विदः॑। ततः॑
क्ष॒त्रम्ब॑ल॒मोज॑श्च जा॒तं तद॑स्मै दे॒वा अ॒भि सं न॑मन्तु। धा॒ता
वि॒धा॒ता प॑र॒मा॥१५॥

उ॒त सं॒दृक्प्र॒जाप॑तिः प॒रमे॑ष्ठी वि॒राजा॑। स्तोमा॒श्छन्दा॑सि
नि॒विदो॑ म आ॒हुरे॒तस्मै॑ रा॒ष्ट्रम॒भि सं न॑माम। अ॒भ्याव॑र्तध्व॒मुप॒
मेत॑ सा॒कम॒यः॑ शा॒स्ताधि॑पतिर्वो अस्तु। अ॒स्य वि॒ज्ञान॒मनु॑
सः॑ र॒भध्वमि॑मम्प॒श्चादनु॑ जीवाथ॒ सर्वे॑। रा॒ष्ट्रभृ॑त ए॒ता उप॑
दधा॑त्येषा वा अ॒ग्रेश्चि॑ती रा॒ष्ट्रभृ॑तयै॒वास्मि॑न्ना॒ष्ट्रं द॑धाति रा॒ष्ट्रमे॒व
भ॑वति॒ नास्मा॑द्रा॒ष्ट्रम्भ्रः॑ शते॥१६॥

भा॒ग॒धेय॒ञ्जु॒हति॒ पर॒मा रा॒ष्ट्र॒न्द॒धाति॒ स॒प्त च॥४॥ [४]

यथा॒ वै पु॒त्रो जा॒तो म्रि॒यते॑ ए॒वं वा ए॒ष म्रि॒यते॑
यस्या॒ग्निरु॒ख्यं उ॒द्वाय॑ति॒ यन्नि॒र्मन्थ्यं॑ कुर्याद्विच्छि॑न्धा॒द्भातृ॑व्यमस्मै
जनये॒त्स ए॒व पुनः॑ प॒रीध्यः॒ स्वादे॒वैनं॑ योने॑र्जनयति॒ नास्मै
भ्रातृ॑व्यं जनयति॒ तमो॒ वा ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ यस्या॒ग्निरु॒ख्यं
उ॒द्वाय॑ति॒ मृ॒त्युस्तमः॑ कृष्णं॑ वासः॑ कृष्णा धे॒नुर्दक्षि॑णा
तम॑सा॥१७॥

ए॒व तमो॑ मृ॒त्युमप॑ ह॒ते हि॒र॒ण्यं द॒दाति॒ ज्योति॑र्वै
हि॒र॒ण्यं ज्योति॑षै॒व तमो॑ऽप॒ ह॒तेऽथो॒ तेजो॒ वै हि॒र॒ण्यन्ते॑जं
ए॒वात्म॑न्धत्ते सु॒वर्नं घ॒र्मः स्वा॒हा सु॒वर्ना॒र्कः स्वा॒हा सु॒वर्नं
शु॒क्रः स्वा॒हा सु॒वर्नं ज्योतिः॑ स्वा॒हा सु॒वर्नं सूर्यः॑ स्वा॒हा॒र्को
वा ए॒ष यद॒ग्निर॒सावा॑दित्यः॥१८॥

अ॒श्वमे॒धो यदे॒ता आ॒हुती॑र्जु॒होत्य॑र्काश्वमे॒धयो॑रे॒व
ज्योती॑ऽषि॒ सं द॑धात्येष ह॒ त्वा अ॑र्काश्वमे॒धी यस्यै॒तद॒ग्नौ
क्रि॒यत॒ आपो॒ वा इ॒दम॒ग्रे स॒लिल॑मा॒सीत्स ए॒तां
प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॒ तदि॒यम॑भव॒त्तं
वि॒श्वक॑र्माब्रवीदु॒प त्वा॒या॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्तीति॑॥१९॥

अब्रवीत्स एतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त
 तदन्तरिक्षमभवत्स यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह
 लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन
 मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवीत्तन्दिश्याभिरुपैत्ता उपाधत्त
 ता दिशः॥ २०॥

अभवन्त्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह
 लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप
 वामायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताः स एतां
 तृतीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदसारंभवत्स आदित्यः
 प्रजापतिमब्रवीदुप त्वा॥ २१॥

आयानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च
 यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताः स
 परमेष्ठिनमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति लोकं
 पृणयेत्यब्रवीत्तं लोकं पृणयोपैत्तस्मादयांतयाम्नी लोकं
 पृणाऽयांतयाम् ह्यसौ॥ २२॥

आदित्यस्तानृषयोऽब्रुवन्नुप व आयामेति केन न
 उपैष्यथेति भूमेत्यब्रुवन्तान्द्वाभ्यां चितीभ्यामुपायन्त्स
 पञ्चचितीकः समपद्यत् य एवं विद्वानग्निं चिनुते भूयानेव

भवत्यभीमाल्लौकाञ्जयति विदुरेनं देवा अथो एतासामेव
देवतानां सायुज्यं गच्छति॥२३॥

तमसाऽऽदित्योऽस्तीति दिशं आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुपं त्वाऽसौ पञ्चचत्वारिंशच्च॥६॥[५]

वयो वा अग्निर्यदग्निचित्पक्षिणोऽश्नीयात्तमेवाग्निमद्यादार्तिमा
व्रतं चरेत्संवत्सरं हि व्रतं नाति पशुर्वा एष यदग्निर्हिनस्ति
खलु वै तम्पशुर्य एनम्पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राङ्
आत्मनोऽहिंसायै तेजोऽसि तेजो मे यच्छ पृथिवीं
यच्छ॥२४॥

पृथिव्यै मां पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
दिवो मां पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता
उपदधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधायै
हिरण्येष्टका उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा
ज्योतिर्हिरण्यं यथस्वयमातृणा उपधायै॥२५॥

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः
कुरुतेऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्ते अग्ने
सूर्ये रुचं उद्यतो दिवंमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी

रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या
रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं
नो धेहि॥२६॥

ब्राह्मणेषु रुचं राजंसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु
मयि धेहि रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य
यश इन्द्रियं गच्छत्यग्निं वा चितमीजानं वा यदेता
आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यश इन्द्रियं धत्त ईश्वरो वा एष
आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वा यामि ब्रह्मणा
वन्दमान इति वारुण्यर्चा॥२७॥

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष
योऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति
योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत
मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां
वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो
वा अग्निः॥२८॥

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो वर्षाः
पुच्छं शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपक्षाश्चितयो-

ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टंका एष वा अग्निर्ऋतुस्था
 य एवं वेदर्तुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति
 प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स
 ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव
 गच्छति॥२९॥

पृथिवीं यच्छु यथ्वयमातृणा उपधाय धेह्युचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥७॥—[६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो
 वा। तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये
 पुराणाः। एतं संधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं
 जातवेदाः। अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो अत्र तं स्म जानीत
 परमे व्योमन्। जानीतादेनं परमे व्योमन्देवाः सधस्था विद
 रूपमस्य। यदागच्छात्॥३०॥

पृथिभिर्देवयानैरिष्टापूर्यते कृणुतादविरस्मै। सम्प्र
 च्यवध्वमनु सम्प्र याताग्ने पृथो देवयानान्कृणुध्वम्।
 अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत।
 प्रस्तरेण परिधिना सुचा वेद्यां च बर्हिषा। ऋचेमं यज्ञं
 नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यदिष्टं यत्परादानं यद्वत्तं या च
 दक्षिणा। तत्॥३१॥

अग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्। येना सहस्रं वहसि
येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे।
येनाग्ने दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं
नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पथा मधोर्धारा
व्यानशुः। तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा
अनपेता मधोर्धृतस्य च याः। तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु
नो दधत्॥३२॥

आगच्छात्तद्व्यानशुस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥७॥ — [७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो
अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि
प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते
किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरैति
यास्ते अग्ने समिधो यानि॥३३॥

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयञ्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्रयं इमं
नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म
समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते

यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्रय इत्याह॥३४॥

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति
ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष
यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान्
वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशूञ्छन्दांस्यव रुन्दे-
ऽथो प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्धं चिनुते॥३५॥

यान्यग्रय इत्याहेष्टकानां षोडश च॥८॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय
सुवीर्याय। मयि प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम
तनुवा सुवीराः। यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो
मर्त्याः आविवेश। तमात्मन्परि गृह्णीमहे वयं मा सो
अस्मा अवाहाय परा गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं
चिनुयाद्योऽस्य स्वोऽग्निस्तमपि॥३६॥

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं
तिष्ठन्तेऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे

अ॒ग्नि॒मित्या॑हा॒त्मन्ने॒व स्व॒म॒ग्निं दा॑धार॒ नास्मा॑त्प॒शवोऽप॑
क्राम॒न्ति ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ति॒ यन्मृ॑च्चाप॑श्चा॒ग्नेरे॑नाद्य॒मथ॒
कस्मा॑न्मृ॒दा चा॒द्भिश्चा॒ग्निश्ची॑यत॒ इति॒ यद॒द्भिः सं॒यौति॑ ॥ ३७ ॥

आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वैन॑ स॒ संज॑ति॒
यन्मृ॑दा चि॒नोती॑यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरोऽग्नि॑ने॒व तद॑ग्निं
चि॒नोति॑ ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ति॒ यन्मृ॑दा चा॒द्भिश्चा॒ग्निश्ची॑यते-
ऽथ॒ कस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यत॒ इति॒ यच्छ॒न्दोभि॑श्चि॒नोत्य॑ग्नयो॒ वै
छ॒न्दांसि॑ तस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यतेऽथो॑ इ॒यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरो
यत् ॥ ३८ ॥

मृ॒दा चि॒नोति॑ तस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यते हि॒रण्येष्ट॑का उप॑ दधाति॒
ज्योति॑र्वै हि॒रण्यं ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधा॒त्यथो॒ तेजो॒ वै हि॒रण्यं
तेज॑ ए॒वात्म॑न्धत्ते॒ यो वा अ॒ग्निः स॒र्वतो॑मुखं चि॒नुते॑ सर्वा॑सु
प्र॒जास्व॑न्नम॒त्ति सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ ज॒यति॑ गा॒यत्री॑म्पु॒रस्ता॒दुप॑
दधाति॒ त्रिष्टु॑भं दक्षि॒णतो॒ जग॑तीम्प॒श्चाद॑नुष्टु॒भमुत्त॑रतः
प॒ङ्क्ति॑म्मध्यं ए॒ष वा अ॒ग्निः स॒र्वतो॑मुखस्तं य ए॒वं वि॒द्वांश्चि॑नुते
सर्वा॑सु प्र॒जास्व॑न्नम॒त्ति सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ ज॒यत्यथो॑ दि॒श्येव
दिश॑म्प्र व॒यति॒ तस्मा॑द्दि॒शि दि॒क्प्रोता॑ ॥ ३९ ॥

अपि सं योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ्माद्रवत्तस्मा
अश्वम्प्रत्यास्यत्स दक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिम्प्रत्यास्यत्स
प्रत्यङ्मावर्तत तस्मा ऋषभम्प्रत्यास्यत्स उदङ्मावर्तत
तस्मै बस्तम्प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषम्प्रत्यास्यत्
यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वत एवेनम्॥४०॥

अवरुध्य चिनुत एता वै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टका
यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव
यजमानोऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः
प्र भान्ति मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष
यदग्निरन्नम्पशव एष खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं
कामयेत कनीयोऽस्यान्नम्॥४१॥

स्यादिति सन्तरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय
एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति
मध्यतस्तस्योप दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युदूह्योप दध्यादन्तत
एवास्मा अन्नमव रुद्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति॥४२॥

ए॒न॒म॒स्या॒न्न॒भू॒यो॒स्या॒न्न॒म्भ॒वति॥१०॥ _____ [१०]

स्ते॒गान्द॑ꣳष्ट्रा॒भ्याम्मु॒ण्डू॒काञ्ज॑म्यै॒भिरा॑द॒कां खा॒देनो॑र्जꣳ
सꣳसू॒देनार॑ण्यं॒ जाम्बी॑ले॒न मृद॑म्ब॒स्वेभिः॑ शर्करा॒भिरव॑का॒मव॑का
शर्करा॑मु॒त्सा॒देन॑ जि॒ह्वा॒मव॑क्र॒न्देन॑ ता॒लुꣳ सर॑स्वतीं
जिह्वा॒ग्रेण॑॥ ४३ ॥

स्ते॒गान्द्वा॑विꣳशतिः॥११॥ _____ [११]

वाज॑ꣳ ह॒नू॒भ्याम॒प आ॒स्ये॑ना॒दित्या॑ञ्च॒श्रुभि॑रु॒पया॑म॒मध॑रे॒णोष्ठे॑
सदु॒त्तरे॑णा॒न्तरे॑णानू॒काश॑म्प्र॒काशे॑न॒ बाह्य॑ꣳ स्तनयि॒तुं निर्बा॑धेन॒
सूर्या॑ग्री चक्षु॒भ्यां वि॒द्युतौ॑ क॒नान॑का॒भ्याम॒शनि॑म्म॒स्तिष्के॑ण॒
बल॑म्भ॒ञ्जभिः॑॥ ४४ ॥

वाजं॑ पञ्च॒विꣳशतिः॥१२॥ _____ [१२]

कूर्मा॑ञ्छ॒फैर॑च्छ॒लाभिः॑ क॒पिञ्ज॑ला॒न्थसाम॑ कु॒ष्ठिका॑भिर्ज॒वं
जङ्घा॑भिर॒गदं॑ जानु॒भ्यां वी॒र्यं॑ कुहा॒भ्यां भ॒यम्प्र॑चा॒लाभ्या॑म्
गुहो॑प॒पक्षा॑भ्या॒मश्वि॑ना॒वꣳसा॑भ्या॒मदि॑तिꣳ शी॒र्ष्णा नि॑र्ऋ॒तिं
निर्जा॑ल्मकेन शी॒र्ष्णा॥ ४५ ॥

कूर्मा॑न्नयो॒विꣳशतिः॥१३॥ _____ [१३]

योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानं तेन चित्तम्मन्याभिः सङ्कोशान्प्राणैः
 प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रः स्वपसा
 वह्नेन बृहस्पतिः शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः ॥ ४६ ॥

योक्त्रमेकविंशतिः ॥ 14 ॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
 ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्ध्याः सवितारम्पुच्छेन
 गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सरसो मुष्काभ्याम्पर्वमानम्पायुना
 पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं
 कुष्ठाभ्याम् ॥ ४७ ॥

॥ 15 ॥ [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो
 जीमूतान्हृदयौपशाभ्यामन्तरिक्षं पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीम्लीह
 वल्मीकान्क्लोम्रा गिरीन्प्लाशिभिः समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना ॥

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः ॥ 16 ॥ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतूनृष्टीभिर्दिव
 पृष्ठेन वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां

तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
षष्ठी ॥ ४९ ॥

पूष्णश्चतुर्विंशतिः ॥ 17 ॥ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रः स्वपसा वह्नेन
रुद्रस्य विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो
मासां चतुर्थ ऋतूनाम्पञ्चमः संवत्सरस्य षष्ठः ॥ ५० ॥

ओजो विश्वश्रुतिः ॥ 18 ॥ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भूयः शितीमभ्यां
प्रशिषम्प्रशासाभ्यां सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्यां श्यामशबलौ
मतस्नाभ्याव्युष्टिः रूपेण निम्नुक्तिमरूपेण ॥ ५१ ॥

आनन्दः षोडशः ॥ 19 ॥ [१९]

अहर्मासेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृतः रसेन श्यां
वसया दूषीकाभिरहादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवः रूपेण
नक्षत्राणि प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छवीं छव्योपाकृताय
स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा ॥ ५२ ॥

अहर्ष्टाविंशतिः ॥ 20 ॥ [२०]

अ॒ग्नेः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वत्यै॒ निप॑क्षतिः॒ सोम॑स्य तृतीया॒पां
च॑तु॒र्थ्योष॑धीनां प॒ञ्चमी॑ संव॒त्सर॑स्य॒ षष्ठी॑ म॒रुता॑ः सप्त॒मी
बृ॒हस्प॑तेरष्ट॒मी मि॒त्रस्य॑ नव॒मी वरु॑णस्य दश॒मीन्द्र॑स्यैकाद॒शी
विश्वे॑षां दे॒वानां॑ द्वा॒दशी॑ द्यावा॑पृथि॒व्योः पार्श्वं॑ य॒मस्य॑
पाटूरः॥५३॥

अ॒ग्नेरेका॑त्रि॒ंशत्॥२१॥ ————— [२१]

वा॒योः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वतो॒ निप॑क्षतिश्चन्द्रम॑सस्तृतीया॒
नक्ष॑त्राणां चतु॒र्थी संवि॒तुः प॑ञ्चमी॒ रुद्र॑स्य॒ षष्ठी॑ सर्पा॑णाः
सप्त॒म्यय॑म्णोऽष्ट॒मी त्वष्टु॑र्नव॒मी धा॒तुर्दश॑मीन्द्रा॒ण्या
ए॒काद॑श्यदित्यै द्वा॒दशी॑ द्यावा॑पृथि॒व्योः पार्श्वं॑ य॒म्यै
पाटूरः॥५४॥

वा॒योर॑ष्टावि॒ंशतिः॥२२॥ ————— [२२]

पन्था॑मनूवृग्भ्या॒ः सन्त॑तिः॒ स्नाव॑न्या॒भ्याः॒ शुका॑न्पित्तेन॑
हरि॒माणं॑ य॒क्रा हली॑क्ष्णान्पापवा॒तेन॑ कू॒श्माञ्छ॑क॒भिः
शव॑र्तानूव॒ध्येन॒ शुनो॑ वि॒शस॑नेन सर्पा॒ल्लोहित॑ग॒न्धेन॒ वया॑ःसि
पक्क॑ग॒न्धेन॑ पिपी॒लिकाः॑ प्रशा॒देन॑॥५॥

पन्थान्द्वविंशतिः॥२३॥ [२३]

क्रमैरत्यंक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥५६॥

क्रमैरष्टादशः॥२४॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षं समुद्रो योनिः
सूर्यस्ते चक्षुर्वतः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासाश्चार्धमासाश्च
पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥५७॥

द्यौः पञ्चविंशतिः॥२५॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः
स ते लोकस्तं जेष्यस्यथावं जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त
स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जेष्यसि
यद्यवजिघ्रसि॥५८॥

यस्मिन्द्यौ च॥२६॥ [२६]

प्राचीनवंशं यावन्त ऋक्सामे वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देवयजनङ्गद्वृश्च तद्धिरण्यं षट्पदानि
ब्रह्मवादिनो विचित्यो यत्कलयां ते वारुणो वै क्रीतः सोम एकादश॥११॥ प्राचीनवंशं

स्वाहेत्याहु येऽन्तः शरा ह्येष सं तपसा च यत्कर्णगृहीतेति लोमृतो वारुणषट्संसतिः॥76॥

प्राचीनवंशं परिचरति॥ [२७]